

WWW.MNH.BG

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 3 ИЛИ
ВИШЕ ТАБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИНАРА, А ЗА ЦРНУ
ГОРУ, БУГАРСКУ, БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ,
РУМУНИЈУ И ТУРСКУ 15 ДИНАРА НА ГОДИНУ.

ПРЕПЛАТА СЕ ШАЉЕ
УПРАВИ
КР.-СРП. ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ,
А РУКОПИСИ УРЕДНИШТВУ.

V и VI СВЕСКА У БЕОГРАДУ 15. и 31. МАРТА 1885. ГОДИНА VI

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА

Његово Величанство Краљ благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова, указом својим од 4. Марта ове год. оставити:

Миленка Марковића, професора нишке учитељске школе, за секретара прве класе министарства просвете и црквених послова.

Његово Величанство Краљ благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова, а по саслушању министарског савета, указом својим од 4. Марта ове године решити да се:

Протојереј Милутин Стокић, председник друге класе конзисторије епархије шабачке, на основу члана 70. закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пензијом, која му припада по годинама службе.

Његово Величанство Краљ благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова, указом својим од 4. Марта ове год. оставити:

у шабачкој конзисторији:

за председника друге класе Рајка Рувидића, члана треће класе исте конзисторије;

за члана треће класе Димитрија Трифуновића, секретара друге класе исте конзисторије;

за секретара друге класе Љубомира Поповића, писара друге класе конзисторије епархије београдске;

у неготинској конзисторији:

за председника друге класе Мијата Радосављевића, председника друге класе конзисторије епархије жичке, по потреби службе;

у жичкој конзисторији:

за председника друге класе Обрада Мијаиловића, председника друге класе конзисторије епархије неготинске, по потреби службе.

Постављења хонорарних професора Велике школе

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Постављени су :

Капетан II класе, г. *Димитрије Мисирлић* за хонорарног професора Велике школе, а да предаје војно-судски законик с дисциплинском уредбом, 2. Марта о. г.

Поручик г. *Михаило Живковић*, за хонорарног професора Егзерцирног Правила у Великој школи, 20. Марта о. г.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника средњих школа

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I Постављени су :

у БОГОСЛОВИЈИ :

г. *Милош Влајковић*, за привременог предавача црквеног пјенија и правила у III и IV разреду, 6. Марта о. г.

у БЕОГРАДСКОЈ ГИМНАЗИЈИ :

г. *Милован Маринковић*, професор I београдске ниже гимназије, за хонорарног предавача, 1. Марта о. г.

г. *Момчило Иванић*, професор београдске реалке, за хонорарног предавача, 1. Марта ове године.

у АЛЕКСИНАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ :

г. *Ђорђе II. Рокнић*, професорски кандидат, за предавача, 6. Марта о. г.

у I БЕОГРАДСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ :

г. *Михаило Буровић*, професор београдске учитељске школе, за хонорарног предавача 1. Марта о. г.

г. *Сава Анђоновић*, предавач београдске гимназије, за хонорарног предавача 1. Марта ове године.

у СВИЛАЈИНАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ :

г. *Драгутин С. Петровић*, философ за предавача, 2. Марта о. г.

II Премештен је :

у ВЕЛИКОГРАДИШТАНСКУ НИЖУ ГИМНАЗИЈУ :

г. *Јован Нонић*, предавач свилајиначке ниже гимназије, 19. Фебруара ове године по молби.

III Разрешени су :

у БОГОСЛОВИЈИ :

г. *Тома Стојадиновић*, предавач црквеног пјенија и правила у III и IV разреду, 6. Марта о. г. пошто је добио друго опредељење.

у ГОРЊОМИЛАНОВАЧКОЈ ГИМНАЗИЈСКОЈ РЕАЛЦИ :

г. *Стојан Николић*, вероучитељ, 13. Марта о. г. јер је добио друго опредељење.

Постављења и разрешења од дужности управитеља основних школа

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I Постављен је :

г. *Велимир Павловић*, за управитеља школе горњомилановачке 26. Фебруара о. г.

II Разрешен је :

г. *Арсеније Радовановић*, управитељ школе горњомилановачке, 8. Фебруара о. г.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I Постављени су:

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Јевта Ђукић*, учитељски кандидат, за заступника учитеља школе у Забојници, 2. Марта о. г.

У НИШКОМ ОКРУГУ:

г. *Сава Ораховић*, богослов, за привременог учитеља I разреда III одељења мушке школе у Нишу, 27. Фебруара о. г.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Љубомир Радивојевић* богослов, постављен је за привременог учитеља школе породинске, 13. Марта о. г.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Марија Благојевићева*, учитељска приправница, за заступницу учитеља I разреда мушке школе у Великој Плани, 20. Фебруара о. г.

II Премештени су:

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Марија Николићева*, учитељица I разреда школе у Великој Плани округа смедеревског, у Рипањ, 20. Фебруара о. г. по потреби.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

г. *Светозар Петровић*, учитељ II, III и IV разреда школе коларске, у Велику Круњу, 13. Фебруара о. г. по потреби.

У КУПРИЈСКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Стевка Божиновићева*, учитељица школе тропоњске, за учитељицу женског рада у V разреду више основне школе параћинске 21. Марта о. г.

III Разрешени су:

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Јован Поповић*, учитељ III и IV разреда школе бањске, 18. Фебруара о. г. јер није хтео ићи на дужност.

У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ:

г. *Аксентије Јокић*, учитељ школе мичићке, 5. Марта о. г.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђа *Косара Поповићка*, учитељица школе у Рамаћи, 4. Марта о. г.

г-ђица *Милева Петровићева*, учитељица школе у Вукосавцу, 4. Марта о. г.

г. *Милан Петровић*, учитељ школе клокачке, 5. Марта о. г.

г. *Орста Којић*, учитељ школе закутске, 5. Марта о. г.

г. *Хранислав Петровић*, учитељ IV разреда школе тополске, 5. Марта о. г.

У НИШКОМ ОКРУГУ:

г. *Михаило Трајковић*, заступник учитеља школе ореовачке, 5. Марта о. г. јер је напустио дужност.

У НИРОТСКОМ ОКРУГУ:

г. *Владимир Јовановић*, учитељ III разреда школе белопаљачке, 5. Марта о. г.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Ђорђе Поповић*, учитељ школе породинске, 5. Марта о. г.

г-ђа *Даница Милетићка*, учитељица I и II разреда мушке школе жабарске, 8. Марта ове г. по молби.

г. *Коста Живковић*, учитељ школе у Кобиљу, 16. Марта о. г. као недостојан.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

г. *Марјан Павловић*, учитељ школе рабровачке, 5. Марта о. г.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Јаков Васовић*, учитељ I одељења I разреда школе пожешке, 5. Марта о. г.

г. *Влајко Поповић*, учитељ школе субјелске, 5. Марта о. г.

У ЦРНОРЕЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Милутин Поповић*, заступник учитеља III и IV разреда школе подгорске 13. Фебруара ове г. због стављања под суд.

Умрла :

Марија Николићева, учитељица школе рипањске, у београдском округу, преминула је 9. Марта о. г.

РАСПИСИ

МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I

Свима средњим школама

Показала се потреба да се у свима средњим школама на један начин оцењује владање ученичко и похођење школе.

С тога на основу дотичних закона а по саслушању Главног Просветног Савета прописао сам „Правила за оцењивање владања и похођења школе ученика и ученица у средњим школама“, од којих се за архиву те школе шиљу по два екземплара.

Старешина школе нека се у оцењивању владања и похођења школе од стране ученика управља по овим Правилима.

ПБр. 1210.

11. Фебруара 1885. године,
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Ст. Д. Поповић

II

Свима надлештвима просветним и црквеним

Г. министар народне привреде писмом од 18. ов. мес., ПБр. 436., јавио ми је, како је Управа привилеговане народне банке пустила у течај и своје банкноте од 50 динара, које се по члану 12. закона о народној банци од 6. Јануара 1883. године имају примати на свима државним касама при свакој уплати и то у пуној номиналној вредности њиховој.

С тога се препоручује свима надлештвима просветне и црквене струке да ове банкноте на својим касама примају по номиналној њиховој вредности, а исто тако и издају.

ПБр. 2020.

21. Фебруара 1885. године,
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Ст. Д. Поповић

III

Свима директорима гимназија и реалака и управитељци Више женске школе

С многих страна поуздано сам извештен да се над ученицима гимназијским, кад су између часова слободни, не води готово никакав надзор, него кад настане одмор, наставници се повуку у своје собе а ученике оставе саме себи; они тако без надзора бију се, вичу, грде и праве свакојаке нередде а тиме чине и досаду најближем суседству.

У школском закону а и у правилима за разредне старешине особито се *наглашава* да се строго пази на ред, мир и тишину, и да се ученици надгледају и у школи докле раде и ван школе у време одмора. Немило ми је што овде морам споменути да се те наредбе не врше тачно у сваком заводу. Зато сам се нашао побуђен овим препоручити свима директорима и старешинама гим-

навија и реалака виших и нижих ово што следује:

1. кад год су ђаци на одмору између часова увек мора бити код њих разредни старешина или по један наставник, кога директор одреди. Где је год могуће, што се тиче авлије, ту ће сваки разред одвојено се одмарати са својим разредним старешином или његовим замеником;

2. директори или старешине школске надгледаће да се све то врши и одговарати ако се наредбе тачно не врше;

3. распис овај прочитаће се у професорском савету свима на знање.

ПБр. 2427.

28. Фебруара 1885. године,
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Ст. Д. Јоповић

IV

Свима средњим школама

Да би се давање државног благодејања ученика и ученица средњих школа утврдило на сталној основи Главни Просветни Савет израдио је и ја сам потврдио „Правила о благодејанцима у средњим шко-

лама“, од којих се шиљу тој школи два екземплара за архиву, с препоруком да се тачно по њима поступа.

ПБр. 2490.

2. Марта 1885. године,
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Ст. Д. Јоповић

V

Свима окр. начелништвима и управама вароши Београда и Мајданпека

Главни Просветни Савет одлучио је да се „Граматицица“ или помоћница српској граматици у основној школи, од г. Жив. П. Симића, секретара министарства просвете, књига за II разред основне школе, одобри за ручну ђачку књигу у основној школи. Ја сам ту одлуку Саветску одобрио.

Начелништво ће саопштити управитељима и учитељима основних школа у своме подручју наредбу да се по тој одлуци управљају.

ПБр. 390.

20. Марта 1885. године,
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Ст. Д. Јоповић

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК ССЛН

21. Новембра 1884. у Београду.

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник архим. Н. Душић; редовни чланови: Јосиф Пецић, Свет. Вуловић, Драг. С. Милутиновић, Драг. Плајел, др. Д. Стефановић, Јевр. Илић; ванредни чланови: Јов. Ворђевић и П. Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитан је записник 251 састанка при-
мљен је и потписан.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова ПБр. 12 685 од 16. Новембра ов. год. којим доставља Главном Просветном Савету акте о кривицама учитеља Љубомира Стефановића, и позива га да каже своје мњење о томе да ли према овом учитељу треба поступити по чл. 66. закона о основним школама.

Упућена су акта дисциплинском Одбору да их проучи и рефереше о њима.

III

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* ПБр. 12603 од 17. Новембра ов. год. којим доставља Главном Просветном Савету „*Малу Огледницу*“, књигу удешену за децу у преводу г-ђе Милице Трпковићеве, да је оцени и каже своје мишљење за какву би целу министарство могло откупити од тих књижница.

Одлучено је да о књизи реферују Савету г. Бор. Тодоровић и г. Дим. Јосић.

IV

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* ПБр. 12.346 од 17. Новембра ов. год. којим доставља Главном Просветном Савету г. Мијаила П. Протића, учитеља, састав „*Из науке о нотама*“ за основну школу, да Савет о њему да своје мишљење може ли се усвојити, и какву би награду требало писцу дати.

Одлучено је: да састав проуче и о њему реферују г. Јосиф Маринковић и г. Др. В. Бакић.

V

Прочитани су *реферати г. арх. Нић. Дуичића и г. др-а В. Бакића* о саставу „*Хришћанске светиње*“.

Ти реферати гласе:

I

Главном Просветном Савету

По одлуци Главног Просветног Савета прочитао сам „*Хришћанске светиње*“ — учебник — за V раз. основ. шк. који је написао г. Јеврем Илић, професор богословије; и част ми је изјавити, да је у главном удешен према програму за основне школе, навлаш за V разред. Али у појединостима има: празнина и грешака, као и нетачности у терминима за хришћанске светиње.

Осим тога опазио сам, што је и сам писац напоменуо у писму г. министру просвете и црквених послова, да овај учебник није израђен по истом методу, као што је израђен учебник хришћанске науке за ниже разреде основних школа. Поглавита је разлика, што је онај — за ниже разреде подељен на задатке, или лекције, према плану и програму врло удесно; а у овоме је за V разред — наука више систематисана.

Ова разлика није супротна школском методу у опште; а још мање одређеном и утврђеном програму за основне школе. С тога ја овде и не истичем, као махну, него, као разлику. Тим пре, што и ваља, да има разлике између учебника за ниже и учебника за више разреде основних школа не само по садржини, величини и облику; него и по методној и системној изради.

Ту је педагогија меродавна.

Прелазећи дакле на појединости, нека ми буде слободно, да истакнем овде: шта би у овом учебнику ваљало изоставити; шта допунити; шта заменити; и, шта исправити.

I

„Света места“

На I ст. првога места у ставу *појам о светим местима*“ ваљало би ту додати: *обитељ*.

На тој је страни погрешан став овај: „*Они храмови, код којих живе калуђери, зову се манастири. Манастири су обично по усамљеним местима.*“

Погрешка је прва у томе, што су „*храмови*“ по црквеној терминологији световне, или мирске, а „*обитељи*“ су манастирске цркве; друго у томе, што има манастира и по градовима, (варошима); н. п. у Москви има их преко 20 и т. д.

Према овоме ваљало би, да је овака редакција: *Обитељи су манастири, где живе калуђери. Манастири су обично по усамљеним местима. Али их има и по градовима (варошима).*

Не би згорегато било, да се овде дода и ово: манастир је грчка реч, и српски значи самостан.

На тој ст. у ставу „*облик храма*“, да се додаду ова два техничка термина: *василички* и *византијски* облик. Н. п. црква, која је налик на лађу, зове се: *василички*; а, која је — на крет, *византијски* облик.

Василички облик. је најстарији термин облика хришћанске цркве.

Ко хоће, ма и површно, да изучава црквену археологију, ваља да научи и зна њезине барем најглавније термине.

На 2 ст. првога листа, да се на крају става „*облик храма*“ изостави „*и који се*“

црквике зове *тороњ*"; јер је ту доста српска реч: „*звонара*“.

На тој ст. у ставу „*унутрашност храма*“, да се реч „*притвор*“ замени „*пашертом*“.

На тој ст. у ставу „*о олтару*“, да се оставе речи „*стаје*“ и „*кад*“, а да се додаду: *јевископа, ђакона, вечерња и јутрења*; те би редакција била овака: *Олтар је најважнији део цркве. У њему служе: јевископи и свештеници с ђаконима свету литургију, вечерњу и јутрењу.*

Ту, да се изостави ова реченица: „*На средини олтара стоји један сто зестрвен чаршавом*“.

Овака се редакција за најсветије место у цркви неби могла никако примити. Ваљало би је заменити: *На сред је олтара свети пријесто (или часна трпеза) прекривен: негде златотканим, негде свилним, негде илатним покривалом*; (како, која црква има).

За тим ту у набрајању, које свете ствари стоје на светом престолу, или часној трпези, ваља додати „*антимис*“, као најглавнији, без чега се не може служити света литургија.

Одмах за овим у реченици „*о горњем месту*“, где се каже: „*и на њему седи епископ*“; да се дода: *кад служи литургију за време читања апостола.*

А онде, где се говори „*о жртвенику*“, да се изостави „*То је један сто*“; јер таки израз не доликује оном светом месту. Међу тим и није сто; а није ту така реченица ни од потребе. Само би ваљало додати код „*жртвеника*“: *на њему се проскомидише.*

На 3 ст. у ставу „*иконостас*“, да се дода у загради *темило*.

За тим у ставу „*царске двери*“, да се реченица „*кроз њих се уноси свето причешће*“ нешто допуни, а нешто замени овако: *кроз њих улазе и излазе јевископи, свештеници и ђакони у одређено доба: вечерње, јутрење и литургије. Најглавнији је пролазак велики вазод на литургији.*

На тој ст. у ставу „*средина цркве*“, да се изостави реченица „*између ових столова стоје хришћани*“; јер је сувишна.

И овде реч „*притвор*“, да се замени речју „*пашерта*“, јер „*притвор*“ није, што и „*пашерта*“. А не наводи се ни у црквеној археологији.

На 4 ст. у ставу „*притвор*“, који ваља, као што рекох, заменити „*пашертом*“, да се дода на крају: *читају се повечерје, полуношница, акатист, молбан и т. д.*

На тој ст. у ставу „*кашеле*“, да се замени: *црквике у домовима и на гробљу.*

У овоме је ставу погрешно то, што писац вели, да се у „*кашели*“ не могу служити све службе, по чем има „*кашела*“, у којима се свршују сви обреди православне цркве. Само се у часовницама не служи света литургија, које су обично поред путова, на гробљу и још неким особитим местима.

II

„Свете ствари“

На 5 ст. у ставу „*о крсту*“, да се изостави „*или од чега другога*“; јер је сувишно.

На тој ст. у ставу „*иконе*“, да се крај реченице „*или светитеља*“ замени *и светаца.*

У истоме ставу „*и стоји икона*“, да се замени: *престоне су иконе.*

На 6 ст. да се изостави ова цела реченица „*То је онако исто, као, кад чувамо слику неког нашег рођака, или другог човека кога волимо*“.

Овако упоређење не доликује за иконе и свеце.

На тој ст. у ставу „*црквене књиге*“, да се дода првој реченици ово: *и у свим црквеним обредима.* Иначе је празнина.

За тим у другој реченици, да се „*службеник*“ замени са „*служабник*“; јер му је оваки црквени термин. И, да се дода: *пентикостар.*

На тој ст. није тачна одредба „*тишика*“. Тачније би било, да се каже: *у тишину је изложено, како ваља свршавати црквене обрде, и испуњавати оно, што је православна црква одредила у оште зе хришћане.*

На 7 ст. у ставу „*исалтир*“, да се реченица ова „*из исалтира се по нешто чита готово при свакој служби*“; замени *из исалтира се чита сваки дан и при обредима оно, што црквени устав одређује.*

На тој ст. није тачна одредба „*часловца*“. Да се цео став змени овако: *из часловца се читају сваки дан: часови, полуношница и повечерје мало, а велико — уз часни пост.*

На тој ст. у ставу „*црквени судови*“, да се „*и неки*“ замени с *ови.*

Ту код речи „*лугир*“, да се каже, да је то грчка реч, и значи: *чаша*.

На 8 ст. у ставу „*ришиде*“, да се ова реченица „*испреди свештеника*“ замени: *пред јепископом и свештеником*, јер је онака реченица, као што је у учебнику, прво непотпуна, друго граматичка погрешка. А ни једно ни друго не треба, да буде у школском учебнику.

На 9 ст. где се свршује „*о светњацима*“, ваљало би додати: *полијелеј*.

На тој ст. у ставу „*црквене одежде*“, да се дода: *жезал јепископски, или патерица*.

На 10 ст. у ставу „*наруквнице*“, да се изриком спомене: *за јепископе, свештенике и ђаконе*.

На 11 ст. после става „*о митри*“, да се јепископски „*жезал*“, или „*патерица*“ унесе и значење у кратко изложи. Иначе је празнина.

На тој ст. у ставу „*одежде*“ није место „*антимнису*“. Тако ни термин „*одежде*“ овде није примењив. Тачније би било, да се рекне: *Покривала, или дарци*. По том, да се поименце спомену.

На 12 ст. став „*о жезлу*“, да се пренесе код јепископског одјејања; јер му овде није место.

На тој страни под.

III

„*Свети чинов*“, да се замени: *црквени чинов*.

На тој ст. онде, где се говори о митрополитима и патријарсима, да се дода: *јексарах*. А онде, где се говори о игуманима и архимандритима, да се дода: *сифел* и *протосифел*. А да не би било празнине, да се дода: *протођак* и *архиђакон*.

На 16 ст. под.

IV

„Свете службе“

Ту би ваљало изриком споменути света места, где се народ скупља, и где свештеници врше црквене обреде.

На 19 ст. да се изостави реченица: „*оштите су службе оне, које се служе увек*“ и т. д. јер већ пред тим има подела и одредба црквених служба.

На тој страни у ставу „*вечерња*“ ваљало би изоставити ово: „*Вечерња се завршује мо-*

литвом Господњом Отче наш и похвалном песмом Богородици: Богородице дево“; једно за то, што није тачно, друго за то, што није ту ни потребно.

На 20 ст. у ставу „*литургија*“, да се дода „*јепископи*“, те би редакција била овака: *ученици христови радили су по заповести његовој, па тако раде и последници њихови — јепископи и свештеници*.

На 23 ст. у ставу „*мали вход*“ да се дода трећој врсти међу „*свештеник*“ и „*тада*“ или „*ђакон*“.

Ово исто, да се дода и онде где се говори о читању јеванђеља.

На 24 ст. у ставу „*литургија верних*“, да се реченица ова: *тада се освећује хлеб и вино* замени: *тада се духом светим претвара хлеб у тело, а вино у крв Христову*.

На 36 ст. у ставу „*Богородичини празници*“, да се дода: *Велика Госпођа 15 Августа*.

На тој страни у ставу „*светитељски празници*“, да се реченица „*8 свети Јован Главосек*“ замени: *Усеквање Јованово 29 августа*. Јер „*Јован Главосек*“ значи, да је он секао главе!

Ово су мане, које сам опазио у овоме учебнику „*хришћанске светиње*“ за V разред основних школа. Ако их Главни Просветни Савет усвоји и писац по њима исправи овај учебник, мишљења сам, да се може примити за школску књигу. Тим пре, што је писац вешто истумачио сва главнија и тежа места у Златоустовој литургији. Те ће овај учебник бити од поуке и снажити свест о „*хришћанским светињама*“ не само ученицима V разреда основних школа, него и сваком побожном Србину и Срикињи, који га прочитају; па и свештеницима, који нису изучавали литургику или црквену археологију.

Београд

10. Новембра 1884 г.

Редовни члан
Главног Просветног Савета
архимандрит

Н. ДУЧИЋ

Главном Просветном Савету

Прочитао сам рукопис г. Јеврема А. Илића, „Хришћанске светиње“, за ученике V разреда основне школе, који ми је, по одлуци Главног Просветног Савета, послат на оцену, и част ми је о том поднети ово извешће.

I. Упоредив ово дело са програмом, по ком се хришћанска наука предаје у V разреду основне школе, нашао сам, да је дело у свему израђено *по прописаном програму*.

II. Да ли *садржина* одговара потпуно духу православне цркве, то није моје, да ја оцењујем. Мени је у том погледу довољно јемство то, што је ово дело написао човек; који је у овим стварима признат као један од наших најбољих стручњака.

III. Што се тиче *обима* предмета у целини, мислим, да исти неће бити сувише велик — с тога што ту има по више ствари, које су ученицима познате, било из религијске наставе у пређашњим разредима, или из посматрања у цркви. Ну неки *оделци* могли би се преначити тако, да се једни скрате, а други прошире. По моме мишљењу ваљало би *скратити* све оне одељке, у којима се *описују* теже и непознатије ствари, које нису тако важне, да их мора сваки хришћанин познавати. — Према томе, требало би да се изостави нарочито:

1) Помен о „*катедралној цркви*“ (на стр. 1.), јер се ова ретко налази.

2) Навођење и опис ових *црквених књига*: тишника, службеника, октоиха, минеја, триода, требника, (стр. 6 и 7); јер је довољно, да ученици знају за еванђеље и апостол, часловац и псалтир и за србљак.

3) Помен и опис оних *црквених судова*, које ученици не виде при служби у цркви, (дискос, звездице, баље, губу); а тако исто и значење различитих *свећњака* (стр. 7, 8, 9).

4) Тако исто и 10 *одежда* за облачење и покривање ствари (орар, паруквице, набедрењик, сакос, омофор, митра, кошуљица, индигија, покровци, жезал); јер је довољно да ученици познају стихар, епитрахил, појас, фелон и антиминос (стр. 9., 10., 11., 12.)

5. Тумачење *почасних чинов* (патриарх, митрополит, архимандрит, игуман, протојереј), јер то није потребно да знају обични хришћани (стр. 14., 15., 16.)

6. Како свештеник или епископ *благосиља* и како при том држи прсте од руке — из истог разлога (стр. 18.)

7. Како се хлеб и вино спремају за *причешће*, јер то није за децу (стр. 21., алинеја 4., 5., 6., 7.)

8. О *јелеосвештењу* — две последње алинеје (стр. 32., 33.), пошто се то врло ретко чини.

9. *Молитва за болеснике* (стр. 33.) да се изостави сасвим или да се само помене уз „јелеосвештење.“

10. О *опелу* — почев од треће алинеје па даље да се скрати, а на против да се разјасни најважнија Дамаскинова песма, јер има лепу и поучну садржину (стр. 34.)

На против требало би да се *прошири* ово:

а) „*Литургија оглашених*“ да се обради на исти начин као и „литургија верних“, а нарочито да се помену и разјасне песме: „Слава оцу благослови душе“, „Слава оцу јединородни сине“, „Блажени“ и у кратко још и оно што уз то иде. Тим би ученици добили потпун *преглед целе литургије*; а ово је најважније од свега, и то треба да ученици најбоље знају.

б) У „*Литургији верних*“ ваљало би разјаснити „Причаштен“, „Хвалите“, који се најчешће пева, и „причаштен“ „Скажи ми господи“ који се такође често пева, а има лепу и поучну садржину.

IV. *Распоред* материјала удешен је према прописаном програму, у ком је одређено и то шта ће се кога течаја учити. Али ако се — према мојим примедбама — скрати описни део (о местима и чиновима), који се учи у првом течају, а прошири други део (о службама и временима), онда би требало распоред преначити тако да се „Света времена“ пренесу у први течај, а у другом течају да се учи само о службама (општим и посебним.)

V. *Начин излагања* је махом јасан и разумљив, и језик је свуда чист и правилан.

VI. Само још једно *средство* не достаје, које би ученицима дало више *интереса* за садржину, које би им олакшало *разумевање* исте и које би их живље *иодсећало* на оно што *виде у самој ствари* — у цркви, а то су *слике* цркве и црквених ствари, и то би требало, бар за најважније ствари, унети у књигу, као што тога има и у православној цркви — код Руса.

То су моје примедбе на поменути рукопис.

Пошто су све те примедбе таке природе да би се према њима — ако се усвоје — рукопис могао лако преиначити, то сам мишљења да се ово дело може одмах примити за школску књигу, оставив г. писцу да га он сам — према учињеним примедбама и по свом нахођењу — измени и дотера.

На послетку што се тиче награде, ја мислим да ово дело ваља наградити *онако исто* као и „Христове приче и беседе“ и „Приче из црквене историје“, јер овај је рад исто онако тежак и дело је исто онако добро израђено као и оне две књиге.

20. Новембра 1884. године,
у Београду.

Вол. Ђакић
професор.

Главни Просветни Савет одлучио је: да писац истог састава преправи свој састав по примедбама г. Дучића. Од примедба г. Бакића да усвоји које нађе за добро, али да дело не скраћује.

Односно награде Савет је мишљења да се писцу плати по 120 динара од штампа-нога табака.

За реферате Савет одређује г. Дучићу 70 а г. Бакићу 40 динара.

VI

Г. П. *Никетић* реферовао је о молби и сведоџбама учитеља *Јосифа Марковића*.

Одлучено је: да он без прописаног законом испита не може се поставити за сталног учитеља, али с обзиром на то да је он учитељствовао и пре него што је код нас ступио у службу, може му се допустити да одмах подаже тај испит, и то је једини начин, којим му се стање може побољшати.

VII

Г. *Свет. Вуловић* прочитао је свој и г. *Ј. Милдраговића* реферат о књигама које је министарству понудио књиџар А. Пурић.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Потписани прегледали смо све књиге, које нам је послао Главни Просветни Савет на

преглед, по списку приложеноме под ./. који је, заједно с књигама, послала министарству књиџара А. Пурића из Београда.

Од свих *седамдесет и девет комада*, које је поменута књиџара понудила министарству и међу којима има књига најразноврсније садржине, ми смо пробрали и сложили смо се у томе, да препоручимо министарству ове:

1. *Књиге Љ. Пенадовића*. — Пенадовић је у нас најбољи путописац, чија се дела могу мерити с првим делима ове врсте у ма којој страни књижевности. И оно што се у њима казује и оно како Пенадовић прича и занимљиво је и лепо. Садржина им је пуна поуке и знанствене и моралне, а облик лак, пријатан и занимљив. По томе имају оне две стране за препоруку: прво је инструктивна садржина њина и лепота облика, а друго слатка намама на читање и увођење омладине у литературу. А од колике је вредности оно прво, од толике је исто у данашње доба и оно друго за гајење и стварање наше читалачке публике и ширење књиге у народ. С тога их и ми препоручујемо међу првима, и мислимо да би најзгодније могле поднети као поклон за више разреде гимназија, реалака и више женске школе, богословије и учитељске школе.

2. *Вука С. Врчевића, Три главне народне светковине*. — И Вук је довољно познат као ваљан скупљач наших народних умотворина, и ово му дело заслужује доста пажње. Оно нам износи Божић, Крсно име и свадбу како се прослављају у српском народу, а већином у Боки Которској, Црној Гори и Ерцеговини. По томе и оно је за познавање нашега народнога живота изврсно, и препоручили бисмо га за више разреде гимназије, богословије и учитељске школе.

3. *Јов. Абота, Мати међу децом својом*. — Лепо философско-морално цртање материнске улоге око деце своје у васпитању домаћем. Препоручујемо га за поклањање ученицама више женске школе и ученицама учитељских школа и богословије.

4. *П. П. Његуша, Горски вијенац*. — Познато је да је ово најизврсније дело наше уметничке појезије, које може поднети за све школе и свако доба нашега узраста. По нашем мишљењу не треба да буде године школске,

а да се ове књиге бар сто комада не растури међу омладину.

5. *Милана Јовановића-Батуга, Здравље и предак наше деце.* — Јовановић је познат као најбољи популаризатор медицинске струке у нас. Онаки красни чланци хигијенски, каки су изишли у „Здрављу“ Јовановићевом и каки и данас излазе гдегде, растурили по нашој журналистици, ретки су и у далеко развијенијој и богатијој страниј литератури. Јовановић је и добар познавалац нашега народнога живота и језика, те су му и радови пуни народнога духа. Наслов горње књижнице довољно каже о чему она говори — о ономе, чему без сумње треба поклонити повећу пажњу у нези нашега народнога живота. По томе, ми бисмо је препоручили за све више разреде средњих школа, а особито за вишу женску школу.

6. *Десна рука сваком газди и газдарици* (покућарство, живина, сточарство, вртарство, подрумарство и лекови). — Кад се сетимо како је наш економски живот домаћи још врло примитиван и на селу и у вароши — а од њега све остале стране његове зависе — онда је свака поука у овоме смислу добродошла. У овој су књижници прилично лепо изложене поуке о свему ономе, што се у наслову обухвата. За то бисмо је препоручили за поклањање ђацима учитељских школа и богословије.

7. *Васпитачица, приповетка Фрање Хофмана.* — Лепа приповетка познатога немачкога моралног приповодача педагошког, коју би с коришћу могле да читају ученице више женске школе.

8. *Атлас животињски*, израђен бојама. — Истина је данашња Зоологија за гимназије израђена са сликама, и то доста многобројним и потпуним, али би се опет овакав колорисан атлас могао поклањати и ђацима средњих школа да га имају упоредо са својом данашњом ручном школском књигом. Но још би боље поднео за поклоне ђацима основних школа. Он би им служио и као очигледно средство за изучавање животиња и доцније Зоологије и као пријатна забава у часовима одмора. У исто време потпомогао би се и предузимач овога посла на српскоме језику. С тога бисмо препоручили министарству, да и од овога атласа сваке године бар по коју

десетину уврсти међу оне књиге које поклања ђацима средњих и основних школа.

9. *Робинзон Круссе.* — Стара позната педагошка приповетка, али још једнако најбоља за децу и млади свет у опште, и за све ниже разреде средњих и виших разреда основних школа најбоља лектира.

Од свих осталих понуђених дела не бисмо могли ни једно више препоручити министарству на откуп за намењену цел. Све су друге или одломци из већих дела, која су већ откупљена за ту исту потребу, или пабирци — махом невешти и лоше сређени — из зборника и. пр. песама Вукових (и онда је боље имати те зборнике); или су дела у опште слабе књижевне вредности, или нису за поклањање ђацима, или су рђави преводи или слаби оригинали и по језику и по садржини и т. д.

Понуђач даје само 20 а понегде и мање од 20 рабата. То је сигурно за то што је и он, као књијар, примио књиге с извесним рабатовом од дотичних писаца, па му не подноси да уступи већи рабат. Отуда би за министарство било боље да набавља дотична дела из прве руке, јер би добило већи рабат и потпомогало би непосредно саме писце и издаваче.

Сем тога, мишљења смо да би држава за своју потребу могла и сама да откупи и штампа онајбоља дела наше литературе, а да не купује за толике своје потребе, свакогодишње, све од другога. Државу би тако много јевтиније стало и имала би увек више ваљаних књига на расположењу, по што их може имати данас, набављајући их на овај начин.

Још бисмо имали једну напомену.

Ако се ово пуђење књига министарству не може са свим одбити, но оно остане и даље овако у пракци, онда је опет боље да министарство на крају сваке године из целокупне литературе бира и наручује књиге за своју потребу, но да их овако делимично бира из појединих гомила или по једну. Јер, ма да се овако и пробере оно што је релативно најбоље у којој гомили, опет за то не мора то да буде и све оно што је најбоље у литератури.

С овим нам је част вратити Главном Просветном Савету послате нам књиге заједно са списком од њих.

Главном Просветном Савету

12. Новембра 1884. године,

Београд.

одани

СВЕТ. ВУЛОВИЋ

Ј. МИОДРАГОВИЋ

Главни Просветни Савет усвојио је у свему мишљење референта и референтима одређује награде по 80 динара.

С тиме је састанак закључен.

САСТАНАК ССЛШ

28. Новембра 1884. у Београду

Били су: потпредседник *арх. Н. Дучић*; редовни чланови: *Јос. Пецић*, *Љуб. Ковачевић*, *Т. Козарач*, *Драг. Плајел*; ванредни чланови: *Јов. Борђевић*, *Д-р П. Стејић* и *П. Никетић*.

Пословођа *Жив. П. Симић*.

I

Прочитан је записник 252. састанка и усвојен је.

II

Саслушан је реферат дисциплинског одбора о кривицама учитеља Љубомира Стефановића.

Одлучено је: да се он као посве немоћан на основу чл. 66. закона о основним школама отпусти из учитељске службе.

III

Г. *арх. Дучић* изјавио је да је г. *Јеврем Илић* поправио дело „Хришћанске Светиње“ по његовим примедбама, као што је у прошастој седници Савет усвојио.

Примљено је к знању с тим да се о томе извести г. министар.

IV

Прочитан је реферат г.г. *арх. Дучића* и *Јев. Илића* о „Православној Хришћанској Науци“ од г. *Фирмилијана*.

Главном Просветном Савету

Прегледали смо поново рукопис г. прото-свиђела *Фирмилијана*, професора Богословије: „Православно Хришћанску Науку“ за ученике III разреда средњих школа, и част нам је поднети Главном Просветном Савету овај извештај:

Г. писац је поправио у главном своје дело по ранијим нашим примедбама. Само је на неким местима остало дело још непоправљено. За једно од ових места г. писац у спроводном свом писму вели да није могао усвојити нашу примедбу и износи своје разлоге за то. Ми смо приметили били, да је у рукопису одвојен „вечни живот“ од „Цркве као царства небеског и земаљског,“ и да је то противно усвојеном програму; а г. писац вели, да се о „вечном животу“ не може говорити при одређивању цркве као царства небеског и земаљског, и да су те две ствари погрешно спојене у програму, јер — вели он — први део програма под II и III састављен је по ономе реду, по коме је изложена и наука у символу, па како девети члан символа вере говори о цркви, десети — о тајнама, једанаести — о васкрсу мртвих и тек дванаести — о вечном животу, онда би се, говорећи о деветом, и затим о дванаестом, па после десетом и једанаестом члану символа вере, реметио систематички ред, који символ одређује. Због тога г. писац ову нашу примедбу није усвојио, и ради веће доследности ставио је пред сваки одељак првог дела под II и III онај члан символа, који се на њега односи.

Но како програм није грађен по реду чланова символа вере, и како се вечни живот огледа само у цркви као царству небеском и земаљском, то нити је у програму погрешка, нити је умесно одвајати вечни живот од цркве, као царства небеског и земаљског. Да програм није грађен по реду чланова символа вере види се прво по томе, што је говор о символу вере стављен у I одсек првога дела одмах после одредбе извора православне хришћанске вере, друго, по томе, што су у други одсек дошле све тајне, а зна се да у символу има помена само о крштењу, и на послетку по томе, што се у трећем одсеку говори о свецима а у символу нема ни једнога члана, који би о том говорио. Због тога ми оста-

јемо при пређашњем свом мишљењу, да г. писац ово према програму измени, јер се црква као царство небесно и земаљско не може без појма о вечном животу схватити. Уз то би требало изоставити поједине чланове симбола вере који су без нужде и потребе стављени пред појединим одељцима другог и трећег одесека првога дела.

Осим тога, мишљења смо да треба избацити из приступа набрајање разних вера, пошто томе није овде место, и пошто је незгодно хришћанство упоређено са будаизмом и мухамеданством.

Исто тако треба избацити на 1. стр. 3-га табака наслов: „*О књигама старог завета*“ и на 2-ој стр. истога таб. наслов: „*О књигама новог завета*“ јер је довољан наслов „*о Св. Писму*“ под бројем 2., а цео одељак о пророцима на 1-ој и 2-ој стр. тога таб. треба избацити, пошто је излишан.

На 1-ој стр. 4-г таб. изнет је словенски текст симбола вере под бр. 7. а на другој страни тога таб. — превод симбола под бр. 8. Превод не треба да чини овде засебан одсек, него ће најбоље бити, да се превод са словенским текстом упоредо стави.

На другој страни 10. таб. стоје два одељка, један под насловом: „*Спасење и оправдање*“ а други — под насловом „*Светост.*“ Оба ова одељка придружена су одеку, у коме се даје појам о главном предмету православне хришћанске вере. Па како је програм све обухватио, што је потребно било, и како су она два одељка у рукопису додата, то би их требало изоставити, и то тим пре, што се на другом месту јасно говори и о спасењу, и о оправдању и о светости.

То су наше главније примедбе, које смо и при првом нашем прегледању обележили у рукопису; али нису поправљене.

Што се стила и језика тиче, г. писац се постарао да и језик буде правилнији и стил лакши. Само на неким местима може се наћи повећаних периода, — што би требало избегавати код учебника за ниже разреде средњих школа. Примера ради да наведемо једно такво место. На првој страни 8-г табака стоји овако:

„Науку о Господу Исусу Христу, јединородном Сину Божијем, који је са неба сишао на земљу и ради људског спасења пострадао,

био мучен, разапет, погребен, васкрсао и вазнесао се на небо и који ће опет доћи да суди и живим и мртвим — јасно су одредили црквени учитељи на васељенским саборима у Nikeји (325 год.), Цариграду (381. године), Ефесу (431. год.) и Халкидону (451. године), доказавши, да је један и исти Исус Христос и савршени Бог и савршени човек, или краће *Богочовек.*“

Но како нема много оваких места, то би се она и при коректури могла лако поправити.

Исто тако и исправке по нашим горњим примедбама — ако би их Главни Просветни Савет изволео усвојити — могу бити поврене г. писцу, да их сам учини, а да се не мора по ново ово дело Савету на преглед слати.

После свега доведе поменутога, а с обзиром и на то, што је ово дело практичније и корисније од свију досадањих школских књига, по којима се наука православне хришћанске вере предавала и предаје у средњим нашим школама, мишљења смо, да се „Православна Хришћанска Наука“ може примити за учебник с тим, да г. писац исправи рукопис по нашим примедбама.

28. Новембра 1884 год.
у Београду.

Редовни чланови
Главног Просветног Савета
Архимандрит

Н. ДУЧИЋ

ЈЕВРЕМ А. ИЛИЋ
проф. Богословије.

Главни Просветни Савет одлучио је: да писац поправи дело по овом реферату и да учини да у истоме језик буде чист и правилан, па да се усвоји за учебник и да се награди одеком са 500 динара.

За реферат да се плати сваком референту по 50 динара.

V

Саслушан је реферат г. Јов. Миодраговића о књизици „*О коњу.*“ Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети своје мишљење о књизици „*О коњу,*“ од *Ђорђа Глибовског,*

коју ми је Главни Просветни Савет послао на оцену.

Кад сам примио ову књижицу, ја сам се питао, да ли је ово кака научна расправа, или како практично упуство за гајење коња. У првом случају ово би била кака зоолошка штудија, кака монографија о овој нашој домаћој животињи. У другом случају оно би било кака више пољопривредна или економска штудија. Овако сам мислио, јер је пре тога нисам био прочитао. Кад сам је прочитао, ја сам видео, да она није ни једно ни друго. За прво сам више и мислио да ће бити, јер је у нас у опште мање и одвећ мало снага за овај посао, а таки би радови имали у нас и читалачке публике врло мало. Према свему сам мислио да ће бити оно друго, или што год налик на њега, и одиста је ово и било. Дело је више практичнога карактера, него научно јестаственичкога, али је тако слабо израђено и с ове стране, да се може казати, да је само хтело да буде ово.

У почетку се говори како су нам домаће животиње од велике користи, а како се ми мало старамо о њима, па се после тужимо да „немамо среће.“ Па онда вели: „Имао сам прилике, да видим и да се уверим, како се у опште поступа у нашем народу са домаћим животињама, па сам рад да напишем коју о оној животињи, која се код нас јако одликује у сваком погледу; животиња та, о којој сам намеран да пишем јесте коњ, јака, окретна и храбра домаћа животиња наша.“ Онда вели: „Кад кажем да ћу о коњу писати, ту онда разумем са свим ваљано одхрањеног и однегованог коња; о лошим коњма доћи ће реч у толико, што ћу да наведем, ко је поглавито крив, да су гдекоји коњи праве раге и гадови светски.“ — За тим црта с највећим дивљењем како изгледа та „најгосподственија животиња,“ па вели: „Ето, таквог је Бог првог коња створио, и где се негује и пази, тамо је и дан данас украшен тим лепим спољашњим изгледом својим.“ Онда налази ова „својства,“ „којима је милостиви Бог ову дивну и красну животињу обдарио:“ *осетљивост, пажљивост, љубоштитност, научљивост, памћење, смотреност, честољубље, срчаност, послушност, верност и оданост*, и прелази све ове особине редом. То је од прилике једна трећина књиге. Онда говори: о *удесној*

и добрјј храни, чистом држању, умереном раду и вештом терању, и о добром и благом поступању. О томе се говори на другом табак и у другој трећини књиге. Долази трећи табак и последња трећина „о запањању добрих коња,“ и о томе „на каквом смо гласу били ми Срби са честитих и извесних коња,“ и како данас поступамо према овоме „верном и оданом скоту нашем,“ и то је све.

Из овога се види, да писац није одредио овој животињи ни место у Зоологији, међ осталим животињама. Даље, да није поређао ни све или барем главније расе ове феле животињске, те да се види које су одлике у ове наше расе и која је најбоља.

Но то на страну. По моме мишљењу најосновнија је погрешка и највећа мана, што је говорено само о „са свим ваљано одхрањеном и однегованом коњу.“ Па говори о њему, то значи млатити сламу или певати му похвале и песме с дивљењем, а то баш не задовољава ону практичну страну. Боље би било говорити и о „лошим коњима,“ те показати узроке кржљавости и лешине, и изнети како би се они начинили „јака, окретна и храбра домаћа животиња наша.“ Најпоследње није нужно говорити ни о добрима ни о лошима, но о коњу у опште, и о његовом гајењу у нашем економском животу. Онда се о оним „својствима“ не би говорило само за то, да се хвали та животиња што их има, но би се она изнела (та својства) само за то да се види, *које се особине могу јаче развити у ове животиње, те да се на то пази и да се оне развијају.*

Но како да тражимо од писца да нам покаже како се ове особине *развијају*, кад вели да су оне тим особинама „Богом обдарене,“ и кад, изневши ову „дивну и красну животињу у свој њеној лепоти и господству, вели: „таквог је Бог првог коња створио, и где се негује и пази, тамо је и дан данас украшен тим лепим спољашњим изгледом својим.“ Мислите, да писац верује у стварање библијско, и да по њему ово говори? Али на другом месту он сам вели: „Да је од куд знати, ко је тај човек био, који је *првог коња ухватио и припитомио*, па га тако својим помагачем и слугом учинио, тога би ваљало оковати у само злато и сребро.“

Није место овде, да говорим о тачности и нетачности ова два гледишта и о последицама, које она вуку за собом у нашем практичном пословању. Главно је овде, да писац није био начисто ни с једним, те је пао у ову недоследност. Јер овај, који верује у „хватање“ дивљих животиња и *припитомљавање*, тај долази у противност с оним гледиштем које мисли да су те особине готове и да су животиње њима „обдарене;“ а ко верује у „обдареност,“ тај је недоследан кад говори о улози нашој у развијању тих особина и припитомљавању. Баш за пишчеву је цел̃ много било угодније ово друго гледиште. Хтети и у таким стварима будити религиозна осећања, то личи на оно, као кад би неко хтео да развија карактер или у опште моралну страну Минералогџом или Хемијом, па илео и у материју ових наука нека „правоученија.“

Код трећег одељка „о запањању добрих коња“ барем је било место, да се проговори која о расама коњским и о укрштању њином за приплод и расплод. Међу тим, писац је само рекао, да ваља изабрати најбољу расу на онда говорио о оној обичној нези. А у одељку, „на каком смо гласу били ми Срби са честитих и изврских коња,“ просто је цитирано где се шта о томе вели у народним песмама, као да је то сушта истина, и то је све. Нигде нема цитата какога фактичнога, на каком смо гласу ми стајали између осталих народа у разна времена, као што н. пр. данас стоје Арапи, или Енглези, Маџари итд.

Партија о нези такође је врло слабо разрађена. Онолико колико је тамо речено, и шта је речено мало ко да неће знати.

Моје је мишљење, да ово дело, и ако није на одмет нашој литератури, не заслужује, да га Просветни Савет препоручује министарству на откуп.

Главном Просветном Савету

Понизан

Ј. МИОДРАГОВИЋ.

Главни Просветни Савет одлучио је: да се ова књижица не може поклањати ученицима, и по томе да је не треба откупљивати. За реферат да се да 30 динара.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССLIV

5. Децембра 1884. у Београду.

Били су: председник *Дим. Нешић*; редовни чланови: *Светислав Вуловић*, *Драг. С. Милутиновић*, *Б. Козарић*, *Др. А. Стефановић*, *Јевр. Илић*; ванредни чланови: *Јов. Борђевић* и *Пет. Никетић*.

Пословођа *Жив. П. Симић*.

I

Прочитан је *записник* састанка 253. и усвојен је.

II

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 3. Децембра ов. год. ПБр. 13 304., којим доставља Главном Просветном Савету сведоџбу г. *Васе Атанацковића*, подинжињера, да по њој Савет каже има ли г. Васа квалификацију за предавање извесних предмета у средњој школи.

Одлучено је: да према овоме, што је он послао, не може му се признати квалификација за предавање предмета у средњим школама.

III

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 1. Децембра ове године, ПБр. 13 237., којим доставља Главном Просветном Савету сведоџбе *Д-ра Михаила Јовановића*, да их Савет прегледа и да каже има ли он квалификацију за наставника у нашим средњим школама.

Одлучено је: да г. Јовановић има квалификацију за наставника Хемије, Минералогije и Немачког Језика у нашим средњим школама.

IV

Саслушан је *реферат г. Бор. Годоровића* и *г. П. Никетића* о збирци учила за Физику, Минералогiju и Хемију у основним школама.

Збирке су усвојене са допуном означеном у реферату.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССXLV

12. Децембра 1884. год. у Београду

Били су: Председник *Дим. Нешић*; потпредседник *архим. Н. Дучић*; редовни чланови: *Ј. Пешић*, *Драг. С. Милутиновић*, *Љуб. Ковачевић*, *Драг. Плајел*, *д-р Л. Стефановић*, *Јевр. Илић*; ванредни чланови: *Мил. Андоновић*, *Јов. Борђевић*, *д-р Павле Стејић* и *П. Никетић*.

Пословођа *Ж. П. Симић*.

I

Прочитан је и усвојен *записник* састанка 254.

II

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 4. Децембра ове го- ПБр. 13 355., којим спроводи Главном Просветном Савету програме из Српског Језика за гимназије (и ниже реалке), које су као комисија израдили г.г. *Свет. Вуловић*, *Љуб. Ковачевић*, *Жив. П. Симић* и *Момчило Ивановић*.

Г. *Жив. П. Симић*, као извештач комисијски читао је и објашњавао програме. По довољном објашњењу даваном на све примедбе чињене од чланова Савета, Главни Просветни Савет усвојио је програме за I, II и III разред у свему без никаквих измена.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССLVI

19. Децембра 1884. у Београду

Били су: председник *Дим. Нешић*; потпредседник *архим. Н. Дучић*; редовни чланови: *Јосиф Пешић*, *Љуб. Ковачевић*, *Свет. Вуловић*, *Драг. Милутиновић*, *Б. Козаран*, *Драг. Плајел*, *Јеврем Илић*; ванредни чланови: *Јов. Борђевић* и *П. Никетић*.

Пословођу замењивао *Јевр. Илић*, члан Савета.

I

Прочитан је *записник* састанка 255. и потписан је.

II

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 9. Децембра ове године, ПБр. 13 541., којим саопштава Главном Просветном Савету молбу бившег учитеља *Анте Чоашевића*, да се опет прими за учитеља, и шиљући Савету акта по кривници истог учитеља тражи од Савета мишљење да ли

интерес наставе и дисциплине у школи неће бити оштећени ако би се молилац опет поставио за учитеља.

Упућена су акта дисциплинском одбору да на основу њих да Савету своје мишљење.

III

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 24. Новембра о. г. ПБр. 12 939., којим доставља Главном Просветном Савету акта о кривицама учитеља школе ковачевачке да их Савет проучи и да да своје мишљење може ли тај учитељ и даље остати у служби или је он постао недостојан.

Упућена су акта дисциплинском одбору да их проучи и поднесе Савету своје мишљење.

IV

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 11. Децембра о. г. ПБр. 13 714., којим саопштава Савету молбу бив. учитеља *Петра Божића*, да се опет прими у учитељску службу, да Савет да своје мишљење пошто проучи акта о кривицама овога бив. учитеља, да ли по наставу и школу неће бити штете ако се он опет постави за учитеља.

Упућена су акта дисциплинском одбору да их проучи и да Савету реферује на основу писма министрова.

V

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 8. Децембра ов. год. ПБр. 13 536., којим спроводи Савету предлог г. *Луке Лазаревића*, суплента који је усвојио и савет гимназије пожаревачке о преиначењу правила о задацима школским у средњим школама да га Савет проучи и да о њему своје мишљење.

Упућен је предлог наставном одбору да га проучи и да реферује о њему.

VI

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 12. Децембра о. г. ПБр. 13 682., којим спроводи сведоџбу и радове *Лазара Живковића*, техничара, да их Савет разгледа и да каже да ли Лазар има квалификацију за учитеља цртања у нашим средњим школама.

Одлучено је: да Лазар има квалификацију за учитеља цртања.

VII

Саслушан је реферат г. Милутиновића и г. Валтровића о радовима, које је поднео г. Ст. Дракулић.

Савет је одлучио: да г. Дракулић има квалификацију за привременог учитеља цртања и лепог писања у нашим средњим школама.

VIII

Прочитани су реферати г. Борислава Тодоровића и г. Јована Миодраговића о „Јестаственици“ за основну школу од г. П. Никетића и о „Познавању природе“ од г. К. Петровића.

Ти реферати гласе:

I

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет одлучио је да разгледам „Јестаственицу за III разред основне школе, удесио Пет. М. Никетић, учитељ, пето издање“ и „Познавање природе за III разред српске основне школе, израдио по наставном програму Коста Петровић, учитељ.“

Прво дело било је и пређе на оцени код мене. Та је оцена штампана у „Просветном Гласнику на странама 96—102. Истина дело је дотеривано према учињеним примедбама и то највише код описа животиња; но код биља а нарочито код минерала није у свему изведено као што је требало. Кад би писац и ово учинио и кад би све удесио по новом наставном програму, онда бих могао казати потпуно мишљење о овој књизи. Према томе мишљења сам да се дело врати писцу, те да га изради по новом наставном плану и по примедбама у реченој оцени, које је Главни Просветни Савет усвојио.

Друго дело „Познавање природе“ од Косте Петровића написано је по програму, само што писац није схватио Познавање човека по програму, јер је описивао и унутрашње делове, што долази у IV разреду, а у трећем разреду програмом се захтева само спољашњи опис тела човечијег. На пример: код главе спомињу се само кости, а ништа се не го-

вори о оном што споља има на глави и како се који део зове.

Но то није сва погрешка у овом делу. Оно је пуно ситнијих и крупнијих погрешака.

Тако сви су описи сувише кратки и по томе непотпуни. Буква је описана у 14 писаних редака. Пчела и свилена буба заузимају по једну страну. Најбоље је кувано месо. Вино је корисно за децу после јела с водом. Течност у дрвета зове се *бакуља*. Камено уље зове се наш „гас.“ Отрован је (гас) а нарочито оно зеленило које се ухвати на лампама. Има љубичаст пламен, жут и јасан пламен долази од фитиља, који заједно гори с каменим уљем. Камено уље постало је од каменог угља. Злато се лакше топи од олова а теже од гвоздја. Олово се налази у земљи, па се отуда вади и лије у дебеле полуге. Описујући краву и не спомиње никако вола, као да је ова самохрана. Исто тако и код других животиња и биљака, и ако се програмом не прописују, опет се оне морају ради познавања спомињати поред оних представника, који су прописани. Ова напомена сродних биљака и животиња долази као један део у плану по ком се ови предмети описују. Методички распоред за опис животиња, биља и минерала налази се у свакој педагозици, а исписан је и у оцени напред споменутој и штампаној у Просветном Гласнику на страни 101. и 102. за 1882. годину.

Према свему мишљења сам, да „Познавање природе“ није написано како треба и да не може бити школска књига.

15. Новембра 1884. године,
у Београду.

БОРИСЛАВ Ђ. ТОДОРОВИЋ
професор.

II

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети своје мишљење о делима: П. М. Никетића, „Јестаственица“ за III разред основне школе, и г. К. Петровића, „Познавање природе“ за исти разред.

На овом месту морам изјавити Просветном Савету, да питање о овима двема књижицама засеца много дубље, но што се оно површно чини да је велико и тешко. Оно захвата пи-

тање: да ли у опште треба деци давати каке књиге, ручне при учењу, или не, и тек онда долази питање: каке би те књиге требало да су, па да их можемо дати, ако се решимо за давање.

У педагошкоме свету подељена су мишљења о томе. Једни веле: *треба* деци давати књиге, те да из њих уче или да се њима помажу; други веле: *не треба* деци давати никакве књиге, већ настава ваља да буде жива, усмена и очигледна, па је онда свака књига, која води децу механизму, излишна. Заступника ових противних гледишта има и на једној и на другој страни. Прво је гледиште мало старије и држи се и данас већином. Друго је гледиште новије и заступају га многи јачи и угледнији радници на овоме пољу а остварује се тек у новије доба и остварено је до сада сразмерно веома мало; и где се остварило, показало је резултате врло повољне.

Разлога има веома много и за једно и за друго. Па шта нам онда то каже? Вели л' нам то, да се ми можемо решити за *'једно'*, па ма које? —

Ако се решимо за једно, ми губимо сва она добра, која нам доноси оно друго. Ако се решимо за ово друго, ми се лишавамо свих ових користи што их собом доноси оно прво. И већ нам то каже, па коју страну ми треба да идемо. Ваља да покупимо оно добра што је и на једној и на другој страни, па да нађемо неку средину, на којој би се сва она постигла, а сва зла и погрешке избегле. По моме мишљењу дакле излишно је и неупутно је решавати се и за једно и за друго гледиште одсечно, већ зла, која носи собом начин, који постоји уклањати, небришући оно добра што га он има.

Које су добра од начина који постоји? — Што се деца навикавају да читају; што се помажу књигама да понове оно што се у школи научило; што се навикавају да једну исту садржину виде и примају је у више разних облика; што се тако богате облицима језичним и уводе у литературу; и најпоследње, што се навикавају на ред да воде бригу о својим стварима.

Које су то рђаве стране његове? — Што се даје маха учитељима, да не предају усмено, но да „задају“ деци из књиге, те да уче на-

памет, те се учење претвори у мртви механизам, место у развијање логике и разума; и више ни једна.

А које су добре стране другога начина? Што не да маха механизму, по принуђава и учитеља на живо усмено предавање и ђаке на самосталност и разумевање и буди саморадњу. И ово је толико добро и тако јак разлог, да за рад њега овај други начин игнорише све оне добре стране првога гледишта и практике, па се чак не сећа ни своје једностраности. Једностраност му је у томе, што све своди на усмен рад и усмене умне операције, без оне услуге, коју нам чини књига.

Из овога опет видимо и само решење: којој страни ваља да се приводимо и шта ваља да радимо. Другој потпуно не можемо, већ по томе, што се толика добра губе њиме. Првим опет не ваља да учинимо, да се настави одузима оно што ваља да јој је душа. Излази дакле, да први, стари, може остати, али само да се њим не одузима настава, душа њена — разумевање, нити да се ни под којим начин иде томе на руку.

Одавде нам сад излази друго питање, такође доста опште и веома важно: како ће то да се учини? Како ће да се удесе књиге за децу, па да доносе сва она добра, које могу да донесу ручне књиге дечије, а да се избегну сва она зла, која она доносе собом у невештим или нерадним рукама?

Питање је ово тако широко, да се о њему може казати врло мало у оваком једном реферату. Оно захтева читаву расправу за себе. Ја то морам оставити на страну, па се само ограничити на то да кажем: да ли су ове две књижице, које, су ми послате на оцену, написане тако, да се без зазора могу употребити у нашим основним школама као ручне књиге за децу?

Одмах ћу се кратко изразити, да ни једна није удешена овако, како ја мислим да ваља предавати дотичне дисциплине у основној школи и писати ручне књиге дечије за њих. Но то је још моја субјективна ствар. Много је важније питање, и меродавније за примање или непримање ових књижица за школску потребу: да ли су оне удешене *према наставном програму* за те разреде и те предмете?

Наставним планом, који је у течају ове године израђен за основне школе, стоји за сваки предмет па и за Јестаственицу тачно прописано, шта се у ком разреду има учити. Јестаственица г. П. Никетића је удешена за III разред. Кад упоредим оно, што је она обухватила, с оним, што је у наставном плану прописано за тај разред из тога предмета, оно се знатно не слаже. У г. Никетића истина има много више обухваћено животиња, али је за то мање биљака и минерала. Даље у г. Никетића фали један читав одељак. То је: *нега тела човсковога*. Но у толико више има нешто, што је наставним програмом прописано за старији разред, нпр. о мишићима, кожи, храни, крви, чулима и живцима. Сад не знам: разуме ли се наставни план тако, да учитељи баш морају оне исте животиње и биљке узимати, које су наставним програмом прописане, или могу и друге које? У првом случају ова Јестаственица г. Никетића не би одговарала наставном програму.

Да разгледамо „*Познавање природе*“, које је у рукопису поднео г. Коста Петровић учитељ за исти разред.

Ако се упореди с наставним планом види се, да оно потпуно одговара њему. Оно је израђено по наставном плану. Све животиње, све биљке и сви минерали, који су у наставном плану поређани, обрађени су овде, наравно у ономе обиму, који је писац за добар нашао, пошто се у програму о томе ништа не вели. Рукопис г. К. Петровића од 14 нисаних табака могао би излети око четири табака мале осмине, а то је мало јаче од половине г. Никетићеве Јестаственице.

У толико је више на месту, да се задржим мало више на овоме и кажем своје мишљење о њему. Оно је израђено као што се обично раде школске књиге и Јестаственица за основну школу. То је прост *опис* без илустрација и без изношења каквих функција унутарњих било физичких било психичких. Проштивања нема никаквог, извођења никаквог. Први део „*познавање и неговање човековога тела*“ износи тек једну седмину целога дела (а у наставном плану простором заузима пуну половину). Излагање је јасно, реченице су кратке и одређене; ни стварних ни језичких погрешака нема, које би стајале на путу да се дело прими. По досадањем

начину писања књига за децу у школи и по наставном плану самом ово би се дело могло примити и штампати о државном трошку, па да га држава продаје као своје, а писцу да се изда одсеком нека награда. Само би писац могао још мало проширити партију о неговању човековога тела, ако би она била према наставном плану недовољна, и могао би при крају какога малог одељка правити изводе, н. пр. пошто пре, е животиње које сисају, да изведе како Зоологија зове те животиње. Тако да по мало барем улази ово зоолошко-дескриптивно уопштавање, кад из основне школе и ове књиге изостаје оно до чега је данас дошла ова наука у тражењу закона биолошких. Но канда му и сам наставни план ово не тражи. Барем се у њему то не спомиње, а ако се мисли, онда треба од писца потражити да ово учини.

Према свему овоме, Главни Просветни Савет види, да сам ја на некој незгоди, да ли ово дело да препоручим или не. Према наставном плану ја бих га могао с веома малом резервом препоручити. Но према моме гледишту, по коме се и са наставним планом за овај предмет не слажем у свему, и по моме мишљењу, како треба да се пишу ручне књиге за децу, ја га не бих препоручио, исто тако као и оно г. П. Никетића. Главни Просветни Савет нека према овоме изволи сада сам решити оно, у чему му ја, као референт, у овоме не могу бити на руци.

Ако се Главни Просветни Савет не би склонио на то, да предложи министарству, да оно ово дело откупи, онда бих ја имао слободе да предложим ово: нека оба писца, па макар и који трећи и четврти, штампају своја дела, а министарство у распису једноме нека каже да се смеју употребљавати те и те књиге од поменуте господе писца, а нарочито последњег, док министарство не пропише сталну ручну књигу.

И другу једну страну има ово питање о ручним дечијим књигама, сем ове педагошке. То је економска страна. Ако се признаје да су порезе потребне и посредне порезе оправдане, по којима државна каса на неосетан начин долази до некога прихода, онда је и ово један начин посредне порезе и то врло благ и правичан. Благ, јер га нико јако не осећа; правичан, јер је и право да

онај чије се дете школује и плати што више од онога, чије се дете не школује. А на тај начин државна каса или државна штампарија може да дође до лепога прихода, којим може да подмири друге просветне потребе. А у народа, у кога су оне тако велике као у нас сваки је доходак с ове стране оправдан. Ако би се усвојило начело недавања ручних књига деци при учењу, онда би се јако нашкодило овој економној страни државној. Појединцима би остало по нешто више пара у џепу, по који грош, а државна каса би изгубила хиљаде динара. Недавање књига, по моме мишљењу, не би ништа припомогло бољитку наставном и просветном, већ би само оштетило државну касу па можда и нашкодило баш самој наставној страни. Лењивци и невешти и даље би остали таки, а деца ни сама не би имала шта да барем читају. Нешто није зло за то што људи могу да га злоупотребе, но за то што га злоупотребе. Да деца имају добрих књижица, то није никаква штета; од тога може бити само асне. А да се злоупотреба и меканизам избије из наших школа за то ваља тражити друга лека.

Главном Просветном Савету
5. Децембра 1885. године,
Београд.

повизан

Ј. МИОДРАГОВИЋ
сулент београдске гимназије.

Главни Просветни Савет одлучио је: да се дела врате писцима да их поправе по примедбама референта г. Б. Тодоровића, па да се опет пошљу Савету на преглед.

Референтима одређено је хонорара по 30 динара.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССЛVIІ

2. Јануара 1885 у Београду.

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник: арх. Н. Дуцић; редовни чланови: Јос. Пешић, Љуб. Ковачевић, Ђ. Козирач, Дриц. Платјел, Д-р Л. Стефановић, Јеор. Илић; ванредни чланови: Јов. Борбевић, Пет. Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитан је записник 256. састанка и усвојен је.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 22. Децембра пр. год. ПБр. 14042, којим доставља Савету мишљење о справама за гимнастичка вежбања у основним школама, које је прибавио од већа учитеља београдских, да га Савет проучи и да му поднесе дефинитиван предлог за збирку тих справа.

Одлучено је: да се умоле г.г Д-р В. Бакић, и Љ. Илић гимнастичар да Савету даду своје мишљење о поднесеном предлогу.

III

Прочитани су реферати г. Саве Антоновића и г. Дим. Јосића о „Земљопису за III разред“ од г. Петра Никетића.

Реферати гласе:

I

Главном Просветном Савету

Прегледао сам „Земљопис, за III разред основне школе,“ рукопис г. Петра Никетића учитеља, који ми је одлуком Просветнога Савета поднесен, да о њему дам своје мишљење.

Шта сам у томе рукопису нашао казаћу сад одмах, а моје мишљење о вредности целога списа, казаћу на завршетку.

Границу и величину Краљевине Србије, одредио је г. Никетић врло нетачно. Тако, он каже, да се Србија граничи од истока реком Тимоком и кнежевином Бугарском, почео је дакле казивати природну границу, па свршио са државом, тако да изгледа, да на тој страни, осем Тимока, нема више никакве природне границе. Свакоме је пак познато, да су планинске косе још јача природна граница и од самих река. Писцу је требало дакле да каже или сву природну границу или само државну, а још најбоље и једну и другу. Но да му се за ово и не замери, али ова источна граница и тако како је одређена, непотпуна је, јер се Србија с те стране граничи и Дунавом, преко кога је Румунија, што писац нигде не помиње. Па и остала граница није како ваља одређена. Тако писац вели, да је Србија са западне стране ограничена Босном и реком Дрином, а нигде не каже гди се граничи Босном а одакле докле реком Дрином. Са севера преко Дунава и

Савезели да је Аустро-Угарска, а не казује које су српске земље на тој граници, што је врло важно за нас. Међу тим са западне и јужне границе, помиње области а не казује ни да су српске ни у којој су држави. С јужне стране природна се граница никако и не казује.

Говорећи о величини, каже да има: 1000 квадратних километара! у загради каже да има 48.000 □ км., па вели четвоространих. Оно прво, где је казао да је Србија велика 1000 □ КМ. мислим да је случајно погрешно и да је хтео казати 1000 □ миља. Али то је опет погрешно, јер Србија нема ни лунних 900 □ миља. Упоредив опет величину □ миља са еквивалентним бројем □ километара, излази као да г. писац није знао, колико има □ километара у једној □ миљи, јер да је то знао, он би морао паћи, да би Србија, кад би била велика 1000 □ миља, морала бити велика и око 55.000 □ К.М. Србија је пак велика 48.589, 4 □ К.М.¹⁾ Код писца пак, и број километара није тачан, јер близу 600 К.М. мање што нам је он дао, за Србију, не може бити маленкост. И још нешто. Квадрат. Километар, зове г. писац четвоространим. Према томе могао би човек мислити да квадратни километар може имати и облик правоугаоника, и ромба и трапеза и свих могућих слика геометријских, које имају четири стране.

Говорећи о планинама по Србији, г. Никетић их дели на три гомиле: јужну, источну и западну. Пре свега, делити планине на гомиле врло је незгодно. То су материјалне, непокретне ствари, које ни најживља уобразиља не може ухватити у гомиле. Но и да не гледамо на то, подела сама нема никаква смисла, јер није основана ни на каквим спољашњим, ни на унутрашњим, заједничким белегама. Г. писац ставља у једну „гомилу“ планине које немају никакве везе ни заједнице, а раздваја оне које тога имају: Он на прилику каже, да у јужну гомилу долазе планине између: Нишаве, јужне и западне Мораве, старе Србије и Бугарске! Осим тога писац вели: *да у западну гомилу долазе планине источне Србије, а у источну гомилу*

планине западне Србије. На послетку говорећи о појединим планинама у тим „гомилма“, он их само побраја, а о њиховим међусобним везама, гранању и правцу, не помиње ни речи. Шта више нигде им не казује ни висину. Па и то побрајање планина, иде негде по висини, а негде на дохват; често помиње мање а веће не.

Како је са границама, величином и планинама, није боље ни са рекама. Говорећи о њима, пошто је поменуо Саву и Дунав, он вели: „Све остале реке, теку од југа на север.“ а то није тако, јер све остале реке теку на све могуће стране. Писац је ту хтео да каже нешто друго, а на име да се сва вода слива на север — Сави и Дунаву. Говорећи о Морави писац вели: извире на два крака, а то је врло несретно, и то се код њега понавља код свију река, које постају од двеју речица. Побрајајући притоке Западне Мораве, писац је одмах прихватио и све дунавске притоке, тако, да невичноме и на први и на други поглед мора изгледати, као да и оне утичу у Западну Мораву. А то је могао избећи да је ове последње притоке одвојно реченицом: „Реке које утичу у Дунав ово су.“ О томе куд и на коју страну која река тече, нема нигде ни помена, а то је са свим неравно, јер се писац тиме оградио од недоследности, почем је још у почетку казао, да све реке теку на север. Тако исто не казује ни где је ушће појединих река. Многим рекама г. Никетић не зна где извире. Тако, за Пек вели да извире у хомољским планинама за Млаву тако исто, а обоје је погрешно. Да погрешно каже за Пек, писца је навело то, што је мислио, да се све планине око Хомоља зову хомољским, а да погрешно за Млаву навело га је то, што је мислио, да је све Хомоље планина. Међу тим, хомољским планинама зову се само оне планине што су на северној страни Хомоља, и што се протежу од Тршаве Главнице до Врања,¹⁾ а Хомоље је смештено у великом планинском котлу, који је од свуда непролазним гребенима и брдима ограђен²⁾. Дакле из „Хомољ. планина“ не извире Пек, јер он — овде мислим велики Пек — извире из Црнога врха, на ј. страни

¹⁾ Драгашевић, Хомоље у XLIII Гласнику Српског Ученог Друштва стр. 270.

²⁾ Исти.

¹⁾ види Земљоп. Јевропе В. Карића друго издање стр. 83. који је овај број узео из знаменитог дела: *Superficie de l'Europe, établie par Strelbitsky* итд.

Хомоља, а не извире ни Млава, јер она извире у врх долине хомољске, из познатог врела код Жагубице. Тако исто г. писац погрешно наводи извор оних река од којих постаје Дрина. Ова му се погрешка тим мање може опростити, што је он, како сам пређе читао у новинама, градио и неку карту српских земаља, и бедно чак и проф. г. В. Карића да је учинио плагијат те његове карте. Овом се приликом може видети то, да ако је он одиста градио ону карту, да не зна шта у њој има. Јер да то зна, он не би казао од речи до речи ово:

Дрина извире такође на два крака: Један у Старој Србији, а други у Босни. Пошто се оба ова крака састану, зове се Дрина. —

Већ би видео, да оба крака извиру у Црној Гори, Пива испод Дурмитора а Тара испод Комова.

Говорећи о клими, писац је такође врло нетачан. Тако, говорећи о топлоти вели: лето је врло топло, зима врло хладна; пролеће и јесен умерено је тј. ни врло топло ни врло хладно. С тим пак није ништа казано. Говорећи о влази каже: обично су пролеће и лето најсувље а јесен и зима највлажнији. То је грдна погрешка, јер је лето код нас највлажније доба године, почем наша земља долази у појас летњих киша. По лету, количном влаге долази пролеће, па јесен, а зима је најсувља.¹⁾

Говорећи о ветровима, писац не казује шта нам који доноси, какво време, какву топлоту итд. Једино за северни или маџарац каже да је најхладнији.

Говорећи о рудноме благу, г. Никетић међу осталим вели: Тако, на многим местима налази се злата, а нарочито у златноме песку Пека и Тимока. Ако разумем добро српски, ово значи, да је у поменутих рекама *песак од злата*, а ако нисам добро разумео, онда свакојако држим, да ће по казивању пишчевом, у томе песку бити бар доста злата, кад он вели нарочито. Али ја мислим да тамо нема доста злата, већ и с тога, што то злато, колико га тамо има, данас у овоме златољубивоме времену баш нико и не погледа.

¹⁾ види Гласник VI чл. Јакшића: Климатична оношења земље у год. 1854 ст. 296. За год. 1851—52 и 53 средња количина талого била је ова: лето 170, пролеће 146, јесен 114, зима 68 париских линија.

На послетку дело г. Никетића одликује се недостатком и најпознатијих обзира педагошких. Да би се Просветни Савет о овоме уверио, молим нека се прочита само први лист тринаестога табака у рукопису, где се говори о поређењу округа по величини итд.

Све што сам напред изложио, нашао сам на једноме једином табаку рукописа, и то на првом. А оваких ствари има доста и у осталим. На да би уштедио себи труд побрајајући све то, а и Просветном Савету врем., које би морао провести читајући, ја прекидам и велим, да овај спис, овакав какав је, није за школу.

2. Децембра 1884 год.
у Београду.

Просветном Савету
понизио

С. Антоновић,
предавач београдске гимназије

II

Главном Просветном Савету

Прегледао сам рукопис под насловом „Земљопис за III разред основне школе, удесно-Петар Никетић.“ —

О том рукопису имам да кажем, да није удешен ни према програму за основне школе, нити се у опште може видети, да је писац разбироа при својој раду о методу којим треба земљопис обрађивати у основној школи, сама пак садржина махом је погрешна.

31. Децембра 1884 год.
у Београду.

С поштовањем

Димитрије Јосић
професор учит. школе.

Главни Просветни Савет одлучио је: да се то дело не може усвојити за учебник у основној школи.

Награде референтима одређено је г. Антоновићу 40, а г. Јосићу 30 динара.

IV

Прочитан је реферат г. Борислава Тодоровића о преводу г. Божићара Савића књиге Бернштајнових.

Реферат гласи :

Главном Просветном Савету

По одлуци Главнога Просветнога Савета разгледао сам књигу: „Природне Науке“ за народ и школу од А. Бернштајна, превео с немачког Божићар Савић. Свеска прва. Природне Снаге. У Београду, Краљевско српска штампарија 1884.

Мишљење своје о овом делу исказаћу у овим тачкама: 1. важност дела. 2. погрешке због застарелости, 3. преводиоачеве погрешке у материји, 4. преводиоачеве погрешке у језику, 5. како би ваљало превести ово дело и 6. за што би се могло употребити.

Бернштајнова дела толико су позната, као и то да је њихов писац први популаризатор у Немачкој по природним наукама, те с тога би било залишно, да се што више говори о важности ових дела.

Но велики популаризатор писао је своја дела, у време, кад су назори у природним наукама били у нечему друкчији, него што је то данас. С тога у његовим делима налазимо на оваке назоре: „И сам ваздух моћи ће се претворити у течност.“ У новије време то је извршено. „Да ли на сунцу има живих створова?“ Овако питање не може се сад поставити, кад се зна, да је сунце у огњеном стању. Објашњење магнета помоћу замишљеног флуида као и објашњење електричне такођер је застарело. „Громобран хвата из ваздуха електрину.“ Громобран на шиљак одводи супротну електрину, с којом би се могла сударити електрина из облака. Исто је тако погрешно код електричне машине оно, да шиљци купе електрину, докле шиљци одводе електрину.

Преводилац је чинио овакве погрешке: Сумпорна киселина (31. стр.) место сумпора-ста киселина; изостало је: „па и угљена киселина (угљеников диоксид CO_2), која је гас, стврдне се на овој хладноћи“ (32. стр.) Земљино привлачење је *тежина* м. *тежа*. У бескрајно малим атомима, што смо мало пре видели, м. уознали, јер се атоми не могу видети (39. с.). Линија *свод* м. *лук* (56 стр.). Громобран покрива (м. чува) и мање зграде. Код електричне машине: котур кроз јастучић м. између јастучића.

У језику има оваких погрешака :

Снага магнета, земље, тајне природе м. магнетна, земљина, природне. Рећићемо, доћићемо, моћићемо м. рећи ћемо итд. Прилози употребљени као придеви; одбијајући, идући, следећи, владајући, праскојући, падајући, Летити место летети, летење место лећење, отступање м. одступање. Ја с *моје* м. са своје стране. Би м. бих и бисмо. Учествовати м. учествовати, уплив м. утицај, опит м. оглед, предосторожност м. опрезност, цин м. капај, модра галица м. плаветни камен, фагта м. чињенице, шраф м. завртањ, сумпорни етар м. етар, алтал м. сто, форма м. облик, повтора-вати м. понављати, егзистирати м. постојати, околност м. прилика, плетаћа игла м. пле-тића, водоник м. воденик, универзум м. ва-сиона, водена труба м. дшмрк, метална ви-пушка м. метална жица или ланац. Састављене речи: бесумње, такозвана, паједанпут, отпри-лике, бозна. Растопи м. раствори, цео непре-кидни комад; атом атома привлачи, делићи се наслажу један на другог; други атом дејствује на трећег атома, а овај на четвртог. Без да је дошао. На више места превођен је немачки члан *ein*, што не треба да буде; а тако исто по немачком глагол долази обично на крају реченице, и многе су реченице су-више уситњене, разбацане, те кваре смисао.

Кад би се оно, што је застарело, доте-рало према данашњем знању, и кад би се више пажње обратило на српски језик; онда би ово дело у српском преводу било врло добро за библиотеке средњих и основних школа. Но како је прва свеска већ штам-пана, требало би pazити, да у осталима не буде погрешака.

10. Децембра 1884 год.

у Београду.

Ђорислав Ђ. Јодоровић
професер.

Главни Просветни Савет одлучио је: да се те књиге не могу препоручити школској омладини због погрешака које се у њима налазе.

Референту одређено је награде 50. динара.

У

Настављен је претрес програма из Српског Језика за гимназије и усвојен је програм за Српски Језик у IV разреду и за Словенски Језик у V разреду.

С тим је састанак закључен.

ИЗВЕШТАЈ

Д-РА МИХАИЛА ВУЈИЋА

проф. велике школе

О ИСПИТИМА ЗРЕЛОСТИ У КРАГУЈЕВАЧКОЈ ГИМНАЗИЈИ

школске 1883—84. године

Одређен од стране г. министра просвете за изасланика при овогодишњим испитима зрелости на крагујевачкој гимназији, част ми је поднети овим г. министру извештај о току и успеху ових испита.

Испит зрелости отпочео је већ 16. Маја и трајао је све до закључно 20. Јуна. Оволики размак даје се потпуно оправдати тежином самих испита, а нарочито кад се још узме у обзир да приправници према самом програму имају да се за усмене испите приготе и из оних грана наука, које су годинама раније у нижим разредима гимназије учили, те им свакојако овом приликом ваља оставити мало више времена за спрему из појединих предмета. Приправника је ове године било више но икада пређе на крагујевачкој гимназији — свега њих 31, од којих су њих *двојица* већ на претходним испитима из живих језика добили слабе оцене, те је један одбијен на три месеца, а други на годину дана. Од осталих 29 приправника њих 22 положили су испит зрелости и то — може се слободно рећи — јаче од половине са одличним и врло добрим успехом; њих *шесторица* имају да после три месеца понове испите из појединих предмета и то: *двојица* из *Физике*, *један* из *Физике* и *Јестаственице*, и *тројица* из *Историје опште и народне са Географијом*; а само један од ових 29 приправника, који је у току усмених испита из три предмета пао а из осталих осредње оцене добио, одбијен је да цео испит зрелости понови након године дана. За овакав резултат кад се само општи поглед на њ бади, може се слободно рећи да је повољан

јер 70% на чисто пролазе, а кад се још при томе узме у рачун, да ће на сву прилику и оној шесторици, која испит из појединих предмета након три месеца понављају, зрелост призната бити, то су онда у самој ствари од њих 31 отпала свега *тројица*, а то значи њих пуних 10%.

Из појединих предмета пало је од ових 29 приправника:

На писменом испиту:

из живих	}	Немачкога	. 2
језика		Францускога	. 0
из Математике			. 0
„ Латинскога			. 4
„ Српскога			. 0

На усменим испитима:

из Францускога 0
„ Немачкога 0
„ Историје 4
„ Физике 5
„ Српскога 1
„ Математике 0
„ Јестаственице 1
„ Латинскога 1

17 приправника полагаху испит из Францускога а 12 из Немачкога Језика, од којих *четворица* полагаху испит из *оба жива језика* и то са врло добрим успехом.

Из живих језика и на усменим и на писменим испитима успех је био врло добар, али ипак из Францускога релативно бољно ли из Немачкога Језика, нарочито кад се узме у обзир да се Француски Језик учи у току *три* године а немачки кроз свих *седам*

разреда. Томе није никако кривица до наставника — јер садањи предаје у вишим разредима немачки језик тек од јесенас и то без замерке — већ поглавито до неподесне школске књиге Траутове, у којој су правила ваздан развучена, растурена и из које се сразмерно мало речи научити даје. Оваква метода — Олендорфова — можда је добра за самоука или у опште онога, који хоће више говорни језик да научи; за учење пак књижевног језика немачког као органа за даље научно образовање — а такав се хоће у школи да постигне — требало би имати подеснију школску књигу са прибраним основним законима и правилима језичким и згодним читанкама за практично упућење у самостално читање немачке литературе.

Испит зрелости из *Историје опште народне и Географије* показао је добар успех а био би можда показао и бољи, да је некако могло бити више времена остављено за спрему ђака, јер је ова група предмета једна од најобимнијих. При томе још изгледало је, као да су се предавања више окретала око излагања политичких догађаја а на испиту се опет више тражили културни моменти или бар културни значај политичких чињеница у историји народа, те је из тога потицала чешћа забуна код ђака, која је прилично помела бољи успех испита. Питања из Географије била су најопштија, па ипак су одговори ве ма обредњи испадали. (Један чак не знађаше да обележи границе Србије!). То сведочи само, како је слабо што заостало од оног географског знања, које се у првим разредима махом на памет научило и како би потребно било да Географија као најпреча помоћница Историје у великој школи што пре оживи.

Што се испита из *Физике* тиче успех је добар, но ипак и као нестручњаку чини ми се да би могао испасти и боље, кад се не би тражило онолико познавање и цртање

и оних физичких апарата, које приправници нису могли ни видети, јер их нема у физичкоме кабинету, но их просто морају према сликама и описима да замишљају. Не би требало иначе да их је толико пало из Физике, нарочито кад се узме у обзир, да се на испиту зрелости према закону тражи просто познавање физичких закона без икаквих математичких доказа.

Испит из *Српскога и Словенскога Језика са књижевношћу*, показао је врло леп успех код ђака и ја немам шта друго да речем, до толико, да се и по испитивању као и по одговорима ђака види с једне стране сва ширина предавања, а с друге учење с потпуним разумевањем предмета.

Из *Математике* приправници су такође показали врло добар успех, не по томе што ни један није пао, у чему дотични професор ужива, већ по лакоћи, којом владају предметом, који ако се вешто и јасно не предаје, обично постаје ђацима тежак и омражен.

Испит из *Јестаственице* испао је такође врло повољно. Једна је само незгода била, што су ови ђаци учили Минералогiju према староме програму још у I разреду гимназије, те су и она неколика питања, која су неколицини у део пала, само пометала приправнике.

Најзад што се испита из *Латинског Језика* тиче успех је врло повољан према уском обиму часова у само три виша разреда по садањем програму. Међу тим чини ми се, да би по више факултетско образовање (нарочито на философском факултету истор. филолошког одсека) корисније било, кад би се Латински Језик почео учити у IV разреду, а *Грчки* бар са по два часа недељно у VI и VII разреду, јер овако ни мало не одговара достојанству наше велике школе, да се у њој почиње учити грчка писменица!

Имао бих још на послетку, пре но што овај извештај завршим, да приметим да одредба члана 21. правила о испитима зрелости, по којој се оним приправницима, који су „достигли одличан успех из неких главнијих предмета, може при одлуци о испиту зрелости рачунати то у накнаду за слабе оцене само из два предмета (осим живих језика) ако и иначе заслужују обзира“ — да ова одредба не стоји потпуно у сугласности са одредбом члана 5. истог закона, где се опет каже да се ученику, који из једног или два предмета падне „допушта полагање испита само из тих предмета после три месеца.“ Па и сам члан 21. по себи већ може да доведе често испитни одбор при одлукама о зрелости приправника у неприлику, како да се закон разуме — јер по буквалном разумевању приправнику једном, који поред две слабе има остале све врло добре оцене (четворке) не би се могла признати зрелост, док би се међу тим другоме, који случајно поред две слабе има две одличне а остале све добре оцене (тројке) зрелост признала. Међу тим ово није право јер у првом случају ђак ако није бољи није зацело лошији успех показао од онога у другом случају, нарочито кад се још узме у обзир, да је према ограниченом броју оцена у нашим школама раз-

лика између врло добре и одличне оцене махом врло лабилна и незнатна, док је међу тим скок са добре на врло добру оцену тежи, јачи и осетлији, а још најтежи између слабе и добре оцене. С тога сам мишљења да би у интересу једноставног поступања при признавању зрелости приправника код разних испитних одбора далеко јасније и правичније било, да у место горње одредбе чл. 21. и чл. 5. која се данас у разним случајима разнолико тумачи, дође простија и праведнија одредба, да ће се само оним приправницима признавати зрелост код којих средња оцена из свију предмета изађе потпуно добра. (Тројка. Одредба члана 17. о живим језицима имала би наравно и даље остати у важности). А правично би било да се још учини и разлика у признавању начелног успеха показаног на испиту зрелости, те да се према средњој вредности оцена из свију предмета у сведожбама назначује још и да ли је приправник положио испит са *добрим, врло добрим* или *одличним* успехом.

20. Јула 1884. године,
у Београду.

Господина министра понизан

Д-р М. В. Вујић
проф. вел. школе.

ИЗВЕШТАЈ

Д-ра Михаила Вујића
проф. велике школе

О ГОДИШЊИМ ИСПИТИМА У КРАГУЈЕВАЧКОЈ ГИМНАЗИЈИ
школске 1883-84. године.

Како ми је поред дужности министарског изасланика при испитима зрелости стављено у исти мах у задатак да и редовне годишње испите на крагујевачкој гимназији обиђем и о њима као и о стању

целе школе посебан извештај учиним, то ми је част поднети господину министру свој извештај у следећем:

Свега ученика у прошлој години било је 385, међу којима 34 женске деце (у

засебним одељењима II и III разреда 33 а једно у IV разреду). Испит из немачког језика прво је у VI раз. свршен већ 23. Маја, из српског у I 24. а у женским одељењима II и III раз. 25. Маја, све због одласка наставника ових предмета у ревизију основних школа. Остали испити одпочели су редовно 1. Јуна и трајали по пропису све до Петрова-дана.

Као што је већ готово свуда одсуство средњих женских школа у нашој земљи изазвало појаву женске деце у вишим и нижим гимназијама, так је и у Крагујевцу и то у јачој мери но игде на другом месту. Као што је господину министру већ извесно познато на крагујевачкој гимназији постојаху и ове године (у женској основној школи) посебно два женска разреда гимназијска — II и III раз. — у којима поред гимназијских професора предаваху и неке учитељке, којима је општина зато нарочиту припомоћ давала. Већ ове године општина је отказивала ту помоћ и тек у дванајестом часу тргла се те опет пристала да и даље још помоћ даје, док се *према обећању са стране државе већ једном не подигне нарочита женска школа*. Потребу овакве школе у Крагујевцу сведочи већ сам појав женске деце у оволиком броју и ту потребу ваљало би и подмирити не овако крпежом као приленак уз гимназију на невољу и професора, који морају често за четврт часа одмора свога између часова да јуре на одстојање од готово $\frac{1}{4}$ часа хода, а и на невољу самих родитеља, који, ако хоће да им деца и даље уче а немају средстава ни згодне прилике да их у Београд шаљу, морају своју женску децу заједно са мушком у више разреде гимназије да дају — већ ту потребу ваља што пре задовољити било установљењем нарочите женске гимназије у Крагујевцу или бар тако зване више женске школе по примеру београдске. Виши разреди беогр. женске школе већ су и онако

претрпани ученицама на штету самог учења те би и с те стране корисно било, кад би се још једна виша женска школа у средишту Шумадије подигла. Сем тога женскиње је махом и умешније у поступању и васпитању осетљивије женске деце. Што је још један разлог више за што скорије подигање нарочите женске школе у Крагујевцу.

У главноме успех ђака на краг. гимназији сведочи, да су предмети добрим наставничким снагама заступљени. Реформе учињене у средњо-школској настави у последње време, као и јача спрема самих наставника, која се данас тражи, показују чисто, колко је велики напредак учињен, кад се сравни са оним што је било још пре десетак година. Међу тим имало би се свакојако још што шта учинити, те да гимназије наше буду одиста оно што треба да су, да буду потпуно равне одговарајућим средњим заводима у осталим културним земљама. Ја ћу бити тако слободан, да господину министру изложим овде само неке појаве и потребе, које су ми овом приликом при ревизији у очи пале. Тако већ у моме извештају о испиту зрелости ја сам напоменуо, како успех из немачког језика није онакав, какав би се могао очекивати од седмогодишњег непрекидног учења са толиким бројем часова. Учење француског језика у току само три виша разреда показује релативно бољи успех но и учење немачког језика кроз свих 7 разреда. Поред тога, што је учење француског језика у опште нама лакше и што му много помаже и паралелно изучавање латинског језика - нарочито кад наставник још упоредно предаје — ипак је много и до незгодне школске књиге Траутове, која је бар по моме мишљењу за школе непрактична. Чини ми се да би успех далеко бржи и бољи био, кад би се закони и правила језичка, прибрана у тешњем обиму, у нижим разредима у брже проучила, па се одмах затим прешло на

www.читање, превођење и објашњавање језичких особина из тесно удешених читанака и нарочито одређених књига за више разреде, тако да ђак кад гимназију сврши буде упућен у самостално читање немачке књижевности, што се у оскудици властите научне литературе и жели да постигне у нашим средњим школама.

Морам признати, да сам на испиту из „познавања човека“ у I раз. отишао са предубеђењем, да ђаци више на памет уче но што сам предмет разумеју, тим пре, што ми је и сам дотични професор већ унапред напоменуо, како тешко иде са учењем овог предмета код још неразвијене деце, међу тим није баш тако тешко ишло, али док се и то постигло, морало је наставника много труда стати, па сам мишљења, да би и по само изучавање предмета боље и корисније било, кад би се придружио *Психологији са Логиком* те са њима пренео у VII раз. гимназије онако као што је то махом учињено по гимназијама у других образованих народа. Тако би се потпунила и та празнина у нашим гимназијама, што ђаци улазе у вишу факултетску наставу не познавајући ни основних логичко — психолошких закона мишљења и духа људског.

Испит из *Минералогije* у IV разреду показује, да ђаци с великом натегом овај предмет на памет уче, те би у интересу бољег разумевања и учења самог предмета било, кад би се Минералогija у краћем обиму пренела у V разред после Хемије, која јој свакојако за основу служи.

Стара *Историја* у V разреду више је митолошка но културна. У осталом историја је сад већ на штету самог предмета подељена на два професора а идуће године биће поцепана на тројицу, тако да ће један предавати стару, други средњу а трећи нову историју те нема јединства у погледима ни праве везе у изучавању целокупне историје света.

Хришћански наук у оваквом правцу и облику, као што се сада учи — као излагање догми, правила, обреда и службе црквене — није ништа друго до један намет на децу, тежак, неразумљив и бескористан, јер се тек за невољу учи на памет, и поред најбоље воље наставника. Нарочито нема више места *као наука* у IV разреду напоредо са природним наукама које се већ у овом разреду уче, јер ту је резултат вазда негативан. По моме бар мишљењу хришћанска наука има свога значаја и од непобитне је користи са моралних поука њених како у погледу личних тако и друштвених односа људских и има с правом места у три најнижа разреда гимназије — али само као излагање *моралних поука* хришћанства, његових узвишених начела у погледу личног и друштвеног морала на којима почива друштвени живот образованих народа. Учење саме битне садржине хришћанства, која једино у моралу и лежи, потпомогнуто читањем Вукових и Даничићевих превода (Светога писма, старог и новог завета) на дивном народном језику, било би од двоструке користи — и по образовање срца и по изучавање лепог чистог народног језика и узвишеног стила.

Посетио сам и *изложбу цртаких радова* ученика I II III и IV разреда. Правилност и лепота израде свакога изненађује. Радове ђака IV разреда тешко је разликовати од угледница, тако је то правилно чисто и укусно израђено. При овако лепом успеху код ђака, који воље цртању показују, штета је одиста, што им се ускраћује даља могућност вежбања у овој лепој и красној вештини. Они, који цртаћег дара показују, требало би да и у вишим разредима бар са по два часа недељно имају прилике, да се даље усаврше, јер се овако у вишим разредима сасвим забатале. Наравно да би у интересу јаче заузимљивости наставника желети било, да се данашњи

претеран положај учитеља цртања регулише те да по положеном испиту могу бар на вишим гимназијама стећи положај правих професора.

Кабинети су добро снабдевени, у опште сва потребна учила набављена и добро уређена. Ђацима виших разреда од лепе је користи и крагујевачка *нар. библиотека* којом се наставници и ученици готово искључиво и служе.

Предавање *Стенографије* показује леп успех и добру вољу код ђака за изучавање њено, чисто је значајно, кад се узме у обзир да је то необавезан предмет. Сами ђаци дакле појимају лепу корист, коју и иначе у животу а нарочито у вишој факултетској настави од ове вештине имати могу. Колико су пак *војена вежбања са гимнастиком* од вајде најбоље сведочи добро здравље и боља развијеност но што је пређе била у наше школске омладине.

Једна је општа невоља у наших школа, коју не могу обићи а да је овде не напоменем, а то је *оскудица добро удешених школских књига*, што много смеће бољем

успеху школске омладине, јер неподесна ручна књига помеће и ђака и професора, а писање предмета код гимназијских ученика, као што то на жалост у нас још бива, не би се ни у којој уређеној настави трпети смело. С тога ми се чини, да бар за време не би згорега било, кад би се са добро уређених страних школа прописани учебници просто превели и код нас употребили.

Најзад нека ми је дозвољено још приметити, да у крагујевачкој гимназији поред доста доброга има и једно зло, које би што скорије излечити требало — а то је зло сама зграда, у којој се гимназија и данас још налази. Крајње би време било, да се новац који се на ту цел у окр. штедионици прикупљен налази, што пре употреби на подизање нарочите гимназијске зграде.

Београд.

23 Јула 1884.

Господина министра
повизан

Др. Мих. Вујић,
проф. вел. школе

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈИ СТАРЕШИНА СРЕДЊИХ ШКОЛА

ЗА 1883-4. ШКОЛСКУ ГОДИНУ

XV

Неготинске ниже гимназије

По дужности а и сходно распису г. министра од 17. Маја 1880. год, ПБр. 2273. част ми је поднети извештај о стању повереног ми завода за минулу 1883-84. школ. годину у овим подацима:

А) Ученици

1. У почетку школске 1883-84 године уписало се у неготинску нижу гимназију у сва четири разреда 110 ђака и то: 95 уче-

ника и 15 ученица. По разредима тај број ђака овако је био подељен:

РАЗРЕД	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	СВЕГА
I	41	6	47
II	27	5	32
III	21	4	25
IV	6	—	6
СКУПА	95	15	110

2. Од 110 уписаних ђака у течају школ. године изишло је из школе 6 ученика и то: 5 из I и 1 из II разреда. Од њих четворица су напустили школу и отишли у службу а двојица из I разреда прешли су у друге школе одмах у почетку године.

3. Школу је довршило и испите полагало 104 ђака, и то:

РАЗРЕД	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	СВЕГА
I	36	6	42
II	26	5	31
III	21	4	25
IV	6	—	6
СКУПА	89	15	104

4. Од 104 ђака, који су испите полагали:

РАЗРЕД	ПРЕЛАЗЕ НА ЧИСТО	ПОНАВЉАЈУ ИСПИТ	ПОНАВЉАЈУ РАЗРЕД	СВЕГА
I	24	12	6	42
II	22	7	2	31
III	19	5	1	25
IV	6	—	—	6
СКУПА	71	24	9	104

5. Књигама су награђени за одлични и врло добар успех у науци и владање по закону 13 ученика, и то: 2 у I, 6 у II, 4 у III и 1 у IV разреду.

6. Између 71 ученика, који на чисто прелазе у старије разреде било је по општим резултатима:

РАЗРЕД	ОДЛИЧНИХ	ВРЛО ДОБРИХ	ДОБРИХ	СВЕГА
I	—	9	15	24
II	1	12	9	22
III	—	15	4	19
IV	—	2	4	6
СКУПА	1	38	32	71

7. По владању било је ученика (урачунав и ону четворицу који су у течају године напустили школу), који су се владали

РАЗРЕД	ПО ЗАКОНУ	НЕ У СВЕМУ	НЕ ПО ЗАКОНУ	СВЕГА
I	28	17	—	45
II	23	9	—	32
III	22	2	1	25
IV	4	2	—	6
СКУПА	77	30	1	108

8. Из горњих података види се да је напредак ученика овога завода у минулој школској години био у опште узев више него добар, јер кад од 104 ђака који су испите полагали, пређе на чисто 71 ђак, дакле близу три четвртине, онда се може рећи да је то успех који задовољава. Још су повољнији резултати који показују, како су се ученици ове школе владали, јер од 108 ђака у владању оцењених, само је један ђак био који се није по закону владао, а ни један, који би из завода за какву већу кривицу искључен био. Ова пријатна појава последица је озбиљне пажње над децом свију наставника, што ми је дужност да и овде поменем.

9. Колико је из којег предмета и у којем разреду трајао испит види се из прегледа, који у прилогу под .|. подносим на увиђај.

Б) Наставници

У овом заводу радило је са потписаним свега 8 наставника: *један* је предавао немачки језик, *други* математичке предмете, *трећи* природне науке са додатком планиметрије, *четврти* српски језик са додатком немачког језика у једном разреду *пет* земљопис са Историјом Срба, *шести* хришћанску науку, *седми* цртање слободном руком и краснопис и *осми* телесно и војничко вежбање. Оцене рада појединог наставника изложене су у кондуит-листи, коју сам послао раније г. министру.

Осим садањег броја наставника ваљаће да се од нове школске године постави:

1. једно лице за музику и хармонично певање, о чему сам и засебан предлог поднео г. министру;

2. једна наставница за предавање ручнога рада ученицама ове школе, којих број сваком годином расте;

3. један наставник за математичке предмете место г. Свет. Марковића, суплента, који је оставку дао, и

4. један наставник за немачки језик и по потреби геометријско цртање ради олакшице наставницима Српског Језика и математичких наука, који су поред својих група са довољним бројем часова морали да узму у прошлој години од поменутих предмета извештај број часова као додаток.

У течају школске године било је у наставничком особљу само једне промене: г. Милоје Гајић, професор, преласком у другу струку при крају Фебруара ове године оставио је школу у почетку Марта не довршивши нигде (осим земљописа у II разреду) своја предавања, која је наставио место њега постављени предавач г. Милош

Николић и са великом муком и увећаним бројем часова једва их у очи самога испита завршио. Иначе ни у једном предмету и ни код којег наставника није било прекида у предавању осим случаја када је који по добивеној дозволи на краће време одсуствовао од дужности, но и тада се увек гледало да се часови одсутнога наставника замене.

Предавања су држана по „наставном програму за више и ниже гимназије“ са прописаним бројем часова за поједине предмете. Наставници су се савесно бринули да разраде сав научни материјал, који је за дотичне предмете одређен и свршили су своја предавања по овом прегледу:

1. из *Науке Хришћанске* — у I и II разреду у другој половини Марта, у III и IV у првој половини Априла о. г.;

2. из *Српског Језика* — у I и IV разреду у другој половини Марта, у II 5. Марта а у III 3. Априла;

3. из *Немачког Језика* — у I и II разреду 12. Маја, у III 21. Априла а у IV 23. Марта;

4. из *Земљописа* — у I разреду 5. Маја, у II 21. Фебруара, у III 8. Јуна а у IV 14. Јуна;

5. из *Историје Срба* — у IV разреду 19. Маја а у III 10. Јуна;

6. из *Рачуна и Алгебре* — у I разреду крајем Марта, у II почетком Априла, у III и IV у половини Априла;

7. из *Геометријског Цртања и Планиметрије* — у I разреду у половини Марта у II и III крајем Марта а у IV крајем Фебруара;

8. из *Јестаственице* (са Антропологијом) — у I разреду у половини Априла, у II 8. Марта, у III крајем Марта а у IV у половини Марта;

9. из *Физике и Хемije* — у III разреду у половини Априла а у IV крајем Марта ове године.

Сви су предмети предавани по ручним књигама које су дозвољене као учебници за наше средње школе. Наставници Српске Историје и Хришћанске науке попуњавали су у III разреду учебнике својим допунама. Само из Земљописа у IV разреду наставник је диктовао космографски део по Данијелу — диктандо ово износи око 5 табака.

В) Општи део

Школска зграда својина је овдашње општине, која ју је држави за смештај гимназије уступила. Она је удобна за школу и према садањем броју ђака потпуно удесна. Само је учионица за I разред према све већем броју ђака постала веома тескобна, и кад се из гимназијске зграде исели II разред мушке основне школе (који је смештен у највећој соби у целој згради), о чему сам већ учинио предлог г. министру, — онда ће се и I разред гимназијски доста удобно моћи да смести.

Школска књижица и научне збирке у овоме заводу не могу се потужити на сиромаштину. Према другим заводима поверена ми школа добро је снабдевена и књигама за стручно образовање наставника и научним збиркама нарочито за природне науке.

Са здрављем добро су стајали и ученици и њихови наставници. Осим обичних болести није у вароши било никакве редке те с тога није било код ученика ни дужих озбиљнијих болести па ни једнога смртног случаја.

Осим дана законом за одмор одређених потписани је дао ванредно три дана одмора ученицима о виноградној берби.

Бр. 210.

29. Јула 1884. године,

Негџина

Директор
негџинске ниже гимназије

Сим. С. Ћимбић

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА

О ИСПИТИМА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

за 1883—84 школску годину

XIV

ИЗВЕШТАЈ

Мијаила Ђуровића о основним школама у округу нишком.

Господине министре.

У овом општем делу свог извештаја, част ми је представити г. министру, да сам имао држати испите у 25 школских општина у округу нишком. У једној од тих општина, и то у селу Малошишту нисам држао испит с тога, што је учитељ стављен у пензију и на његово место није други постављен, те је школа била и без ученика и без учитеља. У 24 школске општине радило је 33 учитеља и 10 учитељица — свега 43 наставника и толико сам и испита држао, осим две продужне

школе, о којима Вам засебно подносим извештај у прилогу под 4) и у којима је радило 12 наставника.

У свима овим школама има свега 89 разреда, у које је уписано у почетку школске године 1893 ученика и 215 ученица — свега 2108 ђака; од ових било је редовних 1662 ученика и 168 ученица — свега 1830 ђака, на испиту било је 1614 ученика 154 ученице — свега 1768 ђака. Око испитивања ових, на испиту присутних ученика, пробавио сам свега 188 сахата, тако да на 1 ђака долази на испитивање по $6\frac{2}{5}$ минута.

Кад се упореди број уписаних са бројем редовних и на испиту присутних ученика у овој години — онда излази овај резултат: од 2108. уписаних отпало је свега 278. ђака

(2108—1830 = 278) а то је мање него $\frac{1}{4}$, док сам у прошлим годинама нашао, да је од уписаних ученика отпала пуна $\frac{1}{4}$. Скоро у истој размери стајао је број редовних с бројем на испиту присутних ученика у прошлим годинама. Данас не стоји тако, већ далеко повољније, јер је од 1830 редовних ђака присуствовало на испиту свега 1768, а није присуствовало свега 62 ученика у свих 89 разреда, тако да не долази ни један ђак на један разред.

И нехотице се намеће питање: од куда је овако голема разлика између садашње и пређашњих година у отпадању уписаних и редовних и на испиту присутних ђака? Без сумње, на ово је питање лако одговорити: нови закон о основним школама дао је овако красан резултат. У овим пределима има још општина, које не појимају прописе овог закона и прави задатак школе и неће ништа школи да учине, док им полицијска власт не заповеди, те учитељи при најбољој вољи не могу успети у многоме без припомоћи полицијске власти. Има неколико сеоских школа, у којима се школски закон примењује сасвим као што треба с припомоћу полицијске власти (нарочито у срезу нишком) и у овим је школама милина радити. Н. пр. кад се загледа у школ. уписни протокол и нађе се, да је уписано 88 ученика у 4 разреда, од којих су, по несрећи, 2 умрла и 2 се одселила, а свих 84 на испиту присуствују, онда је милина прегледати рад у такој школи. Овоме приближних примера има још неколико.

Имам вам представити још неке своје напомене.

1. Морам напоменути један факат, који јако пада у очи: опасно сам, да многи наставници мотре јако на то, шта је који од школских надзорника јавно напомињао о начину предавања појединих предмета и начине у опште и удешавају успети јаче у ономе, што је јавно приметио надзорник, који ће им доћи да прегледа рад у овој години. Тако сам опазио ове године, да је повећи број наставника, којима сам рад прегледао, пажљиво проучио неке моје примедбе изнете у прошло — и предпрошлогодишњем извештају и трудио се обрадити све оно, што сам приметио онако, како би се мени допало, — док друге ствари, о којима су други приме-

ћавали, није обрадио у толикој мери. Исправљати погрешке, то је хвале достојно, и оваким поступцима не би се имало шта приговорити, кад би потицали из чисте љубави ка напретку школе, али кад се замисли, да из ових поступака може провиривати још нешто, онда заслужују ма и најмањи приговор. Ну ни по што се овакав приговор не односи на већину учитеља, већ само на неколико њих.

2. Част ми је напоменути још нешто о предавању појединих предмета. О чему сам помињао у прошлом и претпрошлом извештају, сада о томе немам потребе говорити, него ћу само нешто поменути.

а. Што се тиче предавања *Хришћанске Науке*, она се предавала много боље него до сад, али још има махана у предавању, а нарочито пада у очи неједнакост у предавању. Тој неједнакости као да неће бити криви черад и нехатост учитеља, већ то, што није прецизно одређен материјал, који се има предавати нарочито у III разреду, у коме једни учитељи узимају једне беседе и приче Христове, а други друге, примењујући их на практички живот онако, како који уме, па било као што треба или не, и нема се никаква основа примећавати им штогод о њиховом избору беседа и прича. Како у овом предмету, тако и у свима осталим — што год није прецизирано, то се неједнако предаје и с мање користи. Према томе држим да треба тачно обдежити које беседе и које приче Христове треба предавати, и написати упуство како их треба предавати с применом на практички живот.

Моје је скромно мишљење: да је у нашим школама, поред свега осталог, најглавније ово троје: 1., развити у деце душевне и телесне моћи, којима их је природа обдарила; 2., улити им у срце и душу чист хришћански морал; и 3., развити и гајити у њиховом срцу и души патриотизам, прву врлину сваког грађанина. Патриотизам се може развити и гајити само на темељу хришћанског морала. И ако се патријотизам у школи не развија и не гаји, онда је боље да школе нема. Да би се ово постигло, ваља обратити особиту пажњу на предавање веронауке и српске историје, о којој ћу мало доцније говорити.

Нека се не заборави, да има учитеља који веронауку красно предају, а нарочито

ми се допало предавање једног од лесковачких наставника.

WWW.UMLIB.SS

б. О предавању *Српскога Језика* имам приметити ово: 1., не пази се довољно на интерпункцију, 2., дефинције врста речи врло су разнолике у III и IV разреду и већином тешке за децу, 3., опажа се доста невештине у предавању облика у IV разреду, и 4., највећа неумешност опажа се у употреби падежа у практичном говору.

У интерпункцији могу сами учитељи успети пажљивим радом. Што се тиче дефинције за врсте речи, треба да их одреди стручна комисија, те да буду једнаке за све школе. Што се тиче предавања облика речи, и ту учитељи могу сами успети проучавајући пажљиво III део граматике (Новаковића). А што се тиче употребе падежа, држим, да би ваљало овако радити, као што су неки учитељи и радили: мењајући имена постављати овака питања за падеже, и то: за први падеж: ко те зове — отац, за други падеж: чија је књига — Јована Марковића или Јованова, за трећи падеж: коме ћеш књигу — Петру Јовановићу, па за трећи, којим се означава примцицање: куда ћеш? — идем цркви, кући и т. д.; на коју ћеш страну — ка Београду и т. д.; за четврти без предлога: кога зовеш? — Жарка Митровића, шта радиш? — садим купус, за четврти с предлогом, с којим је вазда скопчано кретање: куда ћеш? — идем у поље, у башту, у Београд (а не „за“ Београд); пети је за дозивање и врло појмљив за свакога; за шести (инструментал): чим пишеш — пером, за шести с предлогом (који означава заједрицу): с ким си дошао? — с Милутином Илићем; за шести који означава место, просто и време (стари аблатив) и који се махом може заменити четвртим с предлогом: куда тече Ветерница? — долином лесковачком или кроз Лесковац, и т. д.; за седми (локатив): о коме се говорило? — о Здравку Петровићу, где си био? — у башти, у школи, у цркви и т. д. — Овим начином — не мењајући у школи никада ни једно име без постављених питања — постигла би се правилна употреба падежа.

Што се тиче певања и декламовања, у опште се доста невешто предаје и једно и друго. Да би се у овом успело, ваља учитеље добро упознати са теоретичним основама му-

зике и разбудити у њима естетични укус, предајући им најлепше одломке из српске књижевности. У овоме треба учитеље спремити још у школи у којој се спремају за учитеље.

Држим, да је ово веома важна ствар и на њу треба обратити јаку пажњу. Остали предмети — осим историје и веронауке — више утичу на развитак умних моћи, а овај предмет облагоурођава срце дечије и развија лепа осећања у њих.

Учитељима се не може пребацити у опште, да они овај предмет не раде, само је факат, да већина њих не умеју да га раде.

в. Што се тиче предавања *Јестаственице*, могу казати ово: да се предаје неједнако. Неједнакост долази отуда, што није прецизирано које индивидуе поименце, из сва три царства, треба предавати. Једни учитељи имају добар избор, а други не, и за то им се ништа приметити не може, јер су радили онолико исто, као и они, који су имали добар избор.

Поред тога јако пада у очи особити начин питања при испитивању овог предмета. Тако већина учитеља пита овако: „шта има мачка?“ (место: „које су спољни делови мачијег тела?“), „шта има кукуруз?“ (место: „из којих се делова састоји кукуруз?“) „шта има коњ?“ итд. Овака питања могу се лако исправити, само кад се то учитељима приметни. Опажа се, да у овом предмету превлађује у предавању само аналитичка метода, а мени се чини, да би се већа корист постижавала, кад би се аналитичка метода спојила са синтетичком?

Даље се опажа, да у предавању овог предмета нема лепих упоређења између јединака сва три царства. Исто тако опажа се да деца немају никаквог критеријума, по коме би, изучивши једну биљку или животињу, могла познати и коју другу са свим сродну са изученом. Управо рећи: у опште нема темељног и научног основа, по коме би требало јестаственицу изучавати. Међу тим учитељима се не може пребацити, да тај предмет не раде.

г. Изучавање *Земљописа* не допада ми се у толико, што се тај предмет у неких учитеља изучи на мапи врло ваљано, али одвојивши дете од мапе — оно вам не уме тачно показати како стоји у природи оно,

што је на мапи показало. Ово се односи само на неке учитеље.

Ипак се опажа већи напредак у том предмету него до сада, чему на сваки начин припомаже и цртање мапа у старијим разредима.

д. Што се тиче предавања *Српске Историје* ту би се имало приметити много што шта. Тако у наставном плану за III разред поменуто је 19 лица, којих биографије ваља изучити, па је на завршетку речено „итд.“ Ово „и т. д.“ дало је повода неједнакости у предавању тога предмета. Тако су неки учитељи узимали неке личности, које у наставном плану нису поменуте и не спадају у округ нишки, а друге, које су важније као историјске личности, и споменуте су у наставном плану, изостављене су. Да би било једнакости у изучавању тих биографија, ваљало би тачно побројати, којих личности биографије мора изучити свака школа, осим оних, које припадају појединим окружним и које се у школама тога округа морају изучити, поред оних, које се морају изучити у свакој школи. На тај начин постигла би се једнакост у свима школама. Није право, изучити биографију Станоја Главаша, а Хајдук Вељка ни споменути за то, што случајно није у наставном плану његово име поменуто. Вељко није мање важан од Станоја или кога другог.

Као јаку махану морам напоменути то, да се биографије предају без јаче везе (а често без икакве) са историјом, као год оно што се пређе рачун у I разреду предавао само до 10, па ту границу ни пошто прекорачити, и ако се у многим селима налази деце у том разреду, која знају бројати не само до стотине, већ и до хиљаде; то се исто опажа у неких учитеља у предавању биографија. Н. пр. дете говори о Стевану Синђелићу, и казавши о његовом месту рођења — од један пут претрчи на каменичку катастрофу 1809 године! Кад га прекинете и станете тражити, да вам оно по реду исприча све што се о Синђелићу (или коме буде) зна пре тога, и да вам опише распоред војске 1809 год. и остале прилике у тој години, како би се јасно могло разумети све, што дете о Синђелићу казује и како би се јуначка смрт српског Сцеволе могла видети у свој својој величини, — онда вам учитељ

одмах упада у реч, и вели: „то је историја, госнодине!“ као да се биографије српских великана могу изучавати са свим одвојено од историје и историја од биографија.

Држим, да је боље половину тих биографија изучити људски у јакој свези с историјом, него много, а без икакве вредности („*non multa sed multum*“ свето је начело у настави). Држим, да се то може много лакше сада, кад је историја Срба пренета из III разреда у IV, а за III остављене саме биографије. Не само да се може изучити приличан број биографија са свим као што треба, већ се, чини ми се, може изучити и повећи број народних песама, у којима се помињу имена оних личности, којих се животи и дела изучавају — или ако се не могу изучити целе песме, а оно бар оно неколико строфа, у којима се помињу имена оних чији се живот изучава. Свак може лако знати колика би била добит од оваког рада (о чему не треба коментара.)

Српски народ има своје идеале и своју класичност, које треба темељно уливати у срце и душу младе Српчаци, — и тако ће се моћи повратити врлина патриотизма.

Што се тиче предавања Историје у IV разреду, држим, да би требало овако радити: Не губити се много у предавању старије и средње историје, већ се ту задржати на најважнијим историјским моментима, а остало трком прећи до новије историје и ту се зауставити и темељно проучавати то новије доба, које је пуно најзоритијих примера јунаштва, поштења, патриотизма и велеумља људског — доба пуно идеала и класичности.

Само темељним изучавањем српске историје — разуме се изучавајући најсветлије моменте њене — а на основу чистог хришћанског морала, могу се повратити оне лепе врлине људске, које су почеле јако опадати у последње време. Те врлине ваља унети у школу, а школа ће их пресајати у кућу општину и целу отаџбину.

Зарад бољег напретка у предавању историје и биографија врло би добро било кад би се могле израдити слике оних историјских личности, којих се биографије изучавају и ставити их на углед деци, јер би се тиме, поред олакшања за предавање, развијао у деци естетични укус и љубав ка вештини цртања, а што је најглавније, имали би вазда пред

очима слике најзоритијих карактера и навикли би се у детињству посматрати физиономије јунака и велеума и т. д.

3. Поменувши неке маханице у предавању појединих предмета — с највећим задовољством помињем ипак, да је напредак у школама, које сам походио ове године, у опште узевши, далеко јачи, него прошлих година.

Силом се намеће питање: од куда така разлика за кратко време? Нека ми се не замери, да на то питање одговорим, како мислим, ако се не будем преварио. Поред осталих повољнијих прилика за школу као да ће бити мало узрока у томе што су почеле попуштати обмане које су учитеље и оне који се о школи брину одвлачиле од школе и вукле на поље политичког агитовања и трвења те је све привисло за посао. Рекао бих да се не варам, јер неке повољне прилике за школу постоје још пре 2—3 године, на је у тим годинама ипак рад био лабавији.

Много припомаже напретку школе и то, што су постављени управитељи основних школа, где је то било потребно.

4. На послетку имам напоменути још нешто о књижницама основних школа. Има учитеља, који не умеју изабрати књижевна дела и припомоћи своме образовању при највећој вољи својој за напретком. С тога држим да би врло добро било, да стручна комисија одреди, која књижевна дела мора имати свака школска књижница, па да та и набави. Има велики број школа, у којима нема ни једно дело народних умотворина, Вуком Караџићем сакупљених и издатих, нити које друго од знатнијих српских писаца, а скоро никако историјских и етнографских дела (као што су: Рајићева Историја, Милутиновићева, Рапкеова, Мајковљева, Калајева, и још важнијих, као што су: „Кнежевина“ и „Краљевина Србија“ од Милићевића, „Ђурађ Бранковић“ од Ч. Мијатовића, па онда историјске расправе и монографије од Новаковића, Руварца, Ковачевића, Срећковића, Рачког, Јагића и др.)

Да би ово доиста врло нужно било, доказ је и то, што већина учитеља то жели.

12. Јула 1884 год.
у Лесковцу.

Професор беогр. учитељске школе,
господину министру
захваљујући,

Михаило Ђуровић.

XV

ИЗВЕШТАЈ

Драгутина Т. Марковића о основним школама у округу подринском

Господину министру просвете.

Претписом г. министра просвете и црквених послова од 25. Априла ове године ПБр. 3722, одређен сам за надзорника основних школа у подринском округу. А у другој половини Маја, послато ми штампано „упутство за надзорнике основ. школа“ ПБр. 7091 — са потребним прилозима, — како би што тачније извршио поверени ми посао.

Походио сам 25 школа, од којих су 24 редовне, а 1 продужна (у вар. Лозници). Испите сам држао у 21 редовној и 1 продужној школи, а у 3 редовне школе нисам могао држати испите с тога, што поодавно не раде, и што нисам нашао ђака.

У 23 редовне школе (јер за једну нисам имао података, пошто ђаци нису ни уписани у протокол) уписано је 1172 ђака, а у продужну 19 — свега 1191 ђак. До краја школ. године походило је редовну школу 988, а продужну 18, свега 1006 ђака. На испиту је било у редовним школама 957, а у продужној 15 — свега 972 ђака. (Ови су подаци — осем првога — само за 21 редовну и 1 продужну школу, јер за остале није било података). Према овоме на једну школу долази просечно да је: уписано $49\frac{18}{21}$; походило школу $45\frac{6}{22}$ а било на испиту $34\frac{4}{22}$ ђака.

Испитани ученици и ученице у редовним школама постигли су — просечно — успех $4\frac{6}{21}$. Ред је по овим школама — опште — $4\frac{11}{21}$, а чистота је $3\frac{18}{21}$. Резултат резултата јесте $4\frac{14}{63}$. У продужној је школи успех $3\frac{2}{6}$.

На пропитивање ђака употребио сам $121\frac{1}{2}$ час времена. У средњу руку на једну школу долази по 5 часова и $31\frac{8}{22}$ минута.

После ових општих напомена и статистичких података које наведох, бићу слободан — по X одељку упутства за надзорнике — да у овом *општем* делу извештаја, који сам саставио на основу својих прибележака и свога искуства, изложим моје мишљење и примедбе:

I. О методи предавања сваког наставног предмета у школама, које сам ове године прегледао.

Хришћанска Наука. Предавана је махом по програму методом развијања. Изучавајући оне случајеве, које сам у посебном делу извештаја споменуо, и оне случајеве, који се не могу овом методом предавати, већ се морају казивати. Из дечије се душе може развити (изазвати) само оно, од чега има утисака или бар „трагова“ од сличних утисака.

Као што сам и лане напоменуо, овај се предмет знатно боље предаје од кад су у учитељство дошли спремни људи, који су делом доказали да се и „најмучније“ може тако упростити, да изгледа потпуно јасно и схватљиво. Поред овога и само искуство упутило је наставнике, да напусте „катихетичан“ начин предавања религије, пошто је резултат показао да овим путем добивено знање — које доста труда стаје — не остаје дуго својина љака, нит: се од њега има какве користи. Хришћанске врлине не састоје се у говорењу молитава или словенског текста на помет, већ у осећању за све оно, што је: лепо, право, поштено, човечно, добро за све људе итд. И ја се много радујем, што је — уопште — овладао међу наставницима овако мишљење о предавању религије. До душе, треба код нас још доста поправака, па да можемо казати: религија се предаје у Србији онако, како захтева целъ васпитања човековог. На првом месту мора се радити на томе, да сви наставници добију потпуног доказа, да се хришћанске врлине састоје у добрим делима и примерном животу. На другом месту мора се порадити живо на томе, да се што прелестуре из школе садањи учебници за предавање овог предмета — као застарели и неметодски написани, — и да се замене са другим — и то отприлике таквим, какви су и по немачким школама (разуме се сходно прописима наше вере). — А држим да се за Немце не може рећи, да су мање поштенији и религиознији од нас.

2. *Српски Језик*. Овај је предмет предаван ваљаном методом. То изводим по резултату успеха, који је сразмерно онајбољи од свих осталих предмета. У овим крајевима много је бољи успех из матерњег језика, од успеха у оним крајевима, које сам походио прошле године. Узрок је јасан и довољно познат. Народни говор у овим крајевима готово се и не разликује од књижевног језика.

До душе, и у овим крајевима има доста „првинцијализма,“ али је иначе и говор правилан и изговор врло леп. Поред овога, мени се чини, да је и бистрина већа код деце у овим крајевима, него у оним које сам прошле године походио.

Кад би још било: ваљаних читанака, добрих и практичних учебника за децу и упутстава за предавање науке о језику, држим да би успех у овим крајевима из овог предмета — био потпуно ваљан.

Читање и приповедање (исказивање) онога што је читано, боље је предавано од науке о језику. Неки су наставници мислили, да је знање граматично у томе, што ће ђаци знати „дефинције“ ових или оних речи, или што ће знати — на помет — мењање именских и глаголских облика, па ма и не знали каква је која реч по значењу и не погодили облик именски или глаголски!

Што се тиче правилног писања имам да кажем, да се доста негује у овим крајевима, али не обраћа се довољно пажње и на то да се чешће раде *писмени* задаци, јер су они најбољи доказ, у колико је остала својина ђачка оно, што им је из матерњег језика говорено из науке о језику.

И декламовање долази као пододељак срп. језика. Са успехом из овог дела срп. језика нисам потпуно задовољан. Незадовољан сам с тога, што — махом — није чињен добар избор чланака за декламовање, и што није обраћана пажња, да се научени чланчић или песмица и изговори (из декламације) онако како то захтева сама садржина изабраног чланка. Узимати су чланци, којих садржина или деци није позната или није довољно објашњена. А често су и сувише били дугачки (велики), па је природно што су деца или малаксала или изгубила вољу и окретала декламовање као говор обичан или просто читање. На појединим местима — и то код наставника спремнијих — и декламовање је ваљано предавано.

Успех из овог предмета био би знатно бољи, кад би се досадање читанке — изучавајући: буквар, читанчицу и читанку за II р. — избациле из школе и замениле другим бољим. И на овима које би се задржале, морале би се учинити неке исправке. Нарочито је неподесна читанка за IV разред, јер је

превну „ђерманизма“ и застарелих израза, а и садржина јој ниуколико не одговара садањем програму. Њоме се чини школи више штете него користи. Мало је боља од ове читанке и читанка за III разред.

За предавање „граматике“ ми готово немамо ни упутстава ни учебника. Досадањи учебник „мала граматика“ није за децу, јер је и непотпун и неметодски написан. Упутство за предавање срп. језика, које је израдио г. М. П. Шапчанин, може у неколико да послужи као упутство за наставнике. Али неопходно је потребно да се израде за сваки разред и упутства и учебници, који морају бити у тесној вези, као што је израдио г. Ст. Д. Поповић своју рачуницу.

Чудновато ми је врло, што се већ не учини потребан корак, да се — по одлуци проsv. савета — досадање рђаве читанке замене са бољима, него се наставници принуђавају те сами чине избор у читанкама.

3. *Словенски Језик* предаје се — познатом методом, — али готово без цели. За две године — са одређеним бројем часова — једва се може научити толико, да се правилно и лепо чита. Па и то је много. О стварном разумевању не може ни бити говора, јер је за децу овај језик мртав и неразумљив. Чују га по који пут у цркви, и то само читање већином неправилно, то је све. А и сами учитељи, нарочито они који су мање учили, слабо разумевају словенски. У осталом није баш ни лака ствар преводити појезију правилно. Појезија се тешко казује у прози. Мислим да досадање предавање Слов. Језика у основ. школи нема цели, јер се само троши време око њега, а нити се научи правилно и лепо читати, нити се зна што превести. Ако се мисли овај предмет оставити због гимназија, онда бар треба дати прилике учитељима да сами изуче овај језик, и ваља израдити добре учебнике за децу. Досадањи слов. буквар — из кога се предавао словенски језик — не вреди баш ништа, јер је тако написан као да деца долазе од кућа са неким знањем слов. језика!

4. *Раун*. Овај је предмет предаван хајристичном методом. О успеху из рачунице и ове године могу похвално да се изјасним. Што је ваљан резултат постигнут, учинили су они исти узроци, које сам навео и у даљ-

ском извештају. Важност рачуна с формалне и материјалне стране, позната је свакоме поле образованијем и паметијем човеку. Потреба рачунања у разноврсним радњама и утицај рачуна — нарочито усменог — на развијање памћења, гоне сваког наставника да овај предмет својски предаје. С једне стране ове околности, а с друге стране: ваљана упутства и добри учебници, као и добра средства за наставу овог предмета, узрок су те је ваљан успех из овог предмета.

Пало ми је у очи ове године, да неки број — старијих — наставника није довољно вежбао ученике у усменом рачунању. А давао је превагу писменом рачунању, мислећи ваљда да је ово потребније! На неколико места — и то код бољих старијих учитеља — нашао сам *стари* начин писменог рачунања. Тако су везани за стари начин потписивања броја испод броја — без икаквих рач. знакова, — да их човек не може лако од њега одвојити! Све се боје изаћиће друкчији резултат, ако се друкчије ради. Па и кад се упита ђак: може ли то и друкчије да се изради, наставник се пожури са одговором: овако су деца учила, овај је начин лакши. О колико је велика моћ навике! Добро би било, кад би они децу навикли и на оба начина, јер случајно се може искључиво — по некад — захтевати писмено рачунање са знаковима.

5. *Земљопис*. Овај је предмет предаван по програму, методом развијања. За предавање земљописа и јесте најподеснија ова метода, јер ваљан и практичан наставник слабо има шта да казује, кад упознаје децу са најближом околином. Разуме се да се ова метода мора да комбинује са другом, кад се ученици одведу — у предавањима — у удаљеније и непознатије пределе. Успех је из овога предмета у нижим разредима бољи него у старијим. Узрок је у неколико до наставног материјала, а у неколико и до средстава за наставу. За добро предавање земљописа, неопходно су потребна помоћна средства, а на првом месту: ваљане и разнолике карте, рељећи и слике, које ће деца представити: поједине пределе, вароши, планине, реке и народе у њиховој ношњи, биљке, животиње итд. итд. Код нас свега тога готово нема. Ако имамо по коју утрпану и *нетачну* карту — коју једва може да чита и разуме шко-

дован човек —, то нам је све што имамо од средстава за земљописну наставу! У неким школама нема ни карата потребних и прописаних. Докле год све школе не добију најпотребнија средства за наставу ове врсте, учитељи учуствава а ђаци добрих учебника, дотле из земљописне наставе у ствари не може ни бити потпуно ваљаног успеха.

Поред овога, успеху из земљописа стоји на путу и то, што у старијим разредима има прилично материјала, који не може тако лако да се сав обради како ваља. Ово важи и за наставни материјал прве године продужне школе. Изгледа до душе мало, кад се каже: српске земље и балканско полуострво. Али док се то изучи темељно и методски, док се слично групише и док се о свему добије јасан и тачан појам, треба много и много времена. Ако ли се хоће, да знање земљописно буде, не жива књига: предела, народа и њихових особина и радња, већ мртва читуља: река, планина, вароши, народа итд. итд., онда се све прописано може заиста много пре постићи. Само је питање: имају ли деца какве користи од таквога знања, и докле ће знати то, што су бајали научила. Ваљало би промислити добро о наставном материјалу из Земљописа, на узети оно што је најпотребније и што се заиста може и обрадити. „Боље је и мало на добро, него више на рђаво.“

6. *Српска Историја* предавана је онако, како и треба да се предаје овај предмет. То најбоље показује резултат успеха из овог предмета, и лично уверење које сам добио слушајући и пропитујући ђаке. Што је из српске историје ове године постигнут бољи успех, него пр. школ. године, највише је узрока — по мом немеродавном мишљењу — у томе: што је историјски материјал сада подељен на два разреда, те се у једном чини — унеколико — припрема за други; што је преглед историјски дошао у (IV) старији разред, и што има ручних књига за учитеље, којима могу доста добро да се послужи при састављању предавања. Но опет ми се чини да се од ђака из IV разр. много захтева, ако се мисли да они морају знати до *ситница* целу српску историју, па чак и о оним жупанима из „првог доба“ или о оним „метезницима“ пре Немање, као и другим незнатним жупанима. По мом мишљењу, из српске

историје ваља узимати само оно, што поучава и челичи карактере, јер се српска историја као *наука* не може предавати у основној школи.

Историјске слике, историјске карте, добра учуства за наставнике и учебници за децу (са сликама), знатно би утицали, да се историјска настава још боље и успешније предаје.

Из *Ошиге Историје* много је узето материјала за I год. продужне школе. Напоменуто сам већ једном, да је врло добра економија са наставним материјалом. За што прописивати оно да се сврши, што се заиста по захтевима педагошким никако свршити не може?

7. *Познавање Човека* прописано је да се предаје у два разреда (III и IV), и то у једном разреду „спољашњи опис“, а у другом „унутрашњи делови“ са дијететиком. Овај је предмет предаван већином развијајућом, а понегде и комбинованом методом. У главиома постигнут је добар успех, према спреми наставника и средствима за наставу из овог предмета. Једно што је обим из овог предмета за III р. мали, а друго што сам противан цепању овога предмета на два разреда, мислим да би добро било да се бар одсад предаје само у IV разреду. Кад се говори о спољашњости, нека се говори и о унутрашњим деловима, јер је човек — па и његово тело једна целина. Радња једних органа не може се ни замислити без везе са другим органима и њиховим радњама. А кад се нешто мора *природно* спајати, за што да се раздваја вештачки? Дакле: ја мислим да се познавање човека предаје у IV разреду. Овим би се добило, јер би се — сразмерно — са мање труде и учитељске и ђачке постигао, ако не бољи а оно бар исти успех. Само би се ваљало постарати, да се добију модели разних органа човековога тела (бар најглавнијих и најсложенијих), и повеће (масним бојама израђене) слике спољашњих и унутрашњих делова. Ваљало би наставницима обратити пажњу да предају и о храни, пићу, ваздуху, оделу и стану. О томе се слабо што предаје у многим основ. школама. Ваљда се мисли, да то и не спада у „познавање човека“, или боље да се изјасним: у поуку о чувању здравља човековог.

Што није постигнут из овог предмета повољнији успех, није кривица до самих настав-

ника, него је има до наставног плана и програма у неколико, а понајвише је има: што нема школа никаквих средстава за наставу, што ђаци немају никаквих учебника, а учитељи ваљаних упутстава са сликама. Остане ли и даље овако, онда се предавањем овога предмета у школама подр. округа неће постићи одређена цел.

8. *Јестаственица* се сад предаје у три, а досад се предавала само у једном разреду. У ствари јестаственица се предаје и у I р. али само не као засебан предмет, већ као предмет за вежбање у гледању и мишљењу. И тако са предавањем овог предмета отишло се из једне крајности у другу. Пре је био много скучен, а сад опет сувише растурен. Средина је понајбоља. Из програма се види да је мишљено да се овај предмет друкчије — бар у неколико — предаје у сваком разреду. Ово се нарочито односи на узимање материјала. Али практичка потреба често принуђује човека, те он много што — шта не ради баш онако, како је написано. *Нужда* и закон мења. Тако је било и са овим предметом у спојеним разредима. Тамо се често учило из јестаственице једно исто у II, III и IV разреду, а још чешће у једном истом обиму! Ово се могло избећи само тачним програмом, у коме би се назначило: шта поменце да се предаје у ком разреду и у ком обиму. Само тада не би наступила ова збрка, коју је припомогла и тешкоћа предавања у спојеној школи са четири разреда и великим бројем ђака. Поред овога оскудица упутстава за наставнике и немање учебника за ђаке сметају те се не постиже из овог предмета успех, какав би се иначе постићи могао. Једно то, а друго што готово нема ни у књижицама основ. школа, а ни иначе, ваљаних јестаственица за основну наставу, — којима би се користили они наставници, који нису били срећни да овај предмет слушају код кога ваљаног наставника —, не може се ни очекивати потпуно ваљан успех из јестаственице. До душе, нешто Шпрајберове слике — које има већина школа — а нешто богатство природно у представницима: животиња, биља и минерала олакшавају предавања из овог предмета. Али кад „душа школе“ — учитељ — или није сам посвећен у ову неискрпну науку, или није упућен да чита

„књигу природе“ и да чини избор, онда је све заман! Мени је самом доста чудновато, откуд и оволико повољан успех из јестаственице, кад и сам знам, а чуо сам и из уста толико старијих наставника, да они сами нису готово ништа из овог предмета учили!

Мислим, да би се потпуно ваљан успех постигао из Јестаственице, ако би се она ваљано и методски предавала само у два разреда (III и IV). Распоред наставног материјала ваљало би тако подесити, као што је — отприлике — учињено и са српском историјом. У III р. ваљало би узети најобичније а понајглавније представнике: животиња, биља и минерала. Пошто би се они по захтеву педагогије изучили, ваљало би их груписати упоређивањем. Кад би се овим начином — у главnome — изучили узети представници, онда би требало — опет упоређењем — извести разлике између живих и мртвих створова (тела), а за овим извести — бар у најглавнијим цртама — разлике између: биља, животиња и минерала. Могао би се у овоме разреду утврдити и ред описивања. Кад би се ово постигло у III разреду — а занста би могло, ако се не узме велики број појед. преставника —, онда би се у IV р. овим путем много више материјала могло узети. Посао би ишао много лакше и брже, једно што је већ утврђен ред описивања, друго што су задобивени сви потребни појмови из ове науке, и треће што су сама деца старија и наметнија. Чини ми се — судећи по једној књизи коју имам — да и Немци овако раде, па добијају повољан резултат.

Ако се жели да се постигне потпуно ваљан успех из јестаственице, потребно је: 1., да има ваљаних и спремних наставника, 2., да има добрих и ручних књига за учитеље и учебника за децу, и 3., ваљаних средстава за наставу.

9. *Лепо писање* (краснопис) предавано је по програму у III и IV разреду. Истива програм не искључује лепо писање ни у нижим разредима, али му даје нарочито место у ова два — старија — разреда. Признајем да се у последње време није обраћало довољно пажње на лепо писање, као што је то негда чињено. Али тада се од основне школе много мање захтевало. Сад је учињен у неколико напредак у лепом писању, нарочито код неких старијих — и млађих заузимљивијих — учитеља. Донста

www.unilib.rs

је лепо видети: лепо, правилно, читко и чисто писање, а непријатно: рђаво, неправилно, нечитко и нечисто писање. Често пута лепо писање и добар састав препоруче човека и онде, где је лично непознат; а често бива и обратно. Вештаци и педагози воде: карактер слова, разговетност и чистота у писању показују и карактер човеков. И заиста — бар у неколико — имају места ове њихове речи. Из овога што споменух види се, да треба обраћати већу пажњу на лепо писање. Рекох да је, у школама које походих, учињен неки напредак у лепом писању. Али да тај напредак буде сталан и све већи и већи, потребно је неких средстава. По мом мишљењу, потребно је да се изради што више бројева (нумера) „српских прописа“ — према програму, како не би наставници били принуђени да узимају за подмирење потреба и *туђе* прописе, и да се набавља „писаћи материјал“ подједнак за сву децу једног разреда, како би сви ђаци имали потреба, јер „без алата нема заната“. Набавку би ову вршио благајник школ. одбора у споразуму са наставником, а сваки родитељ — односно старатељ — био би дужан да исплаћује утрошени материјал по купљеној цени. За сиротну децу трошак би сносио школ. одбор.

10. *Цртање*. И ово је лепа вештина, која је потребна свакоме почињући од сељака па до највећег државника у земљи. Само та потреба, а и задовољство које човек осећа кад види оживелу и представљену веку своју замисао (идеју), довољно препоручују важност ове вештине. Њу школа треба својски да негује, јер је она заиста велика помоћница у многоме и ђаку и учитељу. Штета је само што се ова корисна вештина није и раније изучавала.

Кад се узме у рачун: да велики број наставника у овим крајевима није нигде учио цртање, да је се ове године много — сразмерно од једанпут — захтевало од старијих разреда; да није било никаквих помоћних средстава за предавање ове вештине, нити каквих упутстава за наставнике, нити прегледалица и цртанака за децу (чега има у другим напредним земљама) — кад се све ово узме у рачун, онда је сасвим јасно и појмљиво, да ове године није могло бити повољна успеха из ове вештине. А да би га бар одсад

било, ваља се постарати да наставници и наставнице добију што пре потребне наставе и упутстава, прегледалица и других средстава за успешно предавање ове вештине. За ђаке би се имао купити „цртаћи материјал“ на исти начин, који предложих и за „писаћи материјал“. Ако ли се ово не учини, мени се чини да нека — сиротнија — деца неће никад научити да цртају, јер неће имати средстава за (наставу) рад.

11. *Певање*. Из ове вештине у овим крајевима није постигнут повољан успех. Само у једној јединој школи био сам нешто задовољнији него обично. Не могу да кажем да се наставници нису трудили. Али некако су гласови у деце врло чудновати! Навикнута су још од кућа, да певају свако за свој рачун и да не слушају једно друго. Па тако исто раде и у школи. Слушао сам и како народ пева по пољима, па сам се уверио да су и раденичке песме исто онакве као и дечије. Нема заједнице, нема јединства у песми у окр. подринском! И црквено и народно певање готово је подједнако. Неко чудновато осећање обузме човека, кад слуша песме у школама подрин. округа, и мора да се чуди!

Треба једном одредити песме, које ће певати који разред и која деца (мушка и женска) јер овако се по варошима певају готово једне исте или доста сличне песме, а често може да се чује у школи и која песма, којој ту није место.

12. *Гимнастика* је предавана у свима школама и то готово подједнако. Редна вежбања и радња: главом, вратом, рукама, телом и ногама, предаване су у свима школама. По нешто је предавано и из војничког вежбања. Радња с ђуладма, дечије и гимнастичке игре нису предаване. Само сам у две школе нашао неке „справе“ за гимнастику, на којима су деца врло добро радила. У једној школи било је неколико правих вештака у радњама на премету („реку“). Из ове вештине — у колико је предавана успех је добар.

13. *Женски рад* нашао сам само у засебним женским школама. Рађени су радови који су прописани, али било је у појединим разредима и друкчијих радова. Радови су свуда чисти и добро су рађени, у колико сам ја могао да преценим као „нестручњак“. Ученице на питање одговарају: за што им треба који рад,

од чега се и како ради. Само не знају да кажу српска имена појединих радова и одељака. Не обраћа се пажња и на то, да се раде само *корисни* радови, него се раде и они радови који — тако рећи — нису ни за што. На неким местима било је и сувише свршених ручних радова, па сам се бојао да нису рађени на штету других наставних предмета. Али разбирањем дознао сам да то није било.

II. *Стање наставе у подрин. округу*, и шта би ваљало учинити те да настава буде успешнија и кориснија.

Пошто сам у главnome изложио начине предавања појед. наставних предмета и постигнуте резултате, и напоменуо у неколико шта би ваљало учинити те да настава буде боља, казаћу сад какво је стање наставе у подрин. округу, према стању наставе које сам пр. године нашао у округу нишком (у оним срезovima које сам походио).

Стање наставе у подр. округу за ову годину у неколико је боље од стања наставе у нишком округу. Овај бољитак — по мом мишљењу — долази отуда: 1., што се у овим крајевима много правилније говори и што се народни говор готово слаже са књижевним језиком; 2., што је наставни програм знатно измењен и распоред предмета по разредима много боље подешен, а тиме је олакшан рад и ђацима и наставницима, и 3., што су се наставници ове године још више трудили, него што су прошле, јер је ово-годишњи успех од пресудног утицаја на повишице плата учитељских, нарочито оних наставника, који су за ове три године имали врло добре и одличне оцене.

III. *О научној и стручној спреми наставника* и наставница у подр. округу имам ово да кажем: 3 су наставника свршила учит. школу, а 1 је слушао само I разред; 4 су наставнице свршиле вишу жен. школу редовно а 1 приватно; богословију је свршило 7; нижу гимназију 4; а вишу су учила 2; 1 је свршио нижу реалку; а 1 земљ. шумар. школу. И ако су наставници и наставнице у овом округу врло разнолики са својим образовањем, опет су се сви — с малим изузетком — својски трудили, и постигли су довољан успех. По извештајима школ. одбора, сви су искључиво припадали своме послу и *ни против једнога* није било — редовним путем — ма

какве жалбе. Особито ми је драго, што сам срећан да о *раду и владању* наставника и наставница у подринском округу, поднесем овакав извештај г. министру просвете и цркв. послова, да бар у неколико добију доказа они, који су подигли свој глас против учитеља — у опште —, да нису *сви* учитељи заслужили онако крупан прекор, какав се чује од последњих догађаја у источним крајевима Србије.

IV. *О књигама* за основ. школу напоменуо сам нешто, говорећи о појединим наставним предметима. Тамо сам казао, какве су све књиге које се употребљавају у основ. школи, и колико их има са којима се још неко време можемо послужити. Остаје ми још да покажем овде начин, којим мислим да ће се добити понајбоље књиге за основну наставу. И прошле године напоменуо сам, а и ове ћу године то исто рећи, да је најбољи „*јаван стечај*“ (конкуре), да се што *пре* и што *боље* књиге добију за основ. школу. Према нашим приликама ово ће бити понајбољи пут. Само треба правично и непристрасно оценити оно што се буде понудило, а што се као најбоље оцени треба узети и добро труд наградити. У овоме не треба штедње велике, јер ако држава узеономише, онда ће „књижевни спекуланти“ да „*ћаре*“, пошто школа *никако* без књига опстати не може према спреми већине наставника у нашој земљи. И највећа ограничења неће иначе моћи стати на пут улажењу оних књига у школу, које нису надлежно одобрене. Ако се усвоји ово што напоменуох, онда би држави остало само старање о штампању, разуме се уз припомоћ писца. Школске књиге морају бити штампане на доброј — финијој — хартији, са крупнијим словима и *без погрешака*. Ови су захтеви: сувремени, хигијенски и педагошки.

V. *О књижицама и училима* за школску потребу немам ове године много да говорим. У главnome остајем при ономе, што сам и прошле године казао. Држим, да ми није потребно доказивати велику важност школ. књижица и учила за школ. потребу. Књига треба да је најмилији друг и нераздвојни пријатељ свакоме наставнику, а нарочито онима, који су у том положају, да и немају живих другова и пријатеља у близини, са којима би мењали мисли и осећања о разним школ. питањима. Али да би и наставници имали ваљаних књига

и школа добрих помоћница, потребно је да се одреди једна стручна *комисија*, која ће из списка свих до сад штампаних књига изабрати оне, које су понајбоље и из којих се наставници могу добро користити састављајући предавања. Списак овако одабраних књига, ваљало би послати преко надлежних власти свима школским одборима с препоруком, да за извесно време (које се одреди) морају купити све означене књиге у списку, осем ако коју од записаних имају у школској књижници. Школски надзорници били би дужни, да редовно (сваке године) извештавају минист. просвете, у каквом се стању находе ове књиге. А и школским одборима требало би ставити у дужност, да сваке године прегледају школске књижнице, па чим приметите да је учињена каква штета, одмах да траже оштету (накнаду). Слабије (повезане) књиге, морале би се одмах или меко или тврдо повезати. — Досадање књижнице основ. школа, слабо што вреде, јер у њима има доста књига — нарочито из старијег времена — које готово ништа не вреде.

И односно набавке учила мислим овако. Министарство просвете нека пропише — по саслушању стручњака — која учила *мора* да има свака школа. Списак потврђен нека пошаље школ. одбору с препоруком, да иста набави до одређеног времена. Не учини ли то школ. одбор, онда нека министарство просвете — из љубави наспрам школе — набави *само* потребна учила, па нека их пошаље надлежној државној власти с наређењем, да наплати она од школ. одбора дотичну суму новаца, а учила му преда. Не узме ли на се минист. просвете — поред других великих тешкоћа — и старање о набавци учила, позитивно је да их неке школе неће никад ни набавити. А од колике су важности ваљана учила за наставу, држим, није потребно ни речице да проговорим.

Још би имао да учиним неколико напомена односно школске *администрације*.

1. *Уписне протоколе* ваља подесити према новим наставним предметима и према ономе, што је утврђено у другим школама, да треба записати у уписницу приликом уписивања ђака. Досадањи су уписни протоколи од неколико руку? У једним имају неке рубрике, којих у другима нема. Често се траже неки подаци, пошто су деца отишла из школе, а тих по-

датака нема у уписници. Откуда да се добаве? Јединство је потребно у школској администрацији.

2. „*Школски дневник*“ одмах у почетку показао се непрактичан. Правилима о „превођењу ученика“ у старије разреде тражи се нешто, а у шк. дневнику нема за то рубрике. А има рубрика, које нису потребне. Треба додати једну рубрику за *годишње резултате* из појед. наставних предмета, а рубрику за „*ошшти месечни успех*“ треба изоставити.

3. „*Списак кажњених ученика*“ неће бити потребан, по мом мишљењу, пошто у „шк. дневнику“ има за *сваки* месец рубрика „за владање.“ Кад се већ мора бележити оцена месечна из владања у шк. дневник, за што то исто да се пише и у засебни списак? Месечна ће се оцена из владања бележити према владању ђака. Само би ваљало објаснити наставницима, да са „примерно“ оцењују оне ђаке, који се никако не казне у месецу дана; са „добро“ оне, који се казне опоменом и стајањем, а са „лоше“ оне, који се кажњавају већим казнама.

4. „*Списак књига*“ и „*списак ствари и учила*“ треба да остану. Али ваљало би их тако подесити (као књиге повезати рубриц. табаке), да се не пишу изнова сваке школ. године, као што се то сад ради. Само би у књигу ваљало уписивати у години дана оно, што се принови, а исписивати оно, што се исквари. Ове би „спискове“ по варошима чували школ. управитељи, који су и дужни да о овоме воде рачуна, а предавали би их или новим управитељима или школ. одбору. А по селима би ове „спискове“ чувао учитељ сам, а предавао би их при премештају школ. одбору, који би значило: да је (или није) све ствари, књиге и учила примио по списковима.

5. *Протоколи школ. наредба* да се задрже, али само оне наредбе за које се изрично вели, да се уписују, и то само у изводу — главне — садржине. Још да се значи: кад је наредба стигла школи; кад је заведена и ко је то извршио. А сама наредба — под истим бројем под којим је у протокол заведена — да се остави у школску архиву и споји са другим наредбама.

6. *Спискови за превођење ученика* из млађих разреда у старије, требало би да се напишу по уписном протоколу и школ. дневнику.

У списковима поред имена и презимена треба да имају и ове рубрике: чије је дете (или ко се стара о њему) — са потпуним именом и презименом и занимањем —; одакле је; колико има година; с каквим је успехом школу свршило, и каквог је владања. Ове би спискове ваљало да прегледају и овере шк. управитељи по варошима, а по селима шк. одбори, јер се чине злоупотребе и преко онога, што надзорници раде према упутству.

А спискови за годишњи испит, требало би, по мом мишљењу, овако да се подесе: име и презиме ђака; колико има година; колико је изостао дана преко године; каквог је владања; понавља ли разред; какав је успех показао из појед. предмета преко године (белешке) и да ли треба да понавља или да пређе. Ове сам испитне спискове с тога споменуо, што знам из искуства да су овакви подаци потребни надзорнику, који хоће *савесно* да оцени ђаке и учитеља, и што сам рад да се једном дефинитивно реши, *какви* треба да су испитни спискови, те да се не даје прилика надзорницима да траже различне спискове и да се љуте на наставнике што им нису направили спискове онакве, какве би баш они желели!

Молим учтиво г. министра просвете за дозволу, да напоменем још нешто, што мислим да заслужује пажњу.

Дешава се, истина ређе, да се у току године премести који наставник и која наставница из једне школе у другу. Један наставник оде пре од школе, него што други дође. Школских дневника — за завођење шк. рада — нема; програма нема. Учитељ незна шта је из кога предмета предавано, а шта није. И он не зна управо одакле да почне рад. Да не би било ове збрке, а и да би се при крају године знало, шта је из ког предмета предавано, мислим да би добро било, кад би се наредило, да сваки наставник има програм предавања из сваког наставног предмета. Програми би требали да буду специјалнији, т.ј. да је тачније обележено, шта је предавано. Ове би програме остављао при премештају наставник ономе, ко долази на његово место.

И прошле сам године напоменуо, а и сад напомињем, да би добро било, да се обрати мало већа пажња на *књиге које се шаљу за издавање одличним ученицима*. Познато ми

је да у некој школи има 27—30 ђака, а пошље се 19 књига, те тако готово сви који прелазе добијају књиге. У другим школама — засебним одељењима — има по 60—70 ученика, а послато је само 5—6 књига. Шта да ради изасланик са 10—15 одличних ученика, кад за њих нема књиге? А шта да одговара онима који питају: што се неким школама шаље по 15—19 књига, а неким само 5—6? Да се не би изигравала ова установа одличковања ваљаних ђака, добро би било да се број књига шаље по броју одличних ученика и по учењу и по владању, а не по броју разреда.

Још ћу да учиним две примедбе, које се односе на формулар за статистичке податке о ученицима, оценама: рада, реда и чистоте, и трајању испита.

Држим да би добро било да се у овом формулару поред података о ученицима стави још једно две рубрике. У једну би се писало: колико је ученика *понављало* школу, а у другу: колико ће *понављати*. Ова је рубрика потребна да се цени, је ли заиста напредак у школи, као што вели и оцена рада учитељевог или није. Изасланиково би било да у посебном извештају разјасни: колико који разред понавља, и колико ће који разред понављати.

Рубрику за оцену „реда и чистоте“ у школи, требало би раздвојити, па у једну да се пише оцена из реда, а у другу оцена чистоте школске. Ово мислим да се учини из ових разлога: *ред* у школи зависи од самог наставника и оцена за њ треба да се рачуна са оценом из *рада* школског. Чистота не зависи са свим од учитеља, него само у неколико. Зар ако школ. одбор неће да закречи школу, опере или да измени рђав патос од цигаља, да се уписује у грех учитељу? Мислим да није право. А ако је кривицом учитељевом нечиста школа, онда је право да му се то и упише у грех.

Она рубрика која је подешена за то, да се обележи: *кад је почет а кад свршен испит*, није практична. Мени се чини да је се хтело оном рубриком да дозна: *колико* је времена испит трајао. Ако је ово што се жели, онда рубрику ову треба тако и поправити. Иначе се из ње не може дознати то. Ево један пример: испит почет у 9 час. 30 мин.

пре подне, а свршен у 7 час. и 30 мин. по подне — колико је трајао? Одговори могу бити врло различни, али сумњам да би ко погодни одмах, да је испит овде трајао 8 часова. Ако ли ова рубрика има какву другу цел, онда молим за извињење.

При завршетку молим учтиво г. министра просвете за дозволу, да — у *интересу болитла наставе* — поновим један лањски предлог и да га мало боље објасним.

Код нас из дана у дан осећа се све већа и већа потреба учитељских снага. Ово је леп појав, коме се и ја — као и сви пријатељи народне просвете — од срца радујем, јер нам доказује да се наш народ све више и више пријатељи са школом. Али наше две учитељ. школе, богословија и виша женска школа — судећи по досадањим резултатима — нису у стању, да дају ни обичан, а камо ли и већи број *спремних* наставника. С тога је држава и принуђена те је узимала за учитеље и она лица, која су са мањом спремом. По мом скромном мишљењу, ови неспремни учитељи више су од штете и школи и држави, — а и својим друговима, него што су од користи. Потписати јавно исповеда, да је боље и не имати учитеља, него имати рђаве учитеље. Али пошто се мора водити рачуна и о народним жељама и потребама, а ваљаних учитеља нема, морају се — по нужди — узимати и они, који нису спремни за овај свети посао. Да ово не би и одсад било овако, мислим да би требало досадање учитељске школе уредити онако, као што је била уређена *прва* учитељска школа у Крагујевцу (интернат). Јер само интернатским уређењем ђаци учитељске школе могли би сву своју моћ да употребе на самообразовање и да се спреме ваљано за свој посао. На досадањи начин није било могуће добијати ни ваљане учитеље, ни онолики број колики је потребан. Другачији резултат успеха *мора* да буде онде, где се ђаци старају *само о књижи*; а другачији онде, где ђаци морају да се брину — са малим благодејањем — о разноликим потребама за живот. Много је другачије и понашање и карактер оних младића, који су под контролisaњем, а другачији оних, који су — готово у детињском добу — остављени сами себи, и то још у највећим варошима земље!

Ако би финансијске прилике допустиле, требало би отворити још коју учитељску школу, или бар редовно приређивати практичне курсове за млађе наставнике, а уз вишу женску школу — или и засебно — ваљало би отворити и *женску учитељску школу*, о којој је већ нешто и рађено.

Ако ли се ово скорије не би могло остварити, онда би се и даље морали примати за наставнике и они младићи који су учили нижу гимназију, и оне девојчице које су по нужди напустиле учење у виш. женској школи. Од ових — по нужди — наставника, школа не би — за неко подуже време — имала готово никакве *стварне* користи. Овакви случајеви, а и та околност, што је код нас још доста велики број неспремних учитеља, и што ће их бити и неспремнијих да предају по новим програмима, принуђавају ме да предложим: *сталан и стручан надзор*.

Досадањи (садањи) надзор, који је у неколико бољи од старог — што се за надзорнике узимају спремнији људи за овај посао, и што се ђаци нешто више пропитују — није довољан, да се стање наставе *стварно* и *скорије* поправи. У ревизији треба да је главно да се оцени: је ли успех добар и којим је путем постигнут добивени резултат. Ако успех и метода нису добри, треба наставнику казати у колико нису, и треба му *фактички* — а не речима — показати како ваља предавати. Ако ревизија ово не чини, она је онда само нека форма, а не установа којој је задатак да оцени шта је добро а шта није, и да подејствие да добро награђује а рђаво поправља.

Понизио потписати је за сталан и стручан надзор из ових разлога :

1. Што ће се овим надзором много *чешће* и *боље* контролисати школски радници;
2. Што би се оваким надзором боље учили: добри, поштени и савесни наставници, а пронашли: рђави, непоштени и несавесни;
3. Што би се обрађала много већа пажња на рђаве, неспособне и неуредне, те би се и пре поправили они, који би се хтели поправљати, и
4. Што би се оваком ревизијом основних школа ускоро постигло *јединство* у школском раду и осетио *много бољи и трајашији успех*.

Старао сам се и ове године да прегледам основне школе у подринском округу *тачно*

по издатом упутству. И чини ми се да се тигде нисам огрешио о наређења. Старао сам се да докажем својим радом, да су законски прописи и наређења дотичних власти, које су издате сходно постојећим наређењима законским, највећа светиња за мене.

Сам сам одређивао, којим ће се редом испитивати ученици и којим ће редом ићи поједини наставни предмети. По потреби одређивао сам и партије — из појединих предмета — које ће се пропитивати. Захтевао сам да наставници сами питају ђаке, али сам по потреби и сам пропитивао. Из *сваког* предмета питана је *најмање* половина ученика, а где је мањи број и $\frac{3}{4}$. Из српског језика и рачуна готово редовно сам захтевао те је испитивано по $\frac{3}{4}$ ђака. У појединој школи питани су *сви* ђаци из свих наставних предмета. Ни један предмет — рачунајући ту и вештине — нисам изостављао при пропитивању и оцењивању. Нарочиту сам пажњу обраћао на оне ученике, који су одређени да понављају, да би се уверио да ли треба заиста да понављају или не. Њих сам обично питао из свих предмета.

При пропитивању старао сам се да оценим: је ли сваки предмет предаван по програму; којом је методом предаван; је ли добивено знање постало својина ђака или је механичким путем добивено. Све што сам у којој школи приметио забележио сам, и то се може видети у посебном извештају. Обраћао сам довољно пажње и на држање деце у школи, а и на понашање њихово ван школе за време одмора. Ништа рђаво нисам при-

метио код ђака. И пре испита а и за време одмора, старао сам се да се са ђацима — бар унеколико — упознам, јер знам каква су деца на спрам човека кога први пут виде.

После свршеног испита прегледао сам и потписао школску администрацију и записник рада школског одбора. Шта сам нашао и у каквом стању, забележио сам и у „уписницу.“ На записницима рада школског одбора написао сам, ако сам приметио, да одбор није радио по закону, а то сам јавио и г. министру просвете у посебном извештају. Својом руком записао сам у „уписницу“ који ће ученици који разред понављати. А пре него што сам забележио оцену успеха — коју сам одмах заводио после испита, — питао сам школске одборнике о раду и понашању наставника, као и ове о стању школског одбора односно намирница школских потреба. Напоследку сам прегледао школску зграду и шта сам нашао да треба поправљати и набавити, забележио сам у одређени списак, а исто сам то казао и школском одбору.

Благодаран веома и Просветном Савету, и господину министру просвете и црквених послова, на великом поверењу.

Господина министра просвете и црквених послова понизан

КБр. 106.

12. Јула 1884 год.

Крагујевац

Надзорник основних школа,
подринског округа

ДРАГ. Ј. МАРКОВИЋ
учитељ.

В А С П И Т А Њ Е К А О Н А У К А

од

АЛЕКСАНДРА ЂЕНА

(Наставак)

Дружевни мотиви

Од свију утицаја, које врши осећање у васпитању најочитија су и најмногобројнија, по свој прилици, у овој области.

Радости, које потичу из љубави, наклоности, узајамних обзира, симпатије или удружљивости, представљају највеће задовољство у човечијем животу, и с тога су

у свек предмет наших жеља, захтева и уживања. Удружљивост је ствар која са првобитним одржањем живота и са радостима наших пет чула нема ништа заједничко, нити се она, по моме мишљењу, може у ове растворити, па ма колико је анализовали или ма докле пратили историјски развитак духа. Дабогме да не треба сметнути с ума, да смо ми за одржање живота као и за умно благостање и задовољство, упућени на суделовање својих ближњих, чиме односима удружљивости вредност изванредно расте, и заслужују најозбиљнију пажњу. Било би чудновато кад би какав васпитач или мако овај мотив превидео. Међу тим има теорија и метода, које овоме мотиву мању вредност дају.

Дружевна осећања најјаче се очитују у полној љубави, родитељској љубави и пријатељским односима између појединих другова у вези са још проширенијим осећањем наклоности према целој човечанству. Снага ових осећања, као мотива у васпитању, може се најбоље објаснити на живљим примерима у животу, ту се очитују како врлине тако и махне дружевних надражаја. Обична полна љубав не даје у данашње време много примера узајамне тежње за вишим образовањем. У теорији првог васпитања о њој се и не води рачуна. Ми често видимо, да се мати одаје на изучавање нечега, само да би напредак своје деце потпомогла, и ако она нема лично никакве жудње за тим што изучава. Ово је у осталом доста добро; овим се може узгред и каква друга корист добити, јер се тиме може лако пробудити интерес за усавршавањем и изучавањем, који ће после сам себе и одржавати.

Јака осећања, баш због њихове јачине, не годје решавању тежих задатака у образовању. Најтежи део душевнога рада — утврђивање основа или начела — треба да се пре сврши него што се пламен полне

и родитељске љубави разбукти. Јер кад се ово двоје развије и достигне своју највећу тачку, онда је интелектуална снага у опадању и скреће са свога правилнога пута. Узајаман утицај у полној љубави није васпитне природе због неких недостатака, који су за васпитни утицај потребни. Без сумње и полна љубав није без утицаја, али је врло ретко да има довољно узвишених погледа на једној, а опет потребне пријемљивости на другој страни, те да би могли узајамно једно на друго утицати у потребној мери. Малом поустљивошћу са обе стране може се то осећање увек одржати у целој својој снази и свежини, али кад се више захтева онда се оно одмах гаси. За студију и духовну културу у опште од великог су значаја оне пријатељске везе између појединих људи или читаве групе личности, код којих се то пријатељство оснива на узајмној љубави према самој науци. Ако постоји изванредан степен наклоности још и у другој коме односу између тих личности, онда ће то још више оснажити њихову међусобну везу. Али надмоћнији нежни односи Платоновога пара не дају ни мало zgodну подлогу или основу за вишу културу. Цела је истина да су она удружења која су у Грчкој постојала, изазвала сјајне примере самопожртвовања у облику одрицања на светска добра, па и на сам живот, и ово је највећи плод који је у доцније доба из њих никао.

Сем овога што смо до сада казали друштвеност или дружевност даје један елемент — утицај множине — који представља врло јак, трајан и успешан мотив за владање, па се и у васпитању врло јако осећа. Присуством множине увек се поједине индивидуе покрећу. Велика множина у опште чини електрички утицај на свакога појединца, и томе се утицају, па ма у ком правцу он био, не може одолети. Сваки рад или напрезање, које ми вршимо у присуству другог,

већ је по својој карактеру другачије и ту се одмах строго пази на сваки и најмањи покрет.

Из ове претежности која долази просто од већег броја, може се оценити и утицај тога при настави, у разредима, јавним школама и у опште у свима разредима, где се више лица заједнички образују. Снага која овде врши утицај, мешовитог је карактера. Њени различни саставни делови могу се одвојити један од другог. Дружбени мотив, у својој чистој облику, као привлачење масом и узајамном симпатијом, не стоји сам. Ако ли би био овај случај, онда би од тога био резултат јако подстрекавање за све оно, што маса заједнички сноси. Индивидуа би била приморана, да ниво масе достигне. Са овим је слично вежбање војника у већим одељењима: четама, батаљонима, дивизијама и т. д. Сваки човек појединце стоји под контролом свију осталих и труди се да постигне оно што су и остали. Симпатички утицај масе упућује, подстрекава и награђује индивидуу. Па баш кад би војнички задатак био такав да сваки има да ради засебно, а не у вези са осталима, опет би се вежбања у масама употребљавала, а не само појединце. Кад би онај случај био у војничком задатку, онда би, разуме се, морало доћи и вежбање појединце као спрема за прави задатак.

У свима случајевима, где повећи број личности заједнички учи или ма шта ради, утиче оно осећање дружености у чистој својој облику на овај начин као што смо казали, и они се резултати од тога свуда појављују. Сваки се труди за онај ниво, који сматра као правилан и довољан у томе друштву. Па и они, који нису баш вољни да уложе сами довољно труда, те да тај

ниво постигну, самим утицајем масе приморавају се, да томе по могућности теже и да у томе правцу свој рад управе. Кад у друштвеном животу не би било ничега, што би давало повода за друге јаке страсти, онда би целокупан резултат био нека врста комунизма или социјализма, који би се одликовао осредњом једнакошћу без икаквог душевног полета. Све би било добро до неке извесне тачке, али не би било индивидуалне надмоћности и одликовања.

Друштво врши свемоћан утицај у сваком погледу, као делилац целокупног добра и зла у вези са још оним утицајем који долази од симпатије или наклоности друштва према појединој индивидуи. Кад би тај подстицај, који утицајем друштва постаје, падао увек заједно са вишим душевним образовањем, онда би резултат био тако велики, да би и најдрскије замишљање превазилазило. Међу тим снага, која у овој подстицају стоји, може се врло различитим средствима, на шта више и самим обманама и избегавањем ослабити. Непосредна добит за саму културу излази тек у згодним приликама. Социјалне су награде често служиле за однеговаше највећих ђенија — речитост Демостенова и спегови од Хорација и Виргилија — за неговање оне снаге ђенија, која је, без сумње, везана са трудом и неуморном издржљивошћу. Кад исти утицај комбинираним одобравањем и неодобравањем дејствује, онда је он, као што ја тврдим, најглавнији првобитни извор обичног човечијег моралног осећања; а тако исто тај утицај чини те се човек одаје појединим добродетељима.

(Наставиће се)

КАРАКТЕРНЕ СЛИКЕ ИЗ ОПШТЕ ИСТОРИЈЕ

(ПО А. В. ГРУВЕ-У)

(Наставак)

6. АНГЛОСАКСИ И НОРМАНИ

I АЛФРЕД ВЕЛИКИ (880 по Хр.)

1. Алфредова младост

Егберт је ујединио енглеске земље. После њега постао је краљ његов син Етелволф. Он је имао пет синова, али је од свију најволео најмлађег сина. Њему је било име Алфред, који је рођен 849. године. Он је био веома леп по изгледу, а био је и врло даровит и паметан. С тога је отац желео да му задобије папски благослов, који се у то време веома ценио. Алфреду је било тек пет година, кад се његов отац кренуо преко мора а за тим преко великих Алпа спустио се са својим сином у Рим. Сем тога Лео заволео је лепога дечака и на молбу његовог оца помазао га је и крунисао.

У повратку своје отишао је Алфредов отац у двор Карла Великог и тамо је провео дуже времена. Тамо се оженио по други пут са ћерком Карловом, Јудитом. Но Алфредова мати била је још жива и бринула се да се он што боље изучи и васпита. Она је веома волела старе песме и песме о јунацима Англосакса и учила је свога младог Алфреда тим песмама, који их је са великом пажњом примао. Једном дођоше јој сви њени синови и нађоше матер где чита. Тада им она рече: „Ову књигу поклонићу ономе од вас, који је најпре на памет изучи.“ У младоме Алфреду пробуди се жеља да научи читати. Кад је књигу разгледао јако му се допадоше лепа велика почетна писмена, хтео је књигу по што по то добити. За то је опет питао: да ли ће доиста онај књигу добити, који је најпре могне прочитати. Кад му је то мати потврдила, он отпоче брзо учити и научио је не само читати него је учио још и друга

знања и у томе је доцније претекао све своје другове.

2. Разбојнички нападаји Данаца

Као год што је Алфред учио књигу исто се тако учио и у ратној вештини. На скоро је дошло време кад су му вежбања са оружјем била од велике користи. Сваке године продирали су Нормани у земљу, која се у Енглеској звала „Данска“, и опустошавали све са ужасном свирепошћу. Њихове лађе биле су мале, али у толико многобројније, тако да је често једна флота од 300 лађа ишла у пљачку. Разбојништва и пљачкања била су њихова најчаснија занимања. Они су презирали човека који би на кревету умирао. „За човека је достојна само смрт од мача“, говорили су они. Највећу своју кураж показивали су у томе, да у највећим мукама од рана смејући се умру. Ову свирепост, коју су сами могли увек трпети, показивали су такође и против других. Они нису били задовољни да само пљачкају и убијају, већ су још друге мучили на разне начине.

Нормани уђоше дубоко у земљу. Њихове лађе биле су малене и са њима су могли да пркосе сили таласа морских. Са тако лаким лађама они су долазили до река, а рекама су улазили у земљу. Кад би дошли на какво место, где је вода плитка, да лађе не могу пловити они би их дизали на леђа и преносили. Тако исто кад су хтели прећи из једне реке у другу преносили су њихове лаке лађе преко суве земље. Где су се год приближили настајао је страх и ужас. Њихово беснило није могао нико ублажити ничим. Они нису тражили да владају или да задобију неку земљу, као

што су то друга скитничка племена хтела. Не, они су хтели само да пљачкају и да руше. С тога још и дан данашњи све обале западно европских земаља сачувале су страшне успомене о Норманима. Чак у неке вароши као Париз и Келн долазили су они. За то су се у свима црквама молили: (а *figure Normannorum libera nos domine!*) Сачувај нас госпoде од норманске силе!

3. Непријатељство према Хришћанству

Док је Алфред био млад, Нормани су сваке године продирали у Енглеску и пустишили, што су год где нашли. Тек су била прошла неколика века од како су се Сакси били доселили у Енглеску и разбојнички опљачкали све приморске пределе. Али они су одмах видели у новој отаџбини како је добро радити и како је пљачкање и разбојништво неправедно. Да то сазнаду највише им је помогло хришћанство. Како су они по нарави постали блажи, то је у њих опадала и воља и снага за борбу. С тога Англосакси нису никог ни нападали него су се бранили од нападаја Данаца. Нарочито је свирепо било нападање данског краља (Ингвара) који је заробио англосаксонског краља Едмунда. Он је захтевао да се Едмунд одрече хришћанства. Али он то не хте учинити. Тада дански краљ нареди да га обесе о једно дрво и да га стрелама гађају. Но Едмунд се и тада не хтеде одрећи. Тада краљ дански заповеди да му осеку главу. Едмунда је његов народ прославио у песамама и разним причама, и много векова трајало је то прослављење.

4. Алфред постаје краљ

Четири Алфредова брата бранила су земљу од непријатеља, али су сви један за другим подлегли у борби. Најпослед по жељи народа дошао је на престо млади Алфред у 22. години. На неколико месеци пред

смрт свога последњег брата Етелреда Алфред је задобио у једној битци љубав свију својих земљака. Била је недеља и незнабошци већ беху стали у бојне редове, Алфредов брат хтео је ићи у цркву на службу божју. Узалуд су га његове војводе одвраћале да тога дана не иде у цркву. Он одговори да он неће остати од службе божје нити ће се пре кренути с места док се служба не сврши. Тада млади Алфред, који је управљао другим одељењем војске јурну изненада на непријатеље и забуни их. Но ипак они су се неко време бранили пошто је Алфредова војска била мала. Али кад Алфредов брат по свршетку службе нападе непријатеље они се не могаше одржати, већ су се морали у највећем страху разбећи. Одмах по том нападоше их браћа и победише још једном. После кратког времена умре Алфредов брат а он поста краљ.

5. Алфред гради флоту

Баш кад је Алфред хтео пратити тело свога брата до једне вароши да га сахрани, јавише му да су Данци опет ушли у земљу. Он остави братову пратњу, скупи малу војску и изађе непријатељима на сусрет. Он опет побије непријатеља и они су му морали под заклетвом обећати да у будуће неће нападати његову земљу. Али они нису пазили ни на то што су дали таоце нити на своју заклетву већ на скоро нападоше опет на Алфредову земљу. Тада Алфреду дође на памет да је боље да се са Данцима бори на води него на суву. Он опомену Англосаксе на то, да су и њихови стари били велики и силни на мору и захтеваше од њих да у свима пристаништима граде лађе, да с њима чувају ушћа река и да помоћу њих победе Данце пре него што уђу у њихову земљу. Ово је одмах било извршено и једна цела данска флота потучена.

Док су Англосакси потукли непријатеље на западу ушла је друга данска војска под вођом Хубасом у северну Енглеску. Али и она је претрпела тежак пораз и чак изгубила заставу своју. На овој застави била је откана слика гаврана, коју су Данци сматрали као живу. По тој слици Данци су пророковали како ће им испасти њихово предузеће. Ако им се учини да гавран лепрша и подиже крила, то им је означавало срећу и победу. Али ако гавран спушта крила, онда је то претсказивало несрећу за њих.

6. Алфред у несрећи

Алфреда није увек служила срећа. Он је морао преко главе претурити и многе невоље. У једној битци била му је војска потучена и он са нешто мало пратилаца побеже. После тога морао се крити по ратовима и шумама. Многи Англосакси побегоше преко мора у друге земље. Други опет удружише се са Данцима, а оставише свога краља, који се у великој невољи налазио. Једном је нашао сигурно склониште код једнога пастира и седео је на његовом огњишту те изрезивао лукове и правио стреле. Домаћица, која није ни знала шта је њен гост, рече му да pazi да не прегори лебац, који је она у пећ метула. Али Алфред није на то ни мислио. Његове су мисли лутале по даљини, јер је он измишљао начин, како ће свој народ избавити од Данаца. Лебац је изгорео и кад домаћица дође викну она љутито: „о лењштини једна! умеш да једеш а не умеш да печеш.“

Друга једна прича казује овако: Једном сеђаше Алфред сам у кући, и читаше историју његовог племена и земље. Његови пратиоци били су отишли у риболов. Тада залупа на врата један просјак и мољаше за један залагај хлеба. Било је само једно парче и то последње. Алфред га узме, разломи на две половине и једну даде про-

сјаку. После тога он је заспао и у сну му се јави човек, који му објави, да ће на скоро опет повратити своје царство. Он каза матери сан, која га ни у његовом прогонству није оставила и обоје се охрабрише.

Пошто је прошло неко време и Данци се уморили пљачкајући и тумарајући, Алфред изађе из свог склоништа и потражи друго. Између две повеће реке било је као неко острво и Алфред се настани ту. Алфред га назва острво племенитих. Само на једном месту могло се прећи на острво, но и то је место лако било бранити. Туда су често прелазили Англосакси да себи набаве хране или да нападну по коју мању чету Данаца, па после побегну у своје сигурно склониште.

И ако су ови напади срећно испадали опет нису могли нашкодити големој сили данској. С тога се Алфред одлучи на један дрзак корак. Он је био вештак у певању и игрању и намисли да ту вештину употреби на корист и да помоћу ње испита силу Данаца и да се јави својим земљацима, код којих је рачунао да може добити помоћи. Он се одену као музиканат и оде у логор дански. Они су радо слушали његове песме и игре и још су га водили под шатор краљев. Ту се он уверио каква је непријатељска војска, како је наоружана, видео је како су непријатељи безбрижни и немарни и како не мисле ни на какву одбрану, већ само о томе како ће пљачкати. Они чак нису ни стражу чували у своме логору.

7. Алфред добија опет своју државу

После тога Алфред је испитао и сазнао шта мисле његови земљаци. Кад је видео да се може ослонити на њихову жељу и и њихову храброст, он се врати натраг. Седам недеља држао је он своју четицу на оном острву, а око Ускрса позове он своје верне на општи састанак. Биле су се ис-

кућиле велике гомиле људи и сви поздравеше свога краља узвиком: добро нам дошао. Пошто се договорише јурнуше Сакси на дански логор. Борба је била очајна, ма да је непријатеља било много више. Али Сакси су се борили за своје отачаство и своју слободу, а предводио их је краљ, који је куражношћу, памећу и храброшћу свима давао примера. Данци су били побеђени и морали су се повући у свој утврђени логор. Али Алфред пође за њима и ошколи их са свих страна. Данцима несташе хране и они замолише Алфреда да их пусти у њину земљу, обећавајући да се никад неће више вратити док им он не би допустио. Алфред им је испунио молбу и они су одржали уговор. Но њихов краљ учини још нешто више. Алфредово добро срце јако је утицало на данског краља и разговарајући се више пута с њим, он изјави да жели постати хришћанин. Није прошло дуго па се дански краљ крстио са својих тридесет људи и сам Алфред био је кум. По том испрати он данског краља са богатим даровима и даде му на уживање источну Енглеску.

Од то доба остао је Алфред увек победилац. Једном су навалиле две нове војске али се он постарао и набавио лађе, па им изађе на сусрет на море и потуче их. Други пут он опет сусретне једну данску флоту и готово пола лађа уништи, тако да су Данци у осталим лађама пали на колена и молили за милост. Алфред их је тако застрашио, да је Енглеска од тада дуго времена била на миру. Данци су тада радије ишли на друге земље, које нису имале тако храброг браниоца као што је Алфред. Нарочито су Норманима задавале страх Алфредове лађе, које је он правио друкчије него што је тада обичај био, јер су биле много веће и са више весала. Шта више Алфред је добавио веште морнаре, који су његовим лађама управљати знали.

8. Радови у миру

Пошто је Алфред осигурао своју земљу од непријатеља с ноља, прва му је брига била да је уреди унутра и да је осигура добрим законима. С тога заповеди да се изради једна збирка закона, које су пређе мудри краљеви народу прописивали. Ове законе проучио је он са својим саветницима. и није их много преиначио, јер је говорио, да не зна како ће се те измене допасти народу, који се већ на те законе дугим временом навикао. Нарочито му је била брига да се правда тачно врши. С тога је сам пазио како судије суде и да ли се то суђење полудара са законима и обичајима његовог народа или не. Једном је за годину дана казнио смрћу четрдесет и четири судије, јер се доказало да су криво своје пресуде изrekli. С тога је захтевао од судија да они прилежно изуче законе свога народа. Као најважније правило код свију кривица (преступа) задржао је стари немачки обичај (предање), да свакоме суди онај који му је раван. За то је још тада као и данас бират поротни суд од дванаест људи, који су имали да изреку је ли оптужени крив или није. Овај закон о пороти, који је у прва времена био у обичају и код других народа, остао је само код Енглеза дуго времена као понос. Они су у њему налазили најсигурнију заштиту против сваке самовоље. Алфреду је остала несамртна слава што је овај закон код свога народа утврдио.

Но Алфред је хтео да утврди мир и сигурност, а да Англосакси не могу избећи осуде. С тога је промишљао о томе, како би најбоље могао стати на пут свима насиљима и разбојништвима. Њему се учинило да је најзгодније да сами Англосакси одговарају за свако зло, и то на овај начин. Он је своју земљу поделио на графства, графства опет поделио на сто делова, а сваки овај део на десет делова. Сваких

десет кућа, које су биле једна до друге чиниле су десетину, и одговарале су за свако зло, које се међу њима догоди. За мале ствари они су сами међу собом имали суд. Веће ствари ишле су већем суду. Ако неко не запише своје име у десетину он је одмах био ван закона и проглашаван је за одметника. Што се није могло пресудити у суду од стотине (сто кућа имало је суд), то је ишло графству. Од графства ишле су пресуде краљу, ако се нису могле пресудити. Таквим начином дошло је до тога, да је путник могао изгубити кесу и мирно је могао спавати, јер је био сигуран да ће је опет наћи. Прича се да је сам Алфред оставио своје златне белензукe на раскрсници и да се нико није усудио да их дарне. Оваким уређењем Алфред није само осигурао мир и ред у земљи, већ и најбољу одбрану с поља. Свака десетина и свака стотина морале су имати одређени број војника, графство је такође имало број војника, који су били готови да у свако доба пођу у бој.

Даље Алфред се бринуо и за образовање свога народа и у томе је био углед доброга краља према своме народу. Он је сматрао да је од свега најпрече учење матерњег језика. С тога се старао да младеж његовог народа учи старе јуначке песме и да се певањем тих песама весели. Он је позвао себи најученије људе свога времена, и они су радо дошли таквом краљу, који је више од свега поштовао и волео науку. Тек у 36. години Алфред је изучио латински језик само да би могао из добрих римских списа изабрати оно што је најкорисније и превести на матерњи језик. Он заведе школе где год је могао, и племићки синови морали су учити латински. У једном писму, које је Алфред писао владци енглеском, кад му је послао свој превод „*Пут светог Григорија*“, каже он ово: „При моме ступању на престо ученост је била

тако ништавна, да је северно од реке Хумбера мало свештеника било, који су заповести божије толико разумевали, да су њихов значај могли казати англосаксонским језиком, или који су у опште могли превести једну латинску реченицу. На југу их је било такође врло мало. Нека је хвала Свемоћном што сад бар има неколико епископа који су у стању да сами латински читају.“

9. Отер из Норвешке

Алфред се и у другим стварима бринуо за образовање свога народа. Једном дође један човек, по имену Отер, и исприча краљу да он живи у северном крају земље норвешке, тамо где северно море норвешку обалу на западу пирка. Он описа краљу земљу, како је пуста и како овде онде живе расејани Фини, који се ловом и риболовом занимају. Али једном је он сам хтео да дозна колико се земља на север и исток простире и за то се возио северно, при чему му је с десне стране увек земља остајала. Али тада је морао чекати док ветар од северозапада не дуне, и на поелетку је морао имати потпуно северни ветар. Том приликом видео је једну велику реку, која се тамо у море улива. Бојећи се становника тамошњих, није се усудио да на ову реку наплива. Он је путовао само за то да зубе морских коња добави, од којих је и краљу Алфреду донео на поклон. Отер је био један врло богат човек у својој земљи. Он је имао 600 прваса, а међу њима шест њих за лов дивљачи, али имао је и двадесет говеди, двадесет оваца и двадесет свиња. На против, његово главно богаство састојало се у данку, кога су му Фини плаћали, и то: у кожама, панерју тица, кајишима од китове коже и морских телади

Приповедање Отерово о својој домовини јако се допало краљу Алфреду. С тога кад је превео једну историју са латинског је-

зига на англосаксонски, испрчао је у њој оно, што је од Отера чуо. Али и он сам постао је тако љубопитљив за нова испитивања и с тога је послао једнога морепловца. Он је пловно источно док није кроз Категат и Мали Белт дошао у Источно море. Тамо је видео какав је народ и његове обичаје, те је о томе могао известити свога краља. После је пловно до острва Бугундаланда (Форнхолм) близу отоке Вислине. Што је он сазнао написао је Алфред за свој народ.

10. Државно газдовање

Доиста, морамо се дивити неуморном раду Алфредовом. Али он је и могао много више извршити него други људи, јер је он умео да штеди време. У његово време није било никаквих сатова, а због велике магле у Енглеској нису се могли употребити сунчаници, с тога је он дошао на мисао да пронађе један часомер. Он је узео шест свећа. Свака свећа била је од ваздуха заклоњена једним заклоном и горела је четири сахата. Тако је горењем тих свећа мерио време.

Као год што је штедео време штедео је он и своје приходе. Његови приходи нису онда били ни толики колико данас има један богат трговац, па ипак је он умео тако тачно да их распореди, да је с њима могао много којешта корисно урадити. Једна половина његових прихода ишла му је за светски живот, а друга за душевни. Прва половина опет делила се на три дела, а од та три дела један је ишао на војску. Сваки војник морао је трећи месец провести код њега као његова стража, а остала два месеца радио је своје послове. Ону другу трећину од прве половине прихода трошио је на безбројне мајсторе и вештаке које је доводио из свију крајева да његову земљу улепшају добрим грађевинама и да се и његов народ научи тим пословима.

Трећи део прве половине прихода трошио је на гозбе оних људи, који су га из разних крајева и земаља посећавали. Друга половина прихода била је одређена за душевне потребе и подељена је у четири дела. Прва четвртина била је намењена сиромасима, друга манастирима које је он сам установио, трећа за школе благородника из његове земље, четврта четвртина била је одређена за потпомагање свију других цркава и манастира, који су га за помоћ молили.

11. Нов нападај Данаца

Алфред је дуго време био на миру. Али при крају његовог живота навалише опет Данци на његову земљу и пљачкали су по њиховом старом начину. Но Алфред их дочека и победи после упорне борбе. Сад је Алфред смислио да старе Брите измири са Англосаксима. Од старих обиталаца многи су живели у Валесу, на западу Енглеске, па су отуда често ишли на руку Данцима против Англосакса. Али они заволеше Алфреда због његове доброте и њихов последњи краљ дође својевољно Алфреду, који га прими лепо и као са својим сином лепо поступише.

12. Алфредов карактер

Живот Алфредов красио је особито његова истинска побожност. Као снажан младић, он је у својој младости претрпео много искушења. Али све је умео савладати својом присебношћу и молитвом. Често је он устајао пре зоре и хитао у цркву. Тамо је падао пред олтар и свесрдно се молио Богу да га сачува од свију рђавих жеља. То је он продужио и доцније и молио се Богу да му да снаге да своје дужности вршити може. Сваки дан одвајао је он по један део времена на смирене молитве. Никад није изостао од службе божје и увек је са собом носио књижицу, у којој су биле молитве и псалми. Он је био милостив према

сиромасима. Епископе је поштовао, но ипак је пазиво на то, да они савесно врше дужности своје свете службе. Као што му је била добра душа, исто му је тако било и лепо тело. Он је био добар, правичан и благ. Волео је науке и вештине.

Свршетак његовог живота био је миран. Како се последњи пут борио са Данцима никакав нов рат није му сметао да се брине

за свој народ. И тако умре он у сјајности своје неупрљане славе, на жалост народа, кога је усећеио и кога је љубио, у тридесетој години своје владе (28. Октобра 901. год.) Оставио три сина и три кћери, али ни један његов потомак није га могао достићи у великим делима.

(Наставиће се)

РЕД КОЈИМ ИДУ НАУКЕ И ВЕШТИНЕ ЈЕДНА ЗА ДРУГОМ¹⁾

Питање :

„Којим редом иду науке у школама? Колико има утицаја на овај ред положај предмета научних у природи? Колико има утицаја на овај ред положај предмета научних према човеку, његовом схватању и потребама? Има ли и овај ред и положај међу собом међу наукама каква и колика утицаја на пространство и начин излагања посебних наука?“ —

Ради лакшега излагања спојићу сва ова четири питања у једно и одговорићу на њих редом, који се мени учини најзгоднији те да боље обрадим и изнесем оно, што ова тема обухвата. Тежиште целе теме — у колико је ја будем тачно схватио — пада на прво питање: *Којим редом иду науке у школама.* Друго и треће питање потчињена су овоме првоме и условљавају га. С тога се од њих може и почети, те да се *из њих изведе* оно што је главно овој теми и што оно прво питање обухвата. Четврто је у неку руку допуна од сва три прва. С тога се и може ова цела тема схватити као *једна целина* и обрадити независно од онога реда, којим су питања у њој постављена. Може се изабрати ред, којим ће се она, та целина, најјасније представити.

Још једно одређење. У питању стоји, којим редом „иду“ науке у школама? Овде се може узети двоје: којим редом данас иду фактички у школама, или, којим редом *треба*

¹⁾ *Тема, коју је радио Ј. Миодраговић приликом полагања професорског испита.*

да иду, према психичком развоју човековом и његовим потребама? И ако је оно, што та два питања обухватају, слично једно с другим, опет оно није једно исто. Јер онај ред у пракци, и ако је сличан ономе другоме, — јер је и он угађан по принципу „треба“, — опет не мора одговарати ономе „треба“, што га даљи развој научни и човечански изнесе. Ми знамо, да је ово „треба“ релативна ствар и да се оно с развојем идеја људских и осећања моралних увек мењало. Грци су говорили „треба“ музику и гимнастику у школу, схоластичари су говорили „треба“ свето писмо и веру, обнова је говорила „треба“ стару философију, доцнији природњаци су говорили „треба“ природне науке, а хуманисте и филантропи човека и његове потребе. И дан дањи је међу разним људима разнога образовања велика неслога *шта* „треба“ да уђе у коју школу и којим редом. Школа је увек стајала на средини, или се више приволевала час једној час другој страни.

Питање је дакле, хоћу ли ја узети овде оно „треба“, по коме је угађано ово што и како данас постоји по школама, или изнети нове принципе и погледе *своје*, који би били потпунији и ближи данашњем општем ступњу научном? Ја се решавам за ово друго. Јер у првоме ја бих имао само да *описујем* данашњицу, с побудама, које су њу стварале, а то мислим да не може бити предмет једне теме, како је ја разумем. У другоме пак имам праву тему. Имам да самостално изложим цео ред, којим науке да иду по школама једна за другом, са свима узроцима, спољним и

унутрашњим, који утичу да он буде оваки или оваки, те да на тај начин изнесем неко друго своје „треба“. У колико ће пак тај мој нови ред бити сагласан са оним што постоји у прак-тици, или се не сложити и оступити од њега, то ћемо видети из самога овога излагања даље.

Још једно треће одређење. И ако се чини да је питање довољно јасно, опет се може поставити овака двоумица. Кад се вели: Којим редом науке иду по школама, онда да ли се реч „наука“ мисли само у научном филозофском смислу, или у ономе обичном, где се мисли све оно што се по школама учи? Да ли дакле да се говори о реду, којим да иду по школама само праве, егзактне науке, или *све што се учи по школама у опште*, па макар то и не одговарало строго научноме појму науке?

И ако би оно прво било питање по себи добро, краће и лакше, опет би оно чини ми се било непотпуно и лежало изван предмета из кога је тема постављена. То би више била једна научна расправа, психолошка или филозофска, него педагошка. Педагогија мора да обухвати *све* школе и *све* што долази у њих, па макар то и не одговарало појму науке у филозофскоме смислу. С тога ја морам ослабити онај израз „науке“ у горњем питању и узети га у оном обичнијем смислу. Говорићу о *свему* што се учи по свима школама, од најнижих до највиших, или управо од рођења и првих радња чулних, па до филозофије, где се све науке сустижу, и о *реду*, којим се врши цео развитак човеков, и, по томе, којим треба да иде и оно, што ми уносимо у школу за оно наше намерно утицање на овај развитак. Јер, тек тако држим, да ће тема бити потпуна, и да ће расправа имати више *научно-педагошкога* значаја.

Пошто сам тако одредно круг свога посла и смисао теме како сам је ја схватио, прећи ћу на излагање њено.

Нема сумње да кључ за решење горњега питања имамо у науци о развићу човековога духа. За тим долазе у обзир месне прилике и потребе човековога живота. Нама ће све ово троје ићи заједно, у једноме реду.

Да загледамо у кратко тог онога првога, те да видимо шта ћемо отуда извести.

Психологија је скоро на чисто данас с тиме, шта човек доноси собом на свет и шта после задобија. Она зна, да се човек не рађа ни с каквим *готовим* идејама, преставама и појмовима. Он доноси само склоност или способност (*Anlage*) да их развије. Она је само као унутарњи нагон или инстинкт да се оне развију. Развитак пак овај врши се тек утицајем спољнога света, радњом чулном и можданом.

Дн видимо како се он врши у целини.

Спољни утицаји или утисци, и унутарњи, производе на нашем телу или у нашим чулима осећања која се зову чулни осећаји, и који се у централној нерваној системи сустижу. Она се ту задржавају или памте. Како то бива, ми не знамо, (и Психологија мучно да ће то икада и знати), али факат је, да сваки спољни утицај производи неку измену у можданој маси и оставља, тако, неки траг од себе. Од тога се образују она унутарња централна осећања што се зову *преставе*. Преставе су дакле обновљено оно осећање пређашње од центра периферији, од мозга чулима, од душе спољашности, или, као што Херберт Спенсер вели, идеални надражаји. И нема сумње, да Психологија управо одатле почиње, и да су то основице њене. Оно пред тим више је предмет Физиологије, без које Психологија не може. Од ових централних осећања или идеалних надражаја развијају се после друга, која су мешавина од ових. По закону асимилације, не само да се једнаке преставе спајају у једно, него и оно што је једнако у неједнаких или сличних. Ту дух наш отпочиње већ прве своје операције и образује *појмове*. За појмовима одмах, и с њима упоредо, долазе оне духовне радње, што се зову *расуди*, а за њима *закључи*. И од ових елемената духовних: престава, појмова, расудака и закључака, зида се цела наша интелектуална или духовна зграда.

По томе дакле цела је наша интелектуална зграда постала из емпирије, из спољнога света или из искуства. Још је славни енглески филозоф претпрошлого века *Локе* рекао врло лепо: „*Nihil est in intellectu quod non fuerit in sensu*“. Све је дакле, или оно задобивено из искуства, или комбинација његова. Та и саме оне урођене способности или склоности, моћи, опет су у крајњој дистал-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilj.rs

цији и оне задобивене. Ко прима теорију о развићу организма, тај неизбежно прима и теорију о развићу духа од нижих облика до виших и највиших, од нижих и најнижих животиња кроз све више и више до човека. А по томе оно, што ми данас сматрамо у човековој души као готово или урођено, као нагон или инстинкт, првобитна моћ, склоност или способност душевна, то је у дугим генерацијама прилагођивањем организма према спољноме свету задобијено и преношено у наслеђе на потомство, да као унутарња способност или нагон потпомогне или изазове оне спољне радње, којима се развијају наш интелект, морал и нарав. Спенсер је целу своју Психологију израдио на овоме принципу, још пре славне Дарвинове теорије.

У развићу човековом дакле играју улогу два света: унутарњи и спољни. Да оставимо

на страну колико има у њему улоге један а колико други, но да истакнемо само још једном факат; да се само утицајем спољнога света развија интелект, и да „ништа у духу бити не може што пре тога није било у чулима.“

Имамо дакле три чињенице у развиту човековом: готовину унутарњу (урођене способности или склоности), спољни свет и утицаје његове преко чула на ону унутрашњост, и обраду овога што дође.

Ово је троје основа духовноме животу, и васпитање, као намерно развијање његово, не сме изгубити из вида ни једно од овога.

Прво оно ми ћемо сматрати као нешто дато, готово, а говорићемо о овоме двоје другоме.

(Наставиће се)

ПРИПОВЕТКЕ ИЗ СТАРОГ И НОВОГ ЗАВЕТА

(УДЕШЕНО ЗА ШКОЛСКУ ПОТРЕБУ)

(Наставак)

„Некакав човек имађаше два сина. Млађи син заиште од оца да му да део имања који му припада, и отац му учини по жељи. Син отиде некуд на страну, и тамо живећи распутно, потроши и упропасти све што је од оца добио, и постаде луки сиромах. У тој земљи где он живљаше наступи глад, и овај младић, да би себе исхранио, погоди се код неког човека да му чува свиње. Но он тако мало хране добијаше од свога газде, да је принуђен био јести жир, којим су се свиње храниле. Најзад, он овако у себи помисли: „За што ја овде гладујем, кад су слуге оца мога потпуно задовољне, и имају хлеба и сувише. Идем ја моме оцу, и хоћу да паднем пред њиме на колена, и да му кажем: Оче, ја сагрених небу и теби; а нисам достојан да се назovem твој син, по прими ме за твога слугу. Па тако и уради. Но отац кад угледа свога сина,

загри га од велике радости што се покajaо и вратио, па заповеди да му се да најлепша хаљина да се обуче, и направи велико весеље у част тога, што му се син вратио. Старији брат дознавши за ово, буде му криво и наљути се на свога оца, говорећи: да му отац никада није учинио такву милост, не гледећи на то, што је он свагда био и раднији и поштенији од млађег брата.

Но отац ће рећи своме старијем сину: „Сине мој, ти си свагда са мном, и све што је моје, теби припада. Ми треба да се радујемо што се твој брат вратио, јер он беше мртав и оживе, беше изгубљен и нађе се.“

Спаситељева поука о праштању увреда

Једном приликом Спаситељ учаше, да треба праштати онима, који су нас увре-

дили. Апостол Петар запитаће га: „Мо-
рају ли се праштати увреде, ако је ко кога
и седам пута увредио? Исус Христос од-
говори му: „Не само седам пута, већ и
седамдесет пута по седамдесет.“ О важно-
сти праштања увреда, Спаситељ исприча
оваку причу:

„Некакав цар почне прикупљати дугове
од својих поданика. Доведу му једнога,
дужника, који беше дужан веома много.
Он не имађаше толико пара да свој дуг
плати. И цар заповеди, да се овоме дуж-
нику прода — не само све његово имање,
већ и он са целом породицом — женом и
децом. Но дужник падне на колена пред
царем и замоли га да почака, обећавајући,
да ће дуг платити. Цар се смиљује, опро-
сти му дуг, и отпусти га. Но овај чим
од цара изиђе, сретне свога дужника. Ма
да дуг не беше велики, но царев дужник
не хте опростити своме дужнику, већ га
ухвати и почне гњавити — тражити да му
одмах дуг исплати. Овај му се мољаше да
га причека, али он не хтеде то учинити,
него га баци у тамницу. Јаве за ово цару,
и он одмах позове к себи свог дужника,
па му рече: „Тврдице и лукави слуго!
Зар ја по твојој молби опростих теби сав
дуг, — за што се и ти не смилова на твога
дужника, као што се и ја на те смиловах?“
И ражљути се цар, па предаде свог дуж-
ника да га муче дотле, док свој дуг не
плати.

Ову причу Спаситељеву треба овако
разумети: Сваки је наш грех дуг пред
Богом. Кад се наши греси укупно узму,
они чине огромни дуг пред Богом. Но Бог
као милостиван отац, кад се ми искрено
кајемо, и молимо га за опроштај, он нам
прашта наше грехове. Они људи, који нас
увреде, и ма какво нам зло учине, то су
дужници наши. Но њихов дуг ништаван је
и мали према оним дуговима, што ми Богу
дугујемо. И ако ми не опростимо онима

који су нас увредили, то ће с нама онако
исто поступљено бити као са оним царским
дужником, о коме се у овој причи говори.

Путовање Исуса Христа у Јерусалим на празник сјеница.

Сваке године, Јудеји су празновали
празник сјеница, или колеба — за успо-
мену њиховог, четрдесетогодишњег стран-
ствовања по пустарама. Исус Христос нај-
пре пошље своје ученике на тај празник,
а сам није хтео ићи; јер Јудеји тражаху
га да га убију. За тим тајно и сам дође
на празник. Народ о њему свакојако ми-
шљаше: једни га сматраху за праведника
а други за варалицу, али о њему нису
смели ништа јавно говорити, бојећи се на-
рода. Идући у Јерусалим, Христос прође
пored једног самарјанског села, и ту је
хтео да се мало заустави; но Самарјани
не хтедоше га примити за то, што је ишао
у Јерусалим, а Самарјани су веома мрзили
на Јерусалим, и све оне који тамо одлазе.
Озлојеђени ученици мољаху га, да пусти
огањ с неба и да попали то село. Но Спа-
ситељ им одговори, да он није дошао да
истребљује људе, већ да их спасе. За тим
оде у друго село. Један књижевник изјави
жељу, да и он хоће да иде за Исусом; но
Спаситељ му рече: „Лисице имају своје
јазбине, а тице небеске своја гнезда, а
син човечански нема где главе заклонити.
Ове речи управљене су против оних Сама-
рићана, што не хтеше примити Спаситеља.

Исус Христос прориче жалосну судбу онима, који не слушају јеванђелску проповед.

Спаситељ пошље седамдесеторицу апо-
стола, да проповедају јеванђеље, давши
им онако исто упутство, као и дванајесто-
рици првих апостола. Тада прорече жало-
сну судбу варошима — Хоразилу и Вит-
сајиди, што не слушају јеванђелску проповед,
додавши, да ће тим варошима горе бити на

страшном суду, но Тиру и Сидону. Послати апостоли вратише се с проповеди и радосно причаху Исусу Христу о успеху своје проповеди, додавши, да им се и бесови покуравају и слушају их. Но Спаситељ им одговори: „Немојте се томе радовати што вам се беси покуравају, него се радујте томе, што су имена ваша написана на небесима.“ У исто време дода и ово да су они сретњи што све чују и виде оно, што се пред њима догађа, и да многи цареви и пророци желели би то чути и видети.

Законик пита Исуса, шта му ваља радити да се спасе.

Некакав законик запита Исуса Христа, шта треба да чини, те да се спасе. У место одговора, Спаситељ њега запита: „Како пише у закону Мојсеевим?“ Законик одговори: „Воли Господа Бога твога од свега срца и од све душе, а ближњег твог као самог себе.“ Исус му одговори: „Чини тако и ти, па ћеш бити спасен.“ Законик запита: „Па ко је ближњи мој?“ У место одговора, Спаситељ исприча оваку причу:

„Један Јевреин путовао је из Јерусалима у Јерихон. Сретну га хајдуци, и пошто му отму све што је имао, они га тако избију и изране, да је једва жив остао. Поред њега најпре прође некакав свештеник, а за њим левит. Обојица га видеше, али му ни један не хте притећи у помоћ, — ма да су били с њиме једне вере и једне народности. После првих двојице прође туда Самарјанин — човек, сасвим друге вере па и народности. И он се смилује над опљачканим и израњеним Јудејцем, завије му ране, метне га на своју мазгу, и доведе једном гостионичару, даде му новаца и замоли га, да пази на овог страдалника. А ако што више потроши преко онога што му је дао, и то се обећа платити. Шта ти се чини, запита га Христос, ко је од

ове тројице ближњи ономе, што га хајдуци опљачкаше и изранише?“ Законик одговори: „Онај који му се у нужди нашао.“ Тада му Спаситељ рече: „Иди, па и ти чини тако.“

Две сестре — Марта и Марија.

Дође Спаситељ у једно село, и уђе у кућу две сестре — Марте и Марије. Марија седне пред Исуса Христа, и пажљиво је слушала његову науку. Марта се стараше да што приуготови, да угости божанственог госта. Па ће рећи Исусу Христу: „Госпoде! зар не видиш, да ми сестра неће да помогне, већ ја сама трудим се и радим?“ Реци јој да ми помогне.“ Но Спаситељ одговори јој: „Марта, Марта! Ти се о многоме бринеш, а нужно је само једно, т. ј. слушање науке моје и спасење. Марија је избрала леп удео, који јој нико не може отети, т. ј. проповед моју.“

Неверство Јудеја у Исуса Христа.

За време празника сјеница, Исус Христос дуго је проповедао народу у храму. Он говораше: да је послан од Бога Оца, да изобличи Јудеје, који желе, да га живота лише, а међу тим, не верују Мојсеју, који сведочи, да је он Исус Христос, син божји. Онима пак, који су веровали у њега обећаваше извор воде животне, — разумевајући под том водом благодет светог Духа, која се излива на хришћане. Но многи нису хтели веровати у Исуса Христа — једино због неразумевања и чудноватих појмова о појави и происхођењу Исуса Христа. Тако једни говораху, да је тобож познато одкуда ће доћи Месија; а одкуда је дошао Исус Христос, њима није познато. Други пак тврђаху, да ће Христос проићи из Витлејема, из племена Давидова, па незнајући његово происхођење и место где ће се родити, они тврђаху, да је он из Галилеје. Но наука његова беше тако

узвишена и такав је утисак на слушаоце произвођила, да су се сви чудили и сваки га се бојао, а о науци његовој говораху, да нико и никад није овако проповедао. Првосвештеници и Фарисеји беху послали своје слуге да ухвате и доведу Исуса Христа; но они се врате без њега — говорећи: да нико овако није учио и говорио као Исус Христос. Фарисеји одговоре слугама, да нико од кнежева не верује у Исуса, а народ, који не разуме закон, нека је проклет. Фарисеј Никодим, тајни ученик Христов, говораше, да не треба осуђивати Исуса док се најпре не испита. Остали Фарисеји нападаху на Никодима, и с подсмехом запиткиваху га: еда ли и он није из Галилеје? па га упуте да завири у свето писмо, где ће се уверити, да пророци не долазе из Галилеје.

Фарисеји старају се да окриве Исуса Христа за његову науку.

Непријатељи Христови свакојачко се стараху, да нађу у науци његовој ма шта противно закону Мојсеовом. Тако, они доведу ка Исусу једну жену неваљалог владања, а такав преступ по закону Мојсеову казнио се смрћу, и то убивали су камењем, и запитају Христа, шта ће он рећи. Но Спаситељ им ништа не одговори, већ шараше прстом по прабини. Они потраже од њега одговор, на што им он рече: „Онај, међу вама који је без греха, нека узме камен, и први нек се баци на ту жену.“ Чувши овакав одговор, један за другим сви одоше, јер ни један не беше безгрешан, нити чисте савести. Кад Спаситељ оста насамо са окривљеном женом, он је запита: „Где су они који су говорили противу тебе? Зар те нико не осуди?“ Она одговори: „Нико, Господе.“ Тада јој Спаситељ рече: „И ја те не осуђујем; иди и одсад немој грешити.“

Фарисеји тражаху од Исуса Христа доказ, да је он заиста Христос који је од Бога послан, говорећи, да он сам то говори о себи, Спаситељ им одговори, да о њему Бог отац сведочи. И кад би они веровали Богу оцу, и знали га, веровали би и знали и Исуса Христа, јер је он једно и исто с Богом оцем. За тим дода и ово: „Они, који слушају моју науку, ти ће и разумети истину, и та ће их истина ослободити од греха. На то ће Јудеји рећи: „Ми смо и без тога слободни јер смо потомци Аврамови.“ Но Исус им одговори: „Ви нисте достојни да budete потомци тог праведника; јер чините ђаква дела која су ђаволу угодна, — ви тражите смрт праведног човека.“ Неразумевајући Спаситељево науку о вечном животу, страшно су негодовали, сматраху науку Христову за безумље, говорећи: Аврам и остали пророци помрли су. Кад им Спаситељ рече, да је он и пре Аврама био, Јудеји се тако наљутеше, да га умало камењем не убише; но он прође између њих и мирно изиђе из храма.

Спаситељ даје вид слепоме од рођења.

Идући спаситељ са својим ученицима, сретне једног слепца, који се слепим и родио. Ученици га запитају, зашто се тај човек слеп родио — да ли за своје грехове, или за грехове његових родитеља? Спаситељ им одговори: „Нити је он сагрешио, нити родитељи његови, већ за то, да се јаве на њему дела божја.“ Рекавши ово, он плуне на земљу, па начини мало блата, којим помаза очи слепоме, заповедивши му, да иде и да се умије у силоамском купатилу. Слепи учини по заповести Спаситељевој и одмах прогледа. Људи, који су раније познавали овог слепца, тако су се чудили, да скоро нису могли веровати, да ли је заиста то он. Томе нису хтели веровати ни Фарисеји — неприја-

тељи Христови, и кад им исприча сам слепац како је ово чудо учињено, тада Фарисеји послаше човека да пита родитеље слепчеве, да ли је он заиста њихов син, и како је он излечен? Родитељи признаду да је слепи заиста њихов син, али нису хтели причати како је излечен, говорећи, да је син њихов пунолетан, па нека сам каже како је то било. Родитељи су ово чинили за то, јер су се бојали од Јудеја, који беху донели такову одлуку, да сваког оног истерају из свог збора, ко поштује Исуса Христа. Код Јудеја овакова казна била је врло жестока; јер одлучени лишавао се и црквених и грађанских права.

Јудеји опет почну цитати излеченог; но он — у место одговора запита их: еда ли и они не желе постати ученици Христови. Они му срдито одговоре: „Ти си ученик његов, а ми смо ученици Мојсеови. Ми знамо шта је Бог говорио Мојсеју, а за овога — Христа, не знамо одкуда је. Прогледавши слепац рече им: „Зачудо је, да не знате одкуда је, а међу тим, он мени даде вид.“ Кад он не би био од Бога, заиста не би могао ништа урадити.“ Фарисеји опет срдито одговореше: „Зар ти, који си у греху рођен да нас учиш? и истераше га из зборнице на поље. Исус га сретне и запита: „Верујеш ли у сина божијег?“ Он одговори: „А ко је он, ја га не познајем, те да могу у њега веровати?“ Спаситељ му рече: Ти си га видео, и он с тобом говори.“ Тада излечени паде пред Исусом, и ускликну: „Верујем Господе!“ и поклони му се. Пошто тога, Спаситељ почне говорити о моралном слепилу Фарисеја, који виде сва она чуда што их је Христос учинио, и опет не верују у њега. Фарисеји запитају Христа: еда ли он и њих сматра за слепце? Исус им одговори: да су они баш за то и грешни, што мисле да све виде. Затим каза им ову причу: „Истину вам кажем, ко не улази у

тор овчији на права врата, већ с друге стране, тај је лопов и разбојник. А онај, који улази на права врата, прави је чобанин овцама. Њему ће вратар отворити врата, и овце ће послушати његов глас, јер он своје овце зна по имену. А кад избави своје овце, он иде пред њима, а овце за њиме, јер познају глас његов. За непознатим неће поћи, већ бегају од њега зато што му глас не познају.“ Но фарисеји нису могли разумети ову причу Спаситељеву, и он им овако протумачи:

„Заиста вам кажем, да сам ја врата на која се улази овцама. Сви који су пре мене долазили, то су лопови и разбојници; но свце их не послушаше. Ја сам врата, ко прође средством мене, тај ће се састати. Лопов долази једино за то, да украде и убије. Ја сам дошао да вам живот дам. Ја сам пастир добри, а добар пастир полагаже живот свој за овце. А најамник није прави чобанин; јер чим види да се стаду курјак приближује, он оставља стадо и бежи, а курјак ће подавити овце. А то је због тога, што је најамник, и не брине се за овце. Ја сам пастир добри, и познајем моје, а тако исто познају ме они, који су моји. Ја знам оца, и отац мене зна, и живот мој жртвујем за овце. Имам и других оваца, које нису овде; и те ћу амо прикупити, и тада ће бити једно стадо и један пастир.“

Спаситељ и по други пут укорава фарисеје за дволичност.

Један фарисеј позове Исуса Христа на обед, па кад виде, да он поче јести — не умивши руке, чуђаше се. Но Спаситељ понова укори фарисеје за то, што се они старају о спољним ситницама закона, а не врше из закона оно, што је најважније; назове фарисеје мртвачким сандуцима, који су споља лепо обојадисани, а унутра пуни мртвачких костију. Исто тако избличи и

тумаче закона за то што они од других траже да се строго врши закон, а сами га мало врше. У то време некакав човек из народа замоли Исуса, да каже његовом брату, да овај праведно с њиме подели очевину. Но Спаситељ му одговори: „Ко је мене поставио да будем ваш судија?“ А желећи поучити присутне, да не треба сувишно грамити за земаљским богатством, исприча им ову причу:

„У некаког човека роди много жита, и он поче мислити где ће га сместити. Најзад овако смисли: да развали старе амбаре, и нове веће начини, у њих да смести храну, па после да се одмара, једе, пије и весели се много година. Но Бог ће рећи томе богаташу: Безумниче! Ове ноћи узећу ти душу, а оно што си спремио, коме ће остати?“ Ова прича Спаситељева напомиње то, да се не треба прекомерно бринути за богатство; јер грамећи за великом тековином, човек заборавља оно што му је најпрече, а то је царство небеско и вечан живот.

После ове приче о богатству, Спаситељ изговори другу причу онима, који су примили његову науку. Он их сравни са слугама, који не знају време кад ће им господар доћи, па за то га непрестано морају чекати, — па ако их господар нађе будне, он ће их наградити, — нађе ли их да спавају, он ће их казнити. Време доласка господарева није извесно. И кад би домаћин знао, кад ће допов доћи на његову кућу, он би се од похаре сачувао. Последоваоци Христови треба свагда да буду готови да сретну свог Спаситеља, јер се не зна време кад ће он доћи, — можда и онда, кад они о томе и не мисле. Кад се домаћин удали од своје куће и препоручи управу над кућом своје слуги, и слуга верно буде вршио налог свог домаћина, он ће га наградити кад се врати. Но ако слуга буде само јео, пио, и жестоко поступао са осталим млађима слугама

који су му потчињени: то ће га домаћин строго казнити кад се дома врати.

О броју оних који ће се спасти.

Исус Христос пође у Јерусалим на празник обнове храма, и том приликом каже, да их је веома мало који ће бити спасени. Њему почну говорити да Ирод хоће да га живота лиши. Но Исус — у место одговора прескаже да ће у Јерусалиму умрети, додвинувши: „да пророк не може умрети на другом месту него само у Јерусалиму.“

У овом путовању сврати Исус к једном фарисеју на обед, и ту види једног човека који је patio од водене болести. Исус запита фарисеје: „Треба ли овог човека излечити у суботу?“ А питао их је за то, што по закону мојсеовом, строго је било забрањено ма шта радити у суботу. Фарисеји су ћутали, и ништа нису хтели одговорити. Тада им Спаситељ рече ово: „Кад би ваш во или овца пала у какву јаму, и то би се десило у суботу, зар би ви оставили свог брата да тамо пропадне? Доиста не. И казавши им ово излечи болесника, чему су се сви присутни дивили, и ништа нису смели Спаситељу рећи.

Спаситељ изобличава фарисеје за њихово честољубље.

Фарисеји волели су да на гозбама и другим увесељењима заузму прво место, и да седе на врх совре. Но Спаситељ им овако говораше: „Много је боље и пристојније заузети најпре место пониже за трпезом; па ако домаћин понуди, да се заузме место повише, онда је веће уважење за госта; а на против, срамота је за госта, ако га домаћин замоли да седне пониже.“ Другим речима, Спаситељ је хтео да каже ово: Сваки који је смернији, узвисиће се, а онај који се сам узвишава, понизиће се.

Том приликом Спаситељ учаше и о томе, да је боље и племенитије почасти оног

сиромашка, који нам част није у стању вратити, него частити оне људе, који су у стању част за част вратити. И онда исприча оваку причу:

„Некакав човек направи гозбу, и позове многе. Но баш у тај дан, кад је гозба назначена, многи се позвани почеше одрицати, да не могу да дођу. Један говораше: „Купио сам имање, треба да идем да га обиђем, па за то не могу доћи.“ Други говораше: „Купио сам пар волова, морам опробати какви ће бити за рад.“ Трећи говораше: „Ја сам се оженио и не могу ти доћи.“ Домаћин се наљути, па заповеди слугама да позову сиротињу, слепе, сакате, кога год на путу нађу. И тако, од оних који су раније звати, ни један није учествовао на вечери. Јер много их је позваних, но мало ће бити изабраних.“

Спаситељева поука о том, какви треба да буду његови следбеници.

Спаситељ говораше, да његов прави следбеник мора сматрати вршење закона више свега на свету. Имања, сродство, па чак и живот треба жртвовати, а не нарушити закон. Па за то сваки треба добро да себе испита, може ли за њиме поћи, и бити његов следбеник. У следећим лепим примерима, Спаситељ је свој говор објаснио овако: Ако човек почне градити кућу, па и темељ постави, а није добро прорачунао да ли ће имати доста новаца да кућу до-

врши, зар се такоме не ће сваки смејати? Или, ако какав цар хоће да ратује противу непријатеља, па није прорачунао да ли има довољно војске, зар не ће бити паметније, да не започиње ратовање? А како треба тећи себи пријатеље, Спаситељ исприча својим ученицима причу о паметном настојнику куће неког домаћина. Овај надзорник не знајући од чега ће живети кад му се управа над кућом одузме, ишао је на руку дужницима својега господара, надајући се, да ће код њих наћи уточиште и парче хлеба ако осиромаша. Исто је тако и Спаситељ учио своје последоваоце, да теку себи другове, помажући сиротињи. Користољубивим фарисејима није се допала овакова наука; но Спаситељ изобличи оне пороке, којима су они заражени, и изговори им ову причу:

„Некакав човек бејаше веома богат; облачаше се у раскошно рухо, и сваки дан правило је у својој кући весеље. А пред вратима његове куће лежаше један сиромашак, по имену Лазар. Он је био сав у ранама, и жељаше нахранити се од оних мрвица, што су падале са трпезе богатога. Но и то му нису давали. Лазар умре, и анђели га однесу и предаду у наручија Аврамова.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

Краљевско - српски државни питомци на страним школама. — 1. Драгутин Мијушиковић, за историју словенскога права, у Прагу, од 21. Септембра 1880. године. — 2. Петар Убавкић, за скулптуру, у Риму, од 17. Фебруара 1883. а пре ратова био у Минхену 2 године. — 3. Милован Ђ. Миловановић, за правне науке, у Паризу, од 1. Октобра 1882. — 4. Ђорђе Јовановић, за вајарство, у Бечу, од 1. Марта 1884. — 5. Васа

Стојановић, за духовне науке, у Одеси, од 1. Септембра 1884. — 6. Љубомир Стојановић, за словенску филологију и политичку историју, у Бечу, од 16. Августа 1884. — 7. Мата С. Бошковић, за правне и државне науке, у Паризу, од 1. Новембра 1884. — 8. Стева С. Мокрањац, за музику вокалну и инструменталну, у Риму, од 20. Децембра 1884. (по ново, пређе био у Немачкој.) — 9. Живко Милосављевић, за правне науке, у

Паризу, од 1. Марта 1884. — За правне науке, у Паризу, од 1. Марта ове године: **10. Тихомиљ Јовановић**; — **11. Милић Радовановић**; — **12. Тодор Петковић**; — **13. Мијалко Н. Јовановић**; — **14. Спасоје Радојичић**. — За природно-математичке науке, у Паризу, од 1. Марта ове године: **15. Стеван Т. Јакишић**; — **16. Сава Урошвић**; — **17. Мијалко В. Тирић**. — За историјско-филолошке науке, у Паризу, од 1. Марта ове године: **18. Михаило Ј. Шљивић**; — **19. Божја Прокић**. — За техничке науке, од 1. Марта ове године: **20. Светозар Недељковић**, у Минхену; —

21. Јован Станковић, у Дрезди; — **22. Андрија Ј. Стевановић**, у Берлину. — За изучавање штампарских послова: **23. Мирко Немец**; — **24. Стеван Најдановић**, обојница у Берлину, од 9. Марта о. г.

Испитани професорски кандидати. — 49. Г. Додрослав Ружић, супленат ужичке реалке, положио је професорски испит из: Зоологије, Антропологије, Дијететике, Ботанике, Физиологије, Анатомије и Немачког Језика.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Фонад за потпомагање сиротних и сиромашних ученика средњих школа у Београду:

ШТАТУТА

ФОНДА СИРОТНИХ УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА У БЕОГРАДУ.

Члан 1.

Под покровитељством Његовог Височанства Престолонаследника Краљевића Александра основан је фонад за потпомагање у одељу сиротних а добрих ученика средњих школа и то: свију виших и нижих гимназија, реалке и учитељске школе, као државних школских установа у Београду.

Члан 2.

Основни је капитал 1244 динара и 60 пара динарских. На умножавање овог капитала употребљаваће се добровољни прилози, приходи од забава, лутрија и могућих завештаја.

Члан 3.

Од годишњих прихода мора се 10 од сто редовно претварати у капитал дотле, док се од самог интереса могне на сваког ученика, који је нуждан помоћи, одвајати по два динара дневно без крњења капитала и употребити на издржање речених ученика.

Члан 4.

Овим фондом управљаће одбор од старешина овдашњих средњих школа гимназијских колико их буде, реалке и учитељске школе, који ће из своје средине изабрати председника на годину дана. Председник заступаће одбор у приману и издавању фондовних новца.

Члан 5.

Новац мора се предавати управи фондова или другом сличном заводу најдуже за осам дана од дана кад се преда председнику у руке.

Члан 6.

Фондовни новци не смеју се употребити ни на каку другу цел, но што је означено у 1. и 2. члану ових штатута.

Члан 7.

Који ће ученици према успеху и владању моћи укљивати благодјењање овог фонда, прописале се нарочитим правилима, која ће се поднети на одобрење министру просвете.

Члан 8.

Рачуни овог фонда прегледаће се сваке године у месецу Јулу од стручних лица или комисије, како министар просвете буде наредио.

26. Јануара 1885. године,
у Београду.

Директори:

Јевта Ђорђевић
Т. Мијушковић

Ђ. Козарац
Љ. Новачевић

Д. Плајел.

Фонду за помагање сиромашних ученика меовљанске основне школе (Округ шабачки) приложили су добротвори на св. Саву ове године 56.35 динара. (Фонд сада износи 769.78 динара.)

Поклон шабачкој нижој гимназији. — Пок. д-р А. Гродер, оставио је шабачкој нижој гимназији 231 комад разних књига и један стаклени орман у коме су књиге смештене.

Библиотеци шабачке ниже гимназије поконио је Његово Преосвештенство јегечког шабачки, Самуило, књигу «Међудневница» од Мил. Ђ. Милићевића.

Школама округа јагодинског поконио је г. Јов. Мишковић, пуковник, 26 комада «Топографског речника округа јагодинског.»